

ΤΕΙ ΗΠΕΙΡΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ & ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΟΘΕΡΑΠΕΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Ουσιαστικά & Ρήματα στην Ελληνόφωνη Αφασία»

Ανδρικοπούλου Κωνσταντίνα Α.Μ.: 11150

Καλλιτσουνάκη Κωνσταντίνα Α.Μ.: 11557

Επόπτες Καθηγητές:

Νάσιος Γρηγόριος

Φυνδάνης Βαλάντης

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2013

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία αποτελεί μία συλλογική δουλειά πολλών και διαφορετικών ανθρώπων. Ο καθένας με το δικό του τρόπο συνέβαλε στην ολοκλήρωση του παρόντος εγχειρήματος. Για το λόγο αυτό, θα θέλαμε να τους αναφέρουμε και να τους εκφράσουμε τις ειλικρινείς μας ευχαριστίες.

Ξεκινώντας θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε θερμά τους επιβλέποντες καθηγητές αυτής της εργασίας, τον Επίκουρο Καθηγητή του τμήματος Λογοθεραπείας ΤΕΙ ΗΠΕΙΡΟΥ κ. Νάσιο Γρηγόριο και τον Μεταδιδακτορικό Ερευνητή του Πανεπιστήμιου των Αθηνών και του ΤΕΙ Πάτρας κ. Φυνδάνη Βαλάντη για την πολύτιμη βοήθειά τους, τις χρήσιμες συμβουλές τους και τη διαρκή υποστήριξή τους καθ' όλα τα στάδια διεκπεραίωσης της εργασίας. Ιδιαίτερα, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τον κ. Φυνδάνη Βαλάντη ο οποίος ασχολήθηκε με την προετοιμασία των δοκιμασιών και συνέβαλε με τις ιδέες και τις γνώσεις του στη σωστή τους οργάνωση.

Για την πολύτιμη βοήθεια τους στην εύρεση ασθενών, ευχαριστούμε θερμά την κ. Αθανασιάδη Χριστίνα, λογοθεραπεύτρια στο ΕΚΑ (Εθνικό Κέντρο Αποκατάστασης) πρώην Ε.Ι.Ι.Α. (Εθνικό Ίδρυμα Αποκατάστασης Αναπήρων) και το Ιδιωτικό Κέντρο Αποκατάστασης και Αποθεραπείας ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ, συγκεκριμένα τις λογοθεραπεύτριες κ. Γκιούλου και κ. Λαζαρίδου Ελισάβετ. Συγχρόνως, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τον κ. Νάσιο Γρηγόριο για τη βοήθεια του στην εύρεση ασθενών.

Θα θέλαμε να δώσουμε θερμές ευχαριστίες σε όλους τους ασθενείς που συμμετείχαν σ' αυτήν την έρευνα καθώς και στους ανθρώπους που απάρτισαν την ομάδα ελέγχου για την άμεση και ανιδιοτελή βοήθειά τους καθώς και για τη συμπαράστασή τους καθ' όλη τη διάρκεια του πειράματος.

Ιδιαίτερα θερμές ευχαριστίες να δώσουμε στην κ. Druks Judit, senior lecturer at University College London για την ευγενή συμβολή της και την προσφορά της Δοκιμασίας Κατονομασίας Αντικειμένων και Ενεργειών (Object and Action Naming Battery).

Τέλος, ευχαριστούμε από καρδιάς τις οικογένειές μας, για την οικονομική και ψυχολογική υποστήριξη και τους φίλους μας, για την κατανόηση που έδειξαν όλο αυτόν τον καιρό.

Σε όλους μαζί και στον καθένα ξεχωριστά ευχόμαστε κάθε επιτυχία στην επαγγελματική και προσωπική τους ζωή.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος.....	5
Εισαγωγή.....	6
1^ο Μέρος: Θεωρητικό Υπόβαθρο	7
1. Αφασίες.....	9
1.1. Ορισμός Αφασίας	9
1.2. Ταξινόμηση – Τα Είδη της Αφασίας.....	11
1.3. Συμπτωματολογία Αφασιών – Ανατομική Βλάβη.....	12
1.3.1 Αφασία του Broca.....	12
1.3.2 Αφασία του Wernicke ή Αισθητική Αφασία	13
1.3.3 Σφαιρική Αφασία.....	14
1.3.4 Κατονομαστική Αφασία	15
1.3.5 Αφασία Αγωγής.....	16
1.3.6 Διαφλοιώδεις Αφασίες.....	17
1.3.6.i Διαφλοιώδης κινητική αφασία	17
1.3.6.ii Διαφλοιώδης αισθητική αφασία.....	17
1.3.6.iii Διαφλοιώδης μεικτή αφασία	17
1.4 Αγραμματισμός	18
1.5 Αίτια της Αφασίας	21
1.5.1 Αγγειακό Εγκεφαλικό Επεισόδιο (ΑΕΕ).....	22
1.5.2 Όγκος.....	23
1.5.3 Κρανιοεγκεφαλικές Κακώσεις (ΚΕΚ).....	24
1.5.4 Λοιμώδεις Ασθένειες.....	24
1.5.5 Αιμορραγία.....	25
1.6 Διαφορική διάγνωση των αφασιών	26
1.6.1 Διαφορική διάγνωση από την άνοια	26
1.6.2 Διαφορική διάγνωση από τη γλωσσική σύγχυση.....	27
1.6.3 Διαφορική διάγνωση από τη σχιζοφρένεια.....	28
1.6.4 Διαφορική διάγνωση από το σύνδρομο του δεξιού ημισφαιρίου.....	29

1.6.5 Διαφορική διάγνωση από την απραξία της ομιλίας.....	30
1.6.6 Διαφορική διάγνωση από τη δυσαρθρία.....	31
1.6.7 Διαφορική διάγνωση από τον τραυματισμό του εγκεφάλου.....	32
1.7 Διαγνωστικά Μέσα Αφασίας.....	33
1.8 Αποκατάσταση Αφασίας.....	33
2^ο Μέρος: Η Έρευνα: Ουσιαστικά και ρήματα στην Ελληνόφωνη Αφασία.....	35
2.1 Πρόλογος.....	36
2.2. Εισαγωγή.....	36
2.3 Μεθοδολογία.....	51
2.3.1. Συμμετέχοντες.....	51
2.3.2. Αυθόρμητος λόγος.....	57
2.3.3. Περιγραφικός λόγος.....	57
2.3.4. Δοκιμασία κατονομασίας βάσει εικόνας.....	57
2.4 Διαδικασία.....	58
2.5 Αποτελέσματα.....	59
2.5.1 Ανάλυση αυθόρμητου και περιγραφικού λόγου.....	59
2.5.2 Δοκιμασία κατονομασίας βάσει εικόνας.....	62
2.6 Ανάλυση Λαθών.....	64
2.7 Συζήτηση.....	70
2.8 Συμπεράσματα.....	73
Επίλογος.....	73
Βιβλιογραφικές αναφορές.....	74
Παραρτήματα.....	78
Παράρτημα I: Καταγραφή αυθόρμητου λόγου - ομάδα ασθενών.....	79
Παράρτημα II: Καταγραφή περιγραφικού λόγου - ομάδα ασθενών.....	95
Παράρτημα III: Καταγραφή αυθόρμητου λόγου - ομάδα ελέγχου.....	108
Παράρτημα IV: Καταγραφή περιγραφικού λόγου - ομάδα ελέγχου.....	127
Παράρτημα V: Δοκιμασία κατονομασίας βάσει εικόνας.....	139

Πρόλογος

Ο λόγος, ως η πιο σύνθετη απ' όλες τις λειτουργίες του ανθρώπινου εγκεφάλου, αναπτύσσεται και ωριμάζει μέσω μιας μακροχρόνιας πορείας μάθησης και καθίσταται το βασικό επικοινωνιακό μέσο στη ζωή. Είναι πραγματικά εντυπωσιακό πως, διαχρονικά, σε όλα τα μήκη και τα πλάτη της γης και σε όλους τους πολιτισμούς, που ενδεχομένως δεν έρχονται ποτέ σε αλληλεπίδραση, αναπτύχθηκε σύστημα κωδικοποίησης των εννοιών με αποτέλεσμα τις διάφορες γλώσσες και διαλέκτους (Davis 2011: 9).

Σύμφωνα με τον Pinker St. (2000), η γλώσσα είναι τόσο συνυφασμένη με την ανθρώπινη εμπειρία ώστε δύσκολα μπορούμε να φανταστούμε τη ζωή μας χωρίς αυτή. Αν για παράδειγμα συναντηθούν δυο άνθρωποι οπουδήποτε πάνω στη γη, το πιθανότερο είναι ότι σύντομα θα ανταλλάξουν λέξεις. Όταν δεν υπάρχει κανένας να μιλήσουμε μαζί του, οι άνθρωποι μιλούν στον εαυτό τους, στα σκυλιά τους ακόμα και στα φυτά τους (Pinker 2000: 19).

Ο εγκέφαλος ωστόσο, ευάλωτος σε νόσους και επιβλαβής παράγοντες, διαταράσσεται κατά τη διάρκεια της ζωής, με ενδεχόμενο αποτέλεσμα την πρόκληση διαταραχών και στο σύστημα κατανόησης ή/και παραγωγής του προφορικού λόγου ή/και του γραπτού λόγου, δηλαδή των αφασιών. Ο αφασικός εγκέφαλος/άνθρωπος, στερείται (ως ένα βαθμό) του βασικού εργαλείου επικοινωνίας και αυτό αποτελεί συχνά γεγονός αναπηρικό σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής.

Εισαγωγή

Η παρούσα πτυχιακή εργασία πραγματεύεται την ικανότητα παραγωγής ρημάτων και ουσιαστικών στην Ελληνόφωνη αφασία. Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται για μια έρευνα η οποία έχει ως στόχο τη διερεύνηση της ικανότητας ανάκλησης των ρημάτων και των ουσιαστικών σε ελληνόφωνες ασθενείς με αφασία σε λεξικό επίπεδο και τη διεξαγωγή συμπερασμάτων μετά από τη σύγκριση των δύο αυτών κατηγοριών.

Η παρούσα πτυχιακή αποτελείται από δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος δίνεται το θεωρητικό υπόβαθρο, ενώ στο δεύτερο παρουσιάζεται η έρευνα που διεξήχθη.

Το πρώτο μέρος εισάγει βασικές έννοιες της αφασιολογίας. Συγκεκριμένα, αναφέρεται ο ορισμός, τα είδη και τα κυριότερα αίτια της αφασίας, η συμπτωματολογία και η κλινική εικόνα των ατόμων με αφασία σε συνδυασμό με την ανατομική βλάβη του εγκεφάλου. Επισημαίνονται τα σημεία διαχωρισμού της αφασίας με άλλες διαταραχές και αναφέρονται βασικές πληροφορίες σχετικά με τον αγραμματισμό. Επιπρόσθετα, παρουσιάζονται τα διαγνωστικά μέσα τα οποία χρησιμοποιούνται για τη διάγνωση και αξιολόγηση της αφασίας καθώς και προσεγγίσεις σχετικά με τη διαδικασία αποθεραπείας και αποκατάστασης.

Το δεύτερο μέρος, όπως προαναφέρεται, είναι αφιερωμένο στην έρευνα σχετικά με την ικανότητα ανάκλησης και παραγωγής των ουσιαστικών και των ρημάτων στην ελληνόφωνη αφασία. Αρχικά, παρουσιάζεται μία ανασκόπηση σχετικά με τη διαγλωσσική παραγωγή των ουσιαστικών και των ρημάτων στην αφασία, κι έπειτα αναλύεται η μεθοδολογία που ακολουθείται και παρατίθενται τα αποτελέσματα και η συζήτηση των αποτελεσμάτων με τα επιμέρους συμπεράσματα.

1ο μέρος:

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ

I. Αφασίες

1.1. Ορισμός αφασίας

Το πρώτο αξίωμα της ανθρώπινης επικοινωνίας σύμφωνα με τον Watzlawick (1990) ορίζεται ως εξής: «ο άνθρωπος δεν μπορεί να μην επικοινωνεί». Το κατ' εξοχήν πρόβλημα των ασθενών με αφασία έγκειται στη δυσκολία επικοινωνίας.

Ο όρος «αφασία» εμφανίζεται για πρώτη φορά στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Μέχρι τότε χρησιμοποιούσαν τον όρο «Αφημία» τον οποίο εισήγαγε ο Paul Broca από το 1861. Ο όρος αντικαταστάθηκε μετά από πολλές διαμάχες μεταξύ των περισσότερων ερευνητών.

Ετυμολογικά η λέξη «αφασία» προέρχεται από το στερητικό α- και το ρήμα «φάσκω» που σημαίνει ομιλώ (Καρπαθίου-Καρπαθίου, 1993b: 47). Ο Broca (1861) όριζε την αφασία ως μια κατάσταση, κατά την οποία ο ασθενής δεν μπορεί να μιλήσει παρά τη σωστή λειτουργία των οργάνων άρθρωσης και φώνησης και το επαρκές νοητικό δυναμικό του (Βίνη, Σ. & Μανουσογιαννάκη, Μ. 2009: 29-30).

Σύμφωνα με τον Brookshire, «η αφασία ορίζεται ως η διαταραχή της ικανότητας κάποιου ασθενή να επεξεργάζεται σύμβολα σε εκφραστικό και αντιληπτικό επίπεδο. Η αφασία εμπεριέχει μία ποικιλία από πολλές παθολογικές καταστάσεις, όπως μία κωματώδη κατάσταση σε γλωσσικές διαταραχές ή ακόμη και παντελή έλλειψη του λόγου. Αυστηρά, πάντως, μπορούμε να μιλάμε για αφασία μόνο όταν οι διαταραχές του λόγου οφείλονται σε βλάβες συγκεκριμένων φλοιϊκών και υποφλοιϊκών περιοχών του Κεντρικού Νευρικού Συστήματος. Αυτές οι δυσλειτουργίες μπορούν να παρατηρηθούν μετά την ολοκληρωμένη απόκτηση της γλώσσας Πρόκειται για διαταραχές του εκφραστικού μέρους (διαταραχές εκπομπής) του προφορικού και του γραπτού λόγου, της κατανόησης του προφορικού λόγου καθώς και της αντιληπτικής ικανότητας (διαταραχές πρόσληψης) του γραπτού λόγου (Πίτα, 1998: 135).

Ο Luria (1924) έδωσε έναν πιο ακριβή και βαθύ ορισμό της διαταραχής. Πιο συγκεκριμένα, ανέφερε ότι «οι βασικές μορφές των λεκτικών διαταραχών δεν μπορούν φυσικά να εξαντλούνται στη διαταραχή των λεκτικών εικόνων των λέξεων ή την αδυναμία να εκφέρουν κάποιες λέξεις. Οι πλέον ουσιώδεις μορφές διαταραχών του λόγου αναπόφευκτα πρέπει να εκδηλώνονται αφενός με την αποδιοργάνωση των γενικεύσεων που κρύβονται πίσω από τις λέξεις, και αφετέρου με την αποσύνδεση της κατηγορηματικής λειτουργίας του λόγου και την ενσωμάτωση μιας ολοκληρωμένης σκέψης στη λεκτική έκφραση» (Βίνη, Σ. & Μανουσογιαννάκη, Μ. 2009: 29-30).

Ο όρος αφασία αν και κυριολεκτικά σημαίνει «ολοκληρωτική απώλεια του λόγου», στην κλινική πράξη αποδίδεται καλύτερα με τον όρο δυσφασία (μερική απώλεια της ικανότητας του

λόγου), επειδή οι ασθενείς με εγκεφαλική βλάβη διατηρούν τη γλωσσική τους ικανότητα ως ένα βαθμό. Παρά την αδόκιμη ονομασία, ο όρος αφασία παραμένει ο ευρύτερα χρησιμοποιούμενος για τη περιγραφή της απώλειας της ικανότητας του λόγου. Ειδικότερα, η αφασία αναφέρεται στην διαταραχή της κατανόησης ή της παραγωγής προφορικού, γραπτού ή συμβολικού λόγου (Βίνη, Σ. & Μανουσογιαννάκη, Μ. 2009: 29-30).

Ο Brookshire (1983) ορίζει την αφασία και ως διαταραχή της ικανότητας του ασθενούς να επεξεργάζεται σύμβολα (κώδικες) τόσο σε εκφραστικό όσο και σε αντιληπτικό επίπεδο. Η αφασία επομένως ορίζεται ως ειδική μορφή ασυμβολίας (ανικανότητα κατανόησης μιας συμβολικής ενότητας), όρος που εισήχθη από τον Finkelburg (1970) και περιγράφει τη διαταραχή της ικανότητας χρήσης των καθιερωμένων και κοινής συναίνεση χρησιμοποιημένων συμβόλων και τη δυσκολία έκφρασης μέσω αυτών (Βίνη Σ. και Μανουσογιαννάκη Μ., 2009: 29-30).

Η αφασία είναι μία επίκτητη διαταραχή του λόγου που τη χαρακτηρίζει η απώλεια συγκεκριμένων γλωσσικών λειτουργιών οι οποίες σχετίζονται με την ικανότητα α) να παράγουμε λεκτικά μηνύματα (να βρίσκουμε τις κατάλληλες λέξεις, να τις βάζουμε μαζί για να συντάξουμε λεκτικά μηνύματα τα οποία τελικά εκφωνούμε στους ακροατές μας), β) να κατανοούμε το λόγο των άλλων (να προσλαμβάνουμε και να καταλαβαίνουμε λέξεις, σειρές λέξεων και τα νοήματα που σηματοδοτούν αυτές οι σειρές και να ανταποκρινόμαστε ανάλογα) και γ) να χρησιμοποιούμε το γραπτό λόγο (να γράφουμε και να διαβάζουμε) (Davis, 2011: 37).

Ο Darley ορίζει την αφασία ως «αποτέλεσμα της βλάβης του εγκεφάλου, η οποία προκαλεί εξασθένηση της ικανότητας ερμηνείας και διατύπωσης των γλωσσικών συμβόλων. Ειδικότερα, χαρακτηρίζει την αφασία σαν ένα πρόβλημα:

- στην ανάγνωση, γραφή, ομιλία και κατανόηση
- στην έλλειψη της ομιλίας και της κατανόησης της γλώσσας, ειδικά στα μορφήματα και στις μεγάλες συντακτικές μονάδες.
- στη χρήση των συντακτικών κανόνων.
- στις γλωσσικές βλάβες οι οποίες υπερβαίνουν τις βλάβες άλλων διανοητικών λειτουργιών.
- στο μειωμένο λεξιλόγιο» (Darley, 1982: 31).

1.2. Ταξινόμηση- τα είδη της αφασίας

Από την εποχή των κλασικών συγγραφέων, τα διάφορα αφασικά σύνδρομα περιγράφονται μέσα σε ένα πλαίσιο ποικίλων αμφισβητήσεων και διαφωνιών, με αποτέλεσμα τη σύγχυση στο χώρο της έρευνας των διαταραχών του λόγου. Η σύγχυση αυτή εντείνεται σε μεγάλο βαθμό από τους πολυάριθμους όρους και ονομασίες που αναφέρονται σε κάθε ένα από τα αφασικά σύνδρομα.

Έχει παρατηρηθεί ότι οι αφασικοί ασθενείς έχουν συγκεκριμένους διαχωρισμούς σε σχέση με τα γλωσσολογικά χαρακτηριστικά της γλωσσικής παραγωγής. Για παράδειγμα, μερικοί ασθενείς παρουσιάζουν μεγαλύτερη δυσκολία στο σχηματισμό προτάσεων (π.χ. αγραμματισμός) απ' ό,τι στην εύρεση λέξεων (π.χ. ανομία), ενώ κάποιοι άλλοι ασθενείς έχουν μεγαλύτερη δυσκολία στις προτάσεις απ' ό,τι στις μεμονωμένες λέξεις. Οι ερευνητές που ενδιαφέρονται να χωρίσουν τις λειτουργικές ευθύνες του αριστερού ημισφαιρίου κατέληξαν ότι αυτοί οι διπλοί διαχωρισμοί σημαίνουν ότι ένα τμήμα του αριστερού εγκεφάλου χειρίζεται την εύρεση λέξεων και ένα άλλο τη δομή των προτάσεων (Davis, 2011: 61).

Από θεωρητικής πλευράς, ένα αφασικό σύνδρομο μπορεί να χαρακτηρίζεται από ένα σύνολο διαταραχών, στην κλινική πράξη όμως το σύνδρομο αυτό σε δυο ασθενείς με αφασία μπορεί να εμφανίζεται σε διαφορετικά σημεία. Αυτό οδήγησε ορισμένους ερευνητές να υποστηρίξουν ότι τα αφασικά σύνδρομα δεν έχουν κλινική οντότητα. Παρόλα αυτά τα προβλήματα, έχουν περιγραφεί πολλά είδη αφασίας, καθένα από τα οποία έχει τα δικά του χαρακτηριστικά συμπτώματα και προκαλείται από μια ξεχωριστή βλάβη σε συγκεκριμένη περιοχή του φλοιού. Αυτές οι περιοχές βρίσκονται γενικά στο αριστερό ημισφαίριο και συνήθως γύρω από τη σχισμή του Sylvius. Δομές, όπως η περιοχή του Broca, η περιοχή του Wernicke, η έλικα του Heschl, το κροταφικό επίπεδο, οι γωνιώδεις και οι κροταφικές έλικες, καθώς και οι μετωπιαίες έλικες, εμπλέκονται όλες στη γλωσσική επεξεργασία (Martin, 2003: 331).

Στο πιο κοινό σύστημα ταξινόμησης, τα βασικά σύνδρομα διαφοροποιούνται βάσει τριών σημαντικών στοιχείων:

- Τη σοβαρότητα του ελλείμματος κατανόησης
- Τα γλωσσολογικά χαρακτηριστικά της αυθόρμητης λεκτικής έκφρασης
- Την ικανότητα επανάληψης σε σύγκριση με την αυθόρμητη έκφραση (Davis, 2011: 61-62).

Σύμφωνα όμως με την πλειονότητα των ερευνητών, οι βασικοί τύποι αφασίας είναι οι παρακάτω:

α) αφασία του Broca, β) αφασία του Wernicke, γ) σφαιρική αφασία, δ) κατονομαστική αφασία, ε) αφασία αγωγής και στ) διαφλοιώδεις αφασίες, οι οποίες χωρίζονται σε i), διαφλοιώδης κινητική αφασία ii), διαφλοιώδης αισθητική αφασία iii) διαφλοιώδης μεικτή αφασία.

1.3. Συμπτωματολογία Αφασιών- Ανατομική Βλάβη

1.3.1 Αφασία του Broca

Αν και η ακριβής φύση της αφασίας Broca παραμένει αμφίβολη, χαρακτηρίζουμε με αυτόν τον τύπο, ένα πρωτογενές έλλειμμα της εξωτερίκευσης του λόγου ή της παραγωγής ομιλίας με σχετική διατήρηση της κατανόησης. Υπάρχει μια διαβάθμιση στις ποικιλίες του κινητικού ελλείμματος, από τους ηπιότερους τύπους μείωσης της ομιλίας μέχρι την πλήρη απώλεια όλων των μέσων γλωσσικής, φωνητικής επικοινωνίας και της επικοινωνίας με χειρονομίες (Adams, Victor & Ropper, 2003: 591).

Η ομιλία, όταν παράγεται, δε χαρακτηρίζεται από ευφράδεια, ενώ είναι αργή και διακοπτόμενη (Martin, 2003: 334). Έχει παρατηρηθεί ότι η εύρεση λέξεων διατηρείται καλύτερα από το σχηματισμό προτάσεων οι οποίες έχουν μειωμένο μήκος και χαρακτηρίζονται συντακτικά απλουστευμένες. Τα λεκτικά προβλήματα σε επίπεδο έκφρασης συχνά αντανακλούν απραξία λόγου και γραμματισμό, ο οποίος αποτελεί το κύριο χαρακτηριστικό της αφασίας τύπου Broca. Οι ασθενείς συνήθως παραλείπουν λειτουργικές λέξεις (π.χ. άρθρα, σύνδεσμοι, αντωνυμίες, βοηθητικά ρήματα και προθέσεις) καθώς και γραμματικά μορφήματα από την ομιλία τους, διατηρούν όμως ένα μεγάλο ποσοστό λέξεων περιεχομένου (π.χ. ουσιαστικά, ρήματα και επιρρήματα). Παρατηρείται ότι από αυτές τις λέξεις περιεχομένου παράγουν λιγότερα σε αριθμό ρήματα κατά τη διάρκεια της ομιλίας τους. Η ακουστική κατανόηση, αν και είναι μειωμένη, βρίσκεται σε σχετικά καλή κατάσταση και συχνά θεωρείται λειτουργική για τις απαιτήσεις μιας καθημερινής συνομιλίας. Η επανάληψη των προφορικών λέξεων και φράσεων μαζί με την ικανότητα κατονομασίας είναι επίσης μειωμένη σε αυτό το σύνδρομο. Στη γραφή παρατηρούνται εμφανείς δυσκολίες και τα λάθη στον γραπτό λόγο μπορεί να μοιάζουν με εκείνα κατά τη λεκτική παραγωγή (Lapointe, 2005: 117).

Παρόλο που η σημασιολογική κατανόηση των ασθενών δεν επηρεάζεται, η κατανόησή τους μπορεί να παρεμποδιστεί από συντακτικές ασάφειες. Η πρόταση «ο σκύλος έφαγε το κόκκαλο» δε θα δημιουργούσε κανένα πρόβλημα στους αφασικούς του Broca, διότι για παράδειγμα, το κόκκαλο μπορεί να φαγωθεί από το σκύλο, αλλά ο σκύλος δε μπορεί να φαγωθεί από το κόκκαλο. Μία πιο ασαφής συντακτικά πρόταση, όπως «ο σκύλος κυνήγησε τη γάτα», μπορεί να μη γίνει εύκολα κατανοητή, γιατί η γάτα μπορεί να κυνηγήσει το σκύλο, όσο εύκολα ο σκύλος μπορεί να κυνηγήσει τη γάτα.

Δυστυχώς, οι ασθενείς με αφασία τύπου Broca έχουν συναίσθηση των γλωσσικών ικανοτήτων τους, γνωρίζουν ότι κάνουν λάθη αλλά δεν μπορούν να τα διορθώσουν (Martin, 2003: 334).

Για παράδειγμα:

Γιατρός: Γιατί ήρθες στο νοσοκομείο;

Ασθενής: Α ... Δευτέρα ... ααα ο μπαμπάς και ο Παύλος ... και ο Μπαμπάς ... νοσοκομείο. Δύο ... ααα γιατροί ... και αα ... τριάντα λεπτά ... και ναι αα νοσοκομείο. Και εεε Τετάρτη ... εννιά η ώρα ... γιατροί. Δύο γιατροί ... και ααα ... δόντια. Ναι ... καλά. (Martin, 2003: 334)

Θεωρείται συχνά ότι η αφασία του Broca βλάπτει μόνο την περιοχή του Broca. Ωστόσο, η χρόνια αγραμματική αφασία παράγεται από αλλοιώσεις που εκτείνονται πέρα από την περιοχή του Broca προς την πρόσθια νήσο και στις παρακείμενες πρόσθιες κροταφικές και κατώτερες βρεγματικές περιοχές. Η βλάβη σε βαθύτερες δομές προφανώς δημιουργεί αυτήν την αφασία, όπως στην οπίσθια έσω κάψα διόδων μεταξύ του θαλάμου και των βασικών γαγγλίων. Οι αλλοιώσεις που περιορίζονται στην περιοχή 44 μπορούν να προκαλέσουν οξεία αφασία του Broca, η οποία μπορεί άμεσα να εξελιχθεί σε κάτι άλλο. Τέτοιες μικρότερες αλλοιώσεις παράγουν απραξία λόγου ή σύνδρομο εμφράκτου περιοχής του Broca. Ο Kertesz (1979) σημείωσε ότι «υπάρχει ένα φάσμα συνδρόμων που προκαλούνται από το έμφρακτο της περιοχής του Broca... οι μεγαλύτερες αλλοιώσεις παράγουν το πλήρες σύμπλεγμα συμπτωμάτων της αφασίας του Broca». Η απουσία μιας ξεκάθαρης σχέσης μεταξύ της περιοχής του Broca δείχνει ότι υπάρχει ακόμα κάποια διαφωνία σχετικά με τα ανατομικά ερείσματα της αφασίας του Broca (Davis, 2011: 63).

1.3.2 Αφασία του Wernicke ή αισθητική αφασία

Η αισθητική αφασία ή αφασία του Wernicke είναι μια γενική ανικανότητα κατανόησης του λόγου (ομιλίας) των άλλων ή ακόμα και του δικού του. Αν και η γλωσσική παραγωγή είναι ρέουσα, χωρίς αρθρωτικά προβλήματα και με φυσιολογική προσωδία, η ομιλία του ασθενούς είναι αξιοσημείωτα στερημένη νοήματος. Ο ασθενής με αφασία Wernicke αναπαράγει πολλές μη ουσιώδεις λέξεις και οι ίδιες λέξεις είναι συχνά παραμορφωμένες ή ακατάλληλες (Martin, 2003: 331, Adams, Victor & Ropper, 2003: 595).

Για παράδειγμα:

Γιατρός: Τι είδους δουλειά κάνατε, πριν μπειτε στο νοσοκομείο;

Ασθενής: Ποτέ, τώρα λείπω έσσε θέλω να σου πω αυτό έγινε όταν έγινε όταν νοίκιασε. Το – το - φορίτσα έρθει εδώ κάτω και είναι – και πήρε φύστερα κάτι. Έγινε. Σε αυτά τα σχοινάθια ήταν μαζί του για γεια – είναι φίλος – όπως ήταν. Και έγινε απλά έτσι, έτσι δε ξέρω, δεν έφερε τίποτα. Και δεν το πλήρωσε. Και οδήγησε όλες αυτές προετόμασες από το ποδο και πάνω είναι παιδί. Σε αυτούς τους ορόφους τώρα και έτσι. Δεν τα είχε φέρει από εδώ (Martin, 2003: 331).

Ενώ ο λόγος του ασθενούς είναι συντακτικά και προσωδιακά σωστός, παρατηρούνται νεολογισμοί, εννοιολογικές παραφασίες και αδυναμία ανάκλησης λέξεων. Η αδυναμία των αφασικών του Wernicke να κατανοήσουν την ίδια τους την ομιλία δεν τους βοηθά να συνειδητοποιήσουν τα προσωπικά τους προβλήματα γλωσσικής επεξεργασίας και συνεχίζουν να συμμετέχουν σε συζητήσεις γνέφοντας στα κατάλληλα σημεία και παίρνοντας με τη σειρά τους το λόγο, αγνοώντας εντελώς το πρόβλημά τους (Martin, 2003: 332).

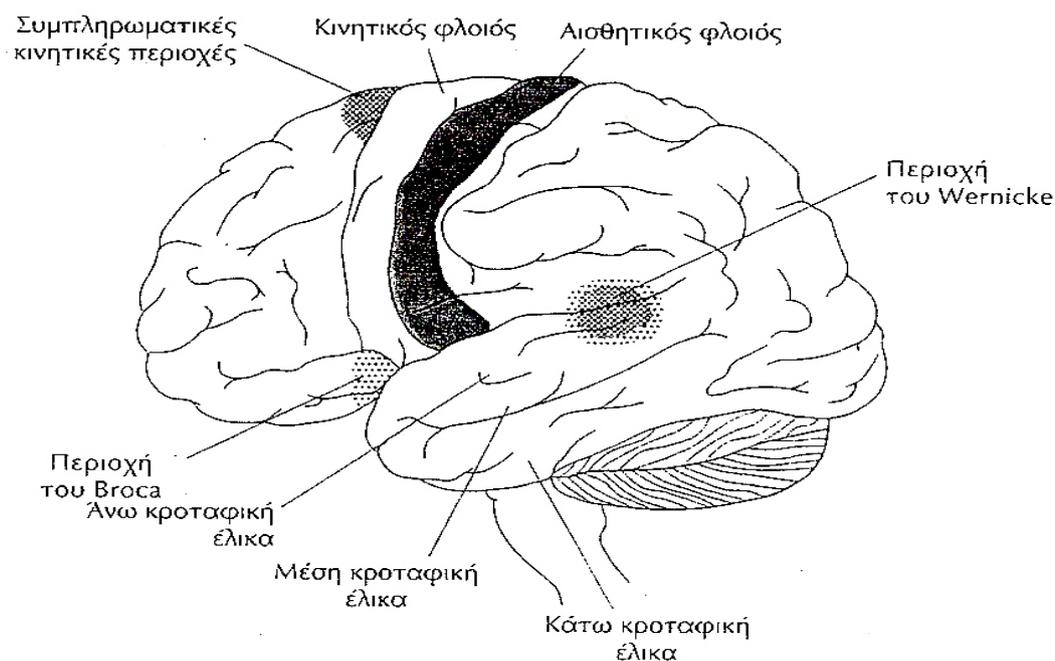
Η αφασία του Wernicke σχετίζεται με βλάβες στο πρώτο και στο οπίσθιο τμήμα της δεύτερης άνω κροταφικής έλικας, δίπλα στην έλικα του Herschl (μέρος του ακουστικού συνειρμικού εγκεφαλικού φλοιού) και στο κροταφικό επίπεδο στο αριστερό ημισφαίριο. Αυτή η περιοχή είναι γνωστή ως περιοχή της μνήμης, στην οποία αποθηκεύονται τα ηχητικά συστατικά του λόγου τα οποία θεωρείται ότι αποτελούν το σύνδεσμο ανάμεσα στην ακουστική αναπαράσταση των λέξεων και στις έννοιες τους. Τα κλινικά ευρήματα συμπληρώνονται από μελέτες σχετικά με την εγκεφαλική απεικόνιση (νευροαπεικόνιση) και παρουσιάζουν αυξημένη ενεργοποίηση στην περιοχή του Wernicke κατά τη διάρκεια εκτέλεσης γλωσσικών δοκιμασιών με σημασιολογικά στοιχεία (με εννοιολογική σημασία). Παράλληλα, η ονομασία αντικειμένων συσχετίζεται με την εξάπλωση της νευρικής δραστηριότητας από την περιοχή του Wernicke στα μετωπιαία κινητικά συστήματα που θεωρούνται υπεύθυνα για την ενεργοποίηση των μυών κατά την παραγωγή ομιλίας (Martin, 2003: 332).

1.3.3 Σφαιρική αφασία

Η σφαιρική αφασία είναι η μορφή αφασίας η οποία προκαλεί τη μεγαλύτερη εξασθένιση και δημιουργεί μία γενική ανικανότητα (α) *κατανόησης ή επανάληψης του προφορικού λόγου*, (β) *παραγωγής λόγου* ή (3) *κατονομασίας αντικειμένων*. Αντίθετα, η παραγωγή και η κατανόηση αυτόματων φράσεων και λεξικών ακολουθιών, όπως για παράδειγμα, οι ημέρες της εβδομάδας, τα επιφωνήματα και οι χαιρετισμοί, μπορεί να μείνουν ανεπηρέαστες (Martin, 2003: 338). Παρατηρείται επομένως μια σοβαρή έκπτωση της γλωσσικής ικανότητας σε όλα τα επίπεδα. Μερικοί ασθενείς μπορεί να μιλούν χωρίς να επικοινωνούν, με ρηματικά στερεότυπα, ενώ άλλοι μπορεί να είναι σε εγρήγορση, να αντιλαμβάνονται το περιβάλλον τους και συχνά να εκφράζουν συναισθήματα μέσω κινήσεων του προσώπου, φωνών και χειρονομιών (Davis, 2011: 63).

Το σύνδρομο αυτό οφείλεται σε βλάβη ενός μεγάλου τμήματος της γλωσσικής περιοχής του μείζονος εγκεφαλικού ημισφαιρίου το οποίο περιλαμβάνει και την περιοχή Broca και την περιοχή Wernicke. Η βλάβη οφείλεται συνήθως σε απόφραξη της αριστερής έσω καρωτίδας ή της μέσης

εγκεφαλικής αρτηρίας αλλά μπορεί να προκληθεί από αιμορραγία, όγκο ή άλλες αλλοιώσεις ενώ μπορεί να εκδηλωθεί για μικρό χρονικό διάστημα ως μετακριτικό φαινόμενο. Η μέση εγκεφαλική αρτηρία αιματώνει ολόκληρη τη γλωσσική περιοχή. Σχεδόν όλες οι αφασικές διαταραχές λόγω αγγειακής απόφραξης, προκαλούνται από συμμετοχή αυτής της αρτηρίας ή των κλάδων της (Σχήμα 1.1) (Adams, Victor & Ropper, 2003: 596).

Σχήμα 1 (βασισμένο σε Martin, 2003: 332)

1.3.4 Κατονομαστική αφασία

Η κατονομαστική αφασία συχνά είναι η ηπιότερη μορφή αφασίας. Κύριο χαρακτηριστικό της αποτελεί η ελαφρώς μειωμένη ικανότητα κατανόησης ενώ οι ρέουσες και συντακτικά ορθές φράσεις αποδυναμώνονται λεκτικά από έλλειμμα στην ανάκληση των λέξεων. Οι φράσεις είναι κενές νοήματος, πλήρεις από «γενικούς όρους» (αόριστα ουσιαστικά και αντωνυμίες) που γεμίζουν το κενό των λέξεων με νόημα. Στην κατονομασία αντικειμένων, οι ασθενείς ανακαλούν γρήγορα κάποιες λέξεις ή ασχολούνται με πολύπλοκες περιφράσεις ενώ προσπαθούν να σκεφτούν τα ονόματα των άλλων αντικειμένων. Παρόλο που η αντίληψη τους είναι αρκετά καλή, μπορεί να ανιχνευθεί δυσκολία στην αναγνώριση των λέξεων. Ένα συγκεκριμένο σημείο βλάβης, υπεύθυνο για την κατονομαστική αφασία, δεν έχει ακόμη εντοπισθεί. Το σύνδρομο όμως έχει συνδεθεί με βλάβη στο οπίσθιο βρεγματο – κροταφικό όριο (π.χ. γωνιώδη έλικα) (Davis, 2007: 65-66).

1.3.5 Αφασία αγωγής

Οι ασθενείς με αφασία αγωγής παρουσιάζουν ομαλή κατανόηση και παραγωγή ομιλίας αλλά διαταραγμένη ικανότητα κατονομασίας και προβλήματα στην επανάληψη λέξεων χωρίς νόημα και στην ακολουθία λέξεων (Martin, 2003: 335). Παρατηρείται ευχέρεια λόγου, παραφασία στον προσωπικό λόγο, επανάληψη μέσω της ακοής και στη μεγαλόφωνη ανάγνωση, ενώ η γραφή είναι σταθερά διαταραγμένη. Συνήθως δεν υπάρχουν δυσαρθρία και δυσπροσωδία (Adams, Victor & Ropper, 2003: 597)

Σύμφωνα με τον Wernicke (1874), η αποσύνδεση της τοξοειδούς δεσμίδας, που αποτελεί το σύνολο των ινών που συνδέουν τις περιοχές του Broca και του Wernicke, θα εξασθενίσει την ικανότητα επανάληψης λέξεων που γίνονται αντιληπτές ακουστικά. Την υπόθεση αυτή υποστήριζε ο Damasio στη μελέτη του στην οποία διαπιστώθηκε ότι οι ασθενείς που έπασχαν από αφασία αγωγιμότητας παρουσίαζαν βλάβες στις συνδετικές ίνες μεταξύ του κάτω βρεγματικού λοβού οι οποίες συνδέουν συνήθως τις περιοχές του Broca και του Wernicke. Αυτός ο τύπος αφασίας παρουσιάζεται, επίσης και σε ασθενείς με βλάβες των οπίσθιων βρεγματικών και μετωπιαίων περιοχών και πολλές φορές της δεύτερης εγκάρσιας έλικας. (Martin, 2003: 336)

Γιατρός: Ποδήλατο

Ασθενής: Ποδήλατο

Γιατρός: Ιπποπόταμος

Ασθενής: Ιπποπόταμος

Γιατρός: Μπλεϊντζ

Ασθενής: Δεν το' πιασα

Γιατρός: Πάνω και κάτω

Ασθενής: Πάνω και κάτω

Γιατρός: Κίτρινο, μεγάλο, νότια

Ασθενής: Κίτρινε.... δεν το' πιασα

Όπως ακριβώς και οι ασθενείς που παρουσιάζουν αφασία του Broca, οι ασθενείς με αφασία αγωγιμότητας γνωρίζουν τα προβλήματα λόγου που παρουσιάζουν και συχνά προσπαθούν να τα διορθώσουν. Αν βρεθούν μπροστά σε μια σειρά εναλλακτικών εκφορών, οι ασθενείς είναι γενικά σε θέση να απορρίψουν εμφανώς ακατάλληλες εναλλακτικές λύσεις και να αποδεχτούν τις σωστές, γεγονός που θεωρείται πως υποδεικνύει ότι οι ικανότητες φωνολογικής επεξεργασίας αυτών των ασθενών δεν έχουν επηρεαστεί καθόλου και ότι το πρόβλημα περιορίζεται στη διαδικασία ανάκλησης (Martin, 2003: 335).

1.3.6 Διαφλοιώδεις αφασίες

1.3.6.i διαφλοιώδης κινητική αφασία

Η διαφλοιώδης κινητική αφασία (TMA) μοιάζει με την αφασία του Broca (Davis, 2011: 66). Ο ασθενής δε μπορεί να συμμετάσχει σε διαλογική ομιλία και παράγει μόνο κάποιους ήχους ή συλλαβές. Η αντίληψη είναι σχετικά διαταραγμένη αλλά η επανάληψη είναι αξιοσημείωτα ακέραια. Ο ασθενής παλεύει να απαντήσει σε μία ερώτηση αλλά μπορεί να επαναλάβει μία πρόταση δεκαπέντε λέξεων χωρίς να χαθεί ο ειρμός.

Οι αλλοιώσεις γενικά εντοπίζονται στο μετωπιαίο λοβό, στην άνω και πρόσθια της περιοχής του Broca (Adams, Victor & Ropper, 2003: 600)

1.3.6.ii διαφλοιώδης αισθητική αφασία

Στη διαφλοιώδη αισθητική αφασία (TSA), ο ασθενής παρουσιάζει έλλειμμα ακουστικής και οπτικής λεκτικής αντίληψης, ενώ η γραφή και η ανάγνωση είναι αδύνατες. Η ομιλία παραμένει ευχερής με παραφασία, ανομία και παραφασίες κενές περιεχομένου. Το σημαντικότερο όμως χαρακτηριστικό αυτού του τύπου αφασίας είναι η σε μεγάλο βαθμό διατήρηση της επανάληψης και (Adams, Victor & Ropper, 2003: 600) η ηχολαλία, στην οποία το άτομο επαναλαμβάνει μία ερώτηση αντί να την απαντά.

Οι αλλοιώσεις βρίσκονται συνήθως όπισθεν της κοινής γλωσσικής περιοχής. Η βλάβη εντοπίζεται με αξονική τομογραφία στο κροταφοϊνιακό όριο ή στη ζώνη απορροής, ανάμεσα στη μέση και στην οπίσθια εγκεφαλική αρτηρία (Davis, 2011: 66).

1.3.6.iii διαφλοιώδης μεικτή αφασία

Μια διαφλοιώδης μεικτή αφασία (MTA) αποτελεί ένα συνδυασμό της διαφλοιώδους κινητικής αφασίας (TMA) και της διαφλοιώδους αισθητικής αφασίας (TSA). Η γλωσσική διαταραχή είναι σοβαρή με φτωχή κατανόηση και στερεότυπες φράσεις άνευ νοήματος. Η επανάληψη μπορεί να είναι καταναγκαστική. Η διαφλοιώδης μεικτή αφασία είναι σφαιρική αφασία με ικανότητα επανάληψης.

Η βιβλιογραφία έχει ανακολουθίες σχετικά με την παρουσία της βλάβης στην περισιλούεια περιοχή του λόγου. Ωστόσο, οι διάχυτες ή πολυεστιακές παθολογίες προκαλούν διαφλοιώδη μεικτή αφασία με μετωπιαία και βρεγματική βλάβη, ενώ αφήνουν άθικτη τη γλωσσική περιοχή (Davis, 2011: 66).

Πίνακας 1: Σύνοψη των σύγχρονων κλινικών της αφασίας (Davis, 2011)

Γενική κατηγορία	Σύνδρομο	Βασικά συμπτώματα	Σημείο αλλοίωσης
Μη ρέουσα/ πρόσθια	Broca	Αγραμματική παραγωγή	Γύρω και μέσα στην περιοχή Broca
	Διαφλοιώδης κινητική	Σαν την αφασία του Broca αλλά με διατήρηση της επανάληψης	Διάφορα σημεία του μετωπιαίου λοβού
	Σφαιρική	Φτωχή κατανόηση, ελάχιστη παραγωγή	Οπίσθια και μετωπιαία περισιλούεια γλωσσική περιοχή
Ρέουσα/ οπίσθια	Wernicke	Φτωχή κατανόηση, jargon, πίεση για ομιλία	Περιοχή του Wernicke (οπίσθιο τμήμα της άνω κροταφικής έλικας)
	Αγωγής	Μεγάλη βλάβη επανάληψης	Κροταφο- βρεγματικό όριο (υπερχείλια έλικα)
	Κατονομαστική	Έλλειμμα εύρεσης λέξης, κενός λόγος	Οπίσθιο κροταφο- βρεγματικό όριο (γωνιακή έλικα)
	Διαφλοιώδης αισθητική	Σαν την αφασία του Wernicke αλλά με διατηρημένη την επανάληψη	Κάτω κροταφο-νιακό όριο (ίσως απόφραξη PCA)
	Διαφλοιώδης μεικτή	Σαν τη σφαιρική αφασία αλλά με διατηρημένη την επανάληψη	Διάχυτη ή πολυεστιακή βλάβη στους μετωπιαίους και βρεγματικούς λοβούς

1.4 Αγραμματισμός

Μόλις οι ερευνητές στρέψουν το βλέμμα τους στην γραμματική, σκέφτονται την αφασία Broca. Ο αγραμματισμός είναι το απόλυτο χαρακτηριστικό αυτού του συνδρόμου. Έτσι, πολλοί ερευνητές προτιμούν να λένε ότι οι ασθενείς αυτοί παρουσιάζουν αγραμματική αφασία (Davis, 2011: 141).

Προκειμένου να εντοπιστούν οποιαδήποτε προβλήματα στη γραμματική, θα πρέπει να εκμαιεύσουμε προτάσεις από τους ασθενείς. Ο αυθόρμητος λόγος επιτυγχάνεται συνήθως μέσω περιγραφής πολύπλοκων εικόνων ή μιας συνέντευξης. Μετά το πέρας αυτών των διαδικασιών, καταγράφονται οι προτάσεις και αναλύονται σε σχέση με την παρουσία ή απουσία των τυπικών χαρακτηριστικών της γραμματικής.

Έχουν δημιουργηθεί κάποιες οδηγίες οι οποίες μας βοηθούν ν' αναγνωρίσουμε συγκεκριμένα προβλήματα και να διευκολύνουμε τη μέτρηση των γραμματικών ελλειμμάτων (Πίνακας 2). Αυτές οι κλίμακες αφορούν το λεξικό, τη γραμματική μορφολογία και τη συντακτική δομή. Κάποιες κλίμακες εστιάζουν περισσότερο σ' ένα χαρακτηριστικό, όπως είναι η γραμματική μορφολογία, όπως ανέφεραν οι Miceli, Silveri, Romani, και Caramazza (1989). Οι προσανατολισμοί αυτοί είναι ενδεικτικοί των δυο ευρύτερων χαρακτηριστικών της γραμματικής που εξετάζονται, κυρίως η γραμματική μορφολογία ή τα λεξιλογικά χαρακτηριστικά (π.χ. λέξεις κλειστής τάξης) και τα συντακτικά ή δομικά χαρακτηριστικά (π.χ. η σειρά των λέξεων) (Davis, 2011: 142).

Πίνακας 2: Αναλυτικές μεθόδους και μετρήσεις που εφαρμόζονται στη γραμματική της αφασικής αυθόρμητης παραγωγής λόγου.

Ανάλυση	Συγγραφείς	Δείγμα	Περιγραφή
Ανάλυση Αυθόρμητο Λόγου του Shwean (SSLA)	Shwean (1988)	Περιγραφή εικόνας	Προφίλ των μεταβλητών παρόμοιο με τη Δοκιμασία της Βοστώνης. Περιλαμβάνει ρυθμό ομιλίας και αποτίμηση άρθρωσης
Μέτρηση γραμματικών μορφημάτων	Miceli, Silver et al. (1989)	Περιγραφές και αφήγηση	Παράλειψη και αντικατάσταση ελεύθερων και δεσμευμένων γραμματικών μορφημάτων.
Ποσοτική Ανάλυση παραγωγής	Berndt et al. (2000)	Παραμύθι. Οι πρώτες 150 λέξεις της αφήγησης.	Αριθμητικές και ποσοστιαίες μετρήσεις του λεξικολογικού, της μορφολογίας και της συντακτικής δομής.
Ανάλυση κατηγορήματος – ορίσματος	Byng and Black (1989)	Παραμύθι. Απεριόριστη ποσότητα λέξεων.	Μέτρηση φράσεων και δομών κατηγορήματος – ορίσματος. Σχετιζόμενη με την θεωρία παραγωγής
Ανάλυση ηλεκτρονικού υπολογιστή.	Thompson, Shapiro, Tait et al. (1995)	Η ιστορία της Σταχτοπούτας.	Περισσότεροι τύποι προτάσεων, δευτερεύουσες προτάσεις, ρήματα και αντικείμενα προτάσεων.

Ιστορικά, ο αγραμματισμός θεωρείται ότι ήταν «τηλεγραφικός» λόγω των παραλείψεων γραμματικών μορφημάτων. Μεταξύ των μορφημάτων αυτών είναι οι λέξεις λειτουργίας (π.χ. άρθρα, σύνδεσμοι) και οι κλιτές καταλήξεις οι οποίες σηματοδοτούν τη συμφωνία ρήματος – υποκειμένου, το χρόνο του ρήματος και την πτώση και κλίση των ουσιαστικών. Οι λέξεις κλειστής και ανοιχτής τάξης θεωρούνται ελεύθερα μορφήματα γιατί μπορούν να σταθούν μόνα τους στο λόγο. Τα κλιτά μέρη είναι δεσμευμένα μορφήματα και πρέπει να είναι προσαρτημένα.

Στη συνέχεια, παρατίθενται δυο παραδείγματα περιγραφής της εικόνας του «Κλέφτη Μπισκότων» από τη Δοκιμασία της Βοστόνης:

- Παράλειψη λέξεων λειτουργίας: «Μητέρα πλένοντας πιάτα... νερό τρέχει νεροχύτη»
- Παράλειψη κλίσης: «Η μητέρα πλένω πιάτα... το νερό τρέχω από το νεροχύτη» (Davis, 2011: 142).

Συνήθως, ο αγραμματισμός περιλαμβάνει ένα μείγμα κλίσεων και λέξεων λειτουργίας, οπότε οι σαφείς διαχωρισμοί οι οποίοι εμφανίζονται στα παραπάνω παραδείγματα, σπανίζουν.

Οι Bastiaanse, Edwards και Kiss (1996) ανέφεραν ότι συχνά προκύπτουν δυο προβλήματα σε σχέση με τα δομικά ή συντακτικά χαρακτηριστικά του αγραμματισμού (ή συντακτικού αγραμματισμού). Το ένα είναι η απλούστευση της δομής της πρότασης. Γενικά, οι αγραμματικοί ασθενείς δε χρησιμοποιούν βοηθητικές προτάσεις το ίδιο συχνά με τους νευρολογικά άθικτους. Οι Gleason, Goodglass, Green, Ackerman και Hyde (1975) διαπίστωσαν ότι ο αγραμματικός ασθενής δυσκολεύεται να εισάγει προτάσεις με τροποποιητές και τοποθετεί ιδέες ως μια σειρά απλών δομών. Για παράδειγμα, αντί να συντάξει μια ονοματική φράση όπως «ένα μεγάλο λευκό σπίτι», ο αφασικός ασθενής μπορεί να πει «ένα μεγάλο σπίτι, ένα λευκό σπίτι» ή μπορεί να πει «ψηλό κορίτσι και κοντό αγόρι» αντί να πει «το κορίτσι είναι ψηλότερο από το αγόρι» (Davis, 2011: 143).

Το δεύτερο πιθανό συντακτικό σύμπτωμα του αγραμματισμού είναι το δομικό λάθος όπως για παράδειγμα η λανθασμένη σειρά λέξεων. Σε μια μελέτη των Saffran, Schwarz και Martin (1980), ασθενείς με αφασία Broca αντέστρεψαν ονομαστικές φράσεις στο 40% των περιπτώσεων όταν οι φράσεις ήταν παρόμοιες σε animacy (γραμματική του φύλου) (π.χ. το τραπέζι είναι στο μολύβι). Στην μελέτη των Byng και Black (1989), οι προτάσεις τριών στοιχείων είχαν πάντα τη σειρά ουσιαστικό – ρήμα – ουσιαστικό. Δεν παρατηρήθηκαν λάθη σειράς ουσιαστικό – ουσιαστικό – ρήμα, και οι ερευνητές κατέληξαν ότι τα λάθη αντιστροφής είναι σπάνια (Davis 2011: 144).

Περαιτέρω έρευνες των Berndt, R.S., Mitchum, C.C., Haendiges, A.N., & Sandson, J., (1997) και Miceli G., Silveri M.C., Romani C., Caramazza A. (1989), κατέδειξαν ότι δεν έχουν όλοι οι αγραμματικοί ασθενείς προβλήματα στην παραγωγή κύριων ρημάτων και ότι το πρόβλημα δεν περιορίζεται αποκλειστικά στις μη ρέουσες αφασίες. Οι ασθενείς οι οποίοι έχουν ιδιαίτερο πρόβλημα στην εύρεση ρήματος έχουν την τάση να χρησιμοποιούν κοινά, αόριστα ρήματα στη διήγηση τους (π.χ. φέρω, κάνω, έχω) ενώ να απλοποιούν τη δομή της πρότασης περισσότερο από τους ασθενείς με μικρά προβλήματα ανάκλησης ρημάτων. Παράλληλα, εμφανίζεται μεγαλύτερη ποικιλομορφία. Κάποιοι αγραμματικοί ασθενείς παράγουν περισσότερα ρήματα μεμονωμένα, παρά μέσα σε προτάσεις ενώ άλλοι παράγουν περισσότερα ρήματα μέσα σε προτάσεις, παρά μεμονωμένα (Davis 2011: 146).

Οι γλωσσολογικές θεωρίες ταξινομούνται γνωστικά ως θεωρίες αναπαράστασης. Αυτό σημαίνει, ότι συλλαμβάνουν το προϊόν μιας διεργασίας διατύπωσης. Δυο εκδοχές απαιτούν έναν περιορισμό στη δημιουργία μιας φραστικής δομής ή «συντακτικού δέντρου». Ο Carlan (1985) έγραψε για μια αποδυναμωμένη συντακτική αναπαράσταση. Τα άτομα με αγραμματισμό δε δημιουργούν ένα ιεραρχικό δέντρο αλλά ενεργοποιούν μια κανονιστική γραμμική μορφή υποκειμένου – ρήματος – αντικειμένου, μέσω της οποίας επικοινωνείται κάθε ιδέα. Σύμφωνα με μια ελαφρώς διαφορετική άποψη των Grodzinsky, Swinney και Zurif (1985), οι αγραμματικές παραγωγές είναι το αποτέλεσμα μιας υπο – καθορισμένης συντακτικής αναπαράστασης, στην οποία σχηματίζεται ένα πλήρες δέντρο αλλά λείπουν κάποιοι τελικοί κόμβοι (Davis 2011: 149).

Οι Fridman και Grodzinsky (1997) πρότειναν την Υπόθεση Αποκοπής Συντακτικού Δέντρου (ΑΣΔ) για τη μελέτη της αγραμματικής παραγωγής προτάσεων. Σύμφωνα με την ΑΣΔ, οι υψηλότεροι κόμβοι μιας δομικής αναπαράστασης είναι οι φθαρμένοι ή οι μη προσβάσιμοι ή απλά δεν υφίστανται. Ενώ η γνωστική φύση αυτής της παράστασης είναι ασαφής, ωστόσο καθορίζει μια λεπτή γλωσσολογική ομοιότητα μεταξύ των ελλειμματικών παραγωγών σε σχέση με τη συμφωνία, το χρόνο και τον τύπο των ερωτήσεων (Davis 2011: 149).

Η θεωρία της βλάβης των Kolk και Heeschen (1992), η οποία επικαλείται μείωση συγχρονικότητας, αναφέρει ότι οι αγραμματικοί ασθενείς είναι αργοί στην ενεργοποίηση δομικών αναπαραστάσεων. Η βραδύτητα αυτή μειώνει τη συγχρονικότητα που απαιτείται για το συνδυασμό των στοιχείων μια πρότασης και επομένως, δυσκολεύει την παραγωγή πολύπλοκων δομών. Οι επιδράσεις των εργασιών κατέδειξαν τη μείωση της ικανότητας της μνήμης εργασίας και τη συνεπαγόμενη μείωση των διαθέσιμων πηγών για εγχειρήματα περίπλοκης διατύπωσης. Αυτό σημαίνει ότι η περιγραφή της εικόνας υποθετικά απαιτεί λιγότερες πηγές απ' ότι η συζήτηση και επομένως μειώνει την ανάγκη τηλεγραφικής στρατηγικής παράλειψης. Οι στρατηγικές έλλειψης (π.χ. «περισσότερο γάλα», «πολύ αργά») θεωρείτο ότι ήταν μια προληπτική στρατηγική που έχει ως στόχο την αποφυγή υπολογιστικής υπερφόρτωσης που θα προέκυπτε αν επιχειρούνταν ο σχηματισμός μιας πλήρους πρότασης (Davis 2011: 149).

1.5 Αίτια της αφασίας

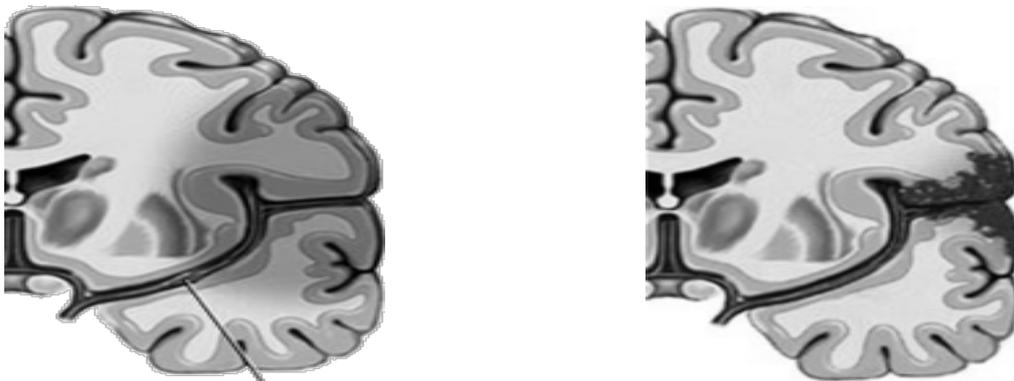
Το κύριο σύμπτωμα στην αφασιολογία αφορά σε αποδιοργάνωση των γλωσσολογικών λειτουργιών του ατόμου από βλάβη του δεξιού ή του αριστερού εγκεφαλικού ημισφαιρίου. Πρόκειται δηλαδή, για βλάβες οι οποίες προέρχονται από διάφορους παράγοντες. Πιο αναλυτικά, τα αίτια για την εκδήλωση αφασικών συμπτωμάτων αναφέρονται παρακάτω:

1.5.1 Αγγειακό εγκεφαλικό επεισόδιο (ΑΕΕ)

Ένα εγκεφαλικό, ή αγγειακό εγκεφαλικό επεισόδιο (Α.Ε.Ε) διακόπτει τη ροή του αίματος στον εγκέφαλο. Αυτό μπορεί να συμβεί με δυο τρόπους: ο ένας είναι με το *ισχαιμικό εγκεφαλικό* (ή ισχαιμία), που είναι διακοπή της ροής του αίματος ή το φράξιμο των αρτηριών, που εμποδίζει το αίμα να φτάσει σε όλες τις περιοχές του εγκεφάλου. Ο άλλος είναι η *αιμορραγία*, κατά την οποία η ρήξη μια αρτηρίας προκαλεί συγκέντρωση του αίματος στο γειτονικό εγκεφαλικό ιστό. Το ισχαιμικό εγκεφαλικό είναι πιο σύνθηες από το αιμορραγικό (Davis, 2007: 44).

Υπάρχουν δύο τύποι ισχαιμικού εγκεφαλικού, οι οποίοι έχουν παρόμοια κλινικά χαρακτηριστικά αλλά είναι αποτέλεσμα διαφορετικών διαδικασιών. Τα περισσότερα εγκεφαλικά είναι *θαμβωτικά* και προκύπτουν από τη συσσώρευση αθηροσκληρωτικών αιμοπεταλίων και λιπώδους πλάκας στο αγγειακό τοίχωμα στο σημείο της απόφραξης. Ο θρόμβος μπορεί να φράξει μια αρτηρία μέσα σε μερικά λεπτά ή μέχρι και εβδομάδες. Εκτός όμως από τα θαμβωτικά εγκεφαλικά υπάρχουν και τα εμβολικά ισχαιμικά εγκεφαλικά επεισόδια στα οποία τα αιμοπετάλια και η λιπώδης πλάκα αποσπώνται από ένα αγγειακό τοίχωμα και κινούνται μέχρι να κολλήσουν σε μια μικρότερη εγκεφαλική αρτηρία. Η κλινική εκδήλωση είναι ταχύτερη και πιο αιφνίδια από την θρόμβωση. Ο χρόνος εμφάνισης της μέγιστης βλάβης είναι μόλις μερικά δευτερόλεπτα ή λεπτά (Davis, 2007: 46).

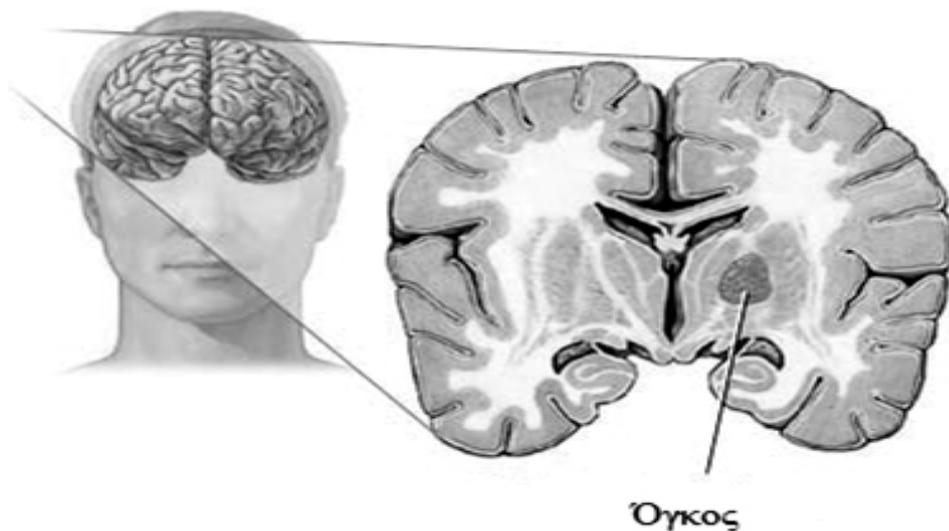
Το αιμορραγικό εγκεφαλικό επεισόδιο μπορεί να προκληθεί από μια σπασμένη αρτηρία η οποία αναγκάζει το αίμα να πλημμυρίσει την επιφάνεια του εγκεφάλου ή να εισβάλει στον εγκεφαλικό ιστό (σχήμα 1.2).

Σχήμα 2 Ισχαιμικό και αιμορραγικό εγκεφαλικό επεισόδιο (βασισμένο σε http://www.neurocenter.gr/imagebank/h5551195_b.jpg)

1.5.2 Όγκος

Ένας όγκος (ή νεοπλασία) είναι μια ανώμαλη μάζα ιστού που προκαλείται από αυξημένο ρυθμό στην αναπαραγωγή κυττάρων. Η νεοπλασία είναι μια χωροκατακτητική αλλοίωση που πιέζει τους παρακείμενους ιστούς και εμποδίζει την κυκλοφορία. Οι καλοήθεις όγκοι δεν εξαπλώνονται σε άλλα σημεία του σώματος και δεν επανεμφανίζονται. Ωστόσο, στον εγκέφαλο μπορεί να μεγαλώσουν τόσο ώστε να καταστούν επικίνδυνοι. Οι κακοήθεις ή καρκινικοί όγκοι εξαπλώνονται ανεξέλεγκτοι και είναι ανθεκτικοί στην θεραπεία (Davis, 2011: 51) (σχήματα 1.3 & 1.4).

Σχήμα 3 Όγκος εγκεφάλου (βασισμένο σε <http://www.healthcentral.com/breast-cancer/h/lactating-breast-and-brain-tumors.html>)

Σχήμα: 4 Διάγνωση όγκου βάσει απεικονιστικής εξέτασης (βασισμένο σε http://www.mediterraneohospital.gr/img/BRAIN_TUMOR_2.jpg)

1.5.3 Κρανιοεγκεφαλικές κακώσεις (ΚΕΚ)

Οι κακώσεις όσον αφορά την εγκεφαλική ουσία, με ή χωρίς κάταγμα του κρανίου, είναι ποικίλες ενώ συχνότατα συναντάται και η δημιουργία οιδήματος, η οποία επιδεινώνει την κατάσταση του ασθενούς με εγκεφαλική κάκωση. Ανάλογα τη φύση του τραύματος, τον εντοπισμό, την ένταση και την έκταση της βλάβης καθώς και της γενικότερης κλινικής εικόνας του ασθενούς. Είναι αυτονόητο ότι μπορούμε να συναντήσουμε οποιοδήποτε είδος αφασίας. Ένα ιδιαίτερο στοιχείο το οποίο συναντάται μόνο στις περιπτώσεις κρανιοεγκεφαλικής κάκωσης είναι η απώλεια της μάθησης από διδακτικής πλευράς είτε στην περίπτωση ύπαρξης αφασίας είτε όχι. Επιπλέον δεν είναι δυνατόν σε παρόμοιες περιπτώσεις να υπάρχουν φαινόμενα παθολογίας στη γενικότερη γλωσσική συμπεριφορά του ατόμου, τα οποία συγχέονται με κάποιο είδος αφασίας ή είναι αρκετά δύσκολο να διαχωριστούν.

Υπάρχουν δύο τύποι βλαβών στις κρανιοεγκεφαλικές κακώσεις. Πιο συγκεκριμένα, (α) *το κάταγμα κρανίου*, το οποίο δεν προϋποθέτει πάντα εκδήλωση από το νευρικό σύστημα και η ύπαρξη του αποτελεί προειδοποίηση για την ύπαρξη κακώσεων στον εγκέφαλο καθώς και ύπαρξης πύλης εισόδου μικροβίων και (β) *οι κακώσεις εγκεφάλου* οι οποίες διακρίνονται σε (i) εγκεφαλική διάσειση ως αποτέλεσμα διακίνησης του εγκεφάλου χωρίς αδρή αντομική θλάση, (ii) εγκεφαλική θλάση η οποία χαρακτηρίζεται από καταστροφή ιστών, (iii) εγκεφαλική διάσχιση όπου παρατηρείται ίαση της συνέπειας του εγκεφάλου, (iv) αιμορραγική εστία από ρήξη αγγείων και (v) εγκεφαλικό οίδημα (Davis, 2011: 39-40).

1.5.4 Λοιμώδεις ασθένειες

Οι λοιμώξεις του κεντρικού νευρικού συστήματος είναι πολύ σπάνιες αιτίες εκδήλωσης κάποιας αφασίας. Αφασία συναντάται εφόσον πρόκειται για βλάβη στην περιοχή του κροταφικού λοβού και προέρχεται από βακτηρίδια, μύκητες ή παράσιτα. Η βλάβη αυτή οφείλεται σε πυώδη συλλογή, η οποία πολύ συχνά συνοδεύεται από οίδημα και ενδοκρανιακή υπέρταση.

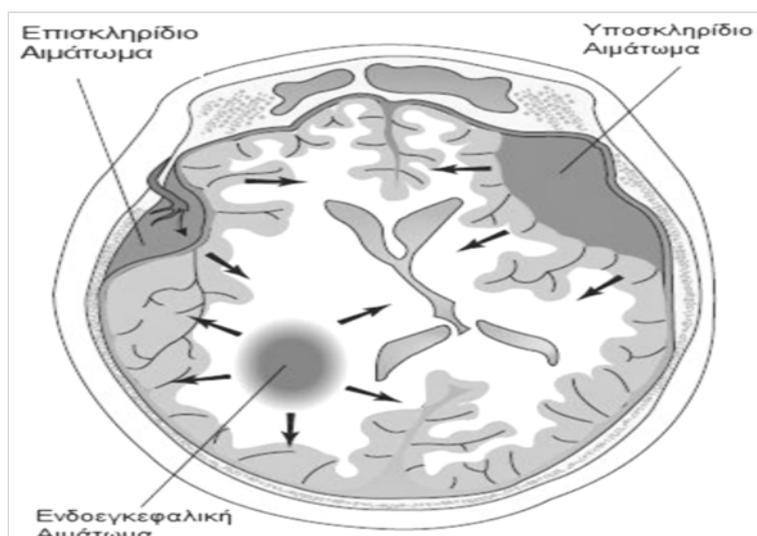
Ορισμένες μηνιγγίτιδες είναι δυνατόν να συνοδεύονται από φλεγμονικές αγγειακές βλάβες οι οποίες είναι υπεύθυνες για τη δημιουργία εγκεφαλικών μαλακύνσεων. Στις περιπτώσεις αυτές και εφόσον η βλάβη εντοπίζεται σε περιοχή υπεύθυνη για κάποια λειτουργία του λόγου, είναι πιθανόν να εμφανιστούν δυσχέρειες στο λόγο.

Οι ιώδεις εγκεφαλίτιδες είναι δυνατόν να προκαλέσουν νέκρωση εγκεφαλικών περιοχών. Παρατηρούνται σοβαρές δυσχέρειες στην διαδικασία του λόγου στην περίπτωση όπου η βλάβη εντοπίζεται σε κροταφοβρεγματικές περιοχές. (Βίνη & Μανουσογιαννάκη, 2009: 39-40).

1.5.5 Αιμορραγία

Η αιμορραγία είναι σπασμένη αρτηρία, η οποία αναγκάζει το αίμα να πλημμυρίσει την επιφάνεια του εγκεφάλου ή να εισβάλλει στον εγκεφαλικό ιστό. Η συσσώρευση αυτή ονομάζεται αιμάτωμα και πρόκειται για μια ταχέως εκτεινόμενη μάζα η οποία εκτοπίζει και συμπιέζει τις παρακείμενες δομές. Τα κοινά αρχικά συμπτώματα αυτής της αιφνίδιας «χωροκατακτητικής αλλοίωσης» είναι ο βασανιστικός πονοκέφαλος, η ναυτία και ο εμετός. Μια αιμορραγία μπορεί να προκληθεί από κάποιο αποδυναμωμένο αγγειακό τοίχωμα ή από ρήξη αρτηριών κατά τη διάρκεια τραυματικής εγκεφαλικής βλάβης.

Οι αιμορραγίες ταξινομούνται ανάλογα με το σημείο εμφάνισής τους. Εκείνη που εμφανίζεται κυρίως σε ασθενείς με υψηλή αρτηριακή πίεση είναι η διεγκεφαλική αιμορραγία, η οποία εισβάλλει σε βαθιές περιοχές του θαλάμου της έσω κάψας και του φακοειδούς πυρήνα ή των βασικών γαγγλίων. Η υπαραχνοειδής αιμορραγία εμφανίζεται στο σημείο μεταξύ της χοριοειδούς και της αραχνοειδούς μήνιγγας που περιβάλλει τον εγκέφαλο και μπορεί να προκληθεί από ένα σπασμένο ανεύρυσμα κοντά στον Κύκλο του Willis (Davis, 20011: 50-51).

Σχήμα 5 Αιματώματα εγκεφάλου (βασισμένο σε <http://t3.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcSqry9dmrQBFdvjLOp-QiwQq11SnwHR44GDAMf4eyEGRf6eVZLAhw>)

1.6 Διαφορική διάγνωση των αφασιών

Μετά από τραύμα στον εγκέφαλο συνήθως παρατηρούνται διαταραχές λόγου και επικοινωνίας. Η πιο συχνή διαταραχή η οποία μπορεί να προκληθεί είναι η αφασία. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η αφασία εύκολα μπορεί να παρερμηνευτεί με άλλες διαταραχές, λόγω κοινών χαρακτηριστικών. Παρακάτω αναφέρονται τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της αφασίας και των άλλων διαταραχών καθώς και τα σημεία διαχωρισμού τους.

1.6.1 Διαφορική διάγνωση από την άνοια

ΑΦΑΣΙΑ	ΑΝΟΙΑ
<i>Η αρχή είναι συνήθως ξαφνική</i>	<i>Η αρχή είναι συνήθως αργή</i>
<i>Η βλάβη βρίσκεται στο αριστερό ημισφαίριο</i>	<i>Υπάρχει αμφοτερόπλευρη βλάβη του εγκεφάλου</i>
<i>Στις περισσότερες περιπτώσεις έχουμε εστιακά τραύματα του εγκεφάλου</i>	<i>Στις περισσότερες περιπτώσεις υπάρχει διάχυτη βλάβη του εγκεφάλου</i>
<i>Η διάθεση του ασθενή είναι συνήθως κατάλληλη, αν και κατά καιρούς είναι καταθλιπτικός ή εκνευρισμένος</i>	<i>Μπορεί ο ασθενής να είναι κακόκεφος, αποτραβηγμένος και ταραγμένος</i>
<i>Υπάρχει βλάβη στις γλωσσικές ικανότητες, αλλά η γνώση είναι συνήθως άθικτη.</i>	<i>Η γνώση είναι ήπια ή σοβαρά εξασθετισμένη αλλά στα μεταγενέστερα στάδια βελτιώνονται οι γλωσσικές δεξιότητες.</i>
<i>Τα χαρακτηριστικά της μνήμης είναι άθικτα</i>	<i>Συχνά η μνήμη είναι σοβαρά εξασθετισμένη σε διάφορους βαθμούς.</i>
<i>Γενικά η συμπεριφορά είναι σχετικά κατάλληλη και οργανωμένη</i>	<i>Η συμπεριφορά είναι συχνά άσχετη, κοινωνικά ακατάλληλη και αποδιοργανωμένη.</i>
<i>Είναι προσανατολισμένος στο χρόνο και το χώρο</i>	<i>Είναι συγκεχυμένος και αποπροσανατολισμένος στο χρόνο και το χώρο</i>
<i>Δεν αποπροσανατολίζεται μόνος του</i>	<i>Αποπροσανατολίζεται μόνος του σε μεταγενέστερα στάδια.</i>
<i>Εξασθενούν ταυτόχρονα η σημασιολογική,</i>	<i>Υπάρχει πρόοδος της επιδείνωσης από</i>

<i>συντακτική και φωνολογική απόδοση</i>	<i>σημασιολογική σε συντακτική έως φωνολογική απόδοση.</i>
<i>Σχετικά καλή απόδοση στους χωρικούς και λεκτικούς στόχους.</i>	<i>Σχετικά κακή απόδοση αναγνώρισης στους χωρικούς και λεκτικούς στόχους</i>
<i>Σχετικά καλές δεξιότητες επανάληψης ιστοριών</i>	<i>Σχετικά φτωχές δεξιότητες επανάληψης ιστοριών</i>
<i>Σχετικά καλή η περιγραφή των αντικειμένων</i>	<i>Σχετικά φτωχή κατανόηση ανάγνωσης με χαμηλή φωνή</i>
<i>Σχετικά καλή μίμηση έκφρασης</i>	<i>Σχετικά φτωχή μίμηση έκφρασης</i>
<i>Σχετικά καλύτερες δεξιότητες σχεδίων</i>	<i>Σχετικά φτωχές δεξιότητες σχεδίων</i>
<i>Ο λόγος εμφανίζεται με ρέουσα ή μη ρέουσα μορφή</i>	<i>Ο λόγος εμφανίζεται με ρέουσα μορφή μέχρι η άνοια να χειροτερέψει.</i>

Προσοχή: α) Οι ασθενείς με ρέουσα αφασία είναι πιθανότερο να συγχυθούν με την άνοια από εκείνους με μη ρέουσα αφασία, β) Η αφασία και η άνοια μπορούν να συνυπάρξουν, γ) Ένας αφασικός ασθενής μπορεί να αναπτύξει μια νευρολογική ασθένεια με συνέπεια την άνοια (Νόσος Alzheimer) και δ) Ένας ασθενής με άνοια μπορεί να υποστεί ένα κτύπημα, με συνέπεια την αφασία (Hegde, 2001: 37-38).

1.6.2 Διαφορική διάγνωση από τη γλωσσική σύγχυση

ΑΦΑΣΙΑ	ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΣΥΓΧΥΣΗ
<i>Εστιακή αριστερή βλάβη του ημισφαιρίου</i>	<i>Διασκορπισμένη αμφίπλευρη βλάβη.</i>
<i>Η πιο κοινή αιτία είναι τα χτυπήματα.</i>	<i>Οι πιο κοινές αιτίες είναι ο τραυματισμός του εγκεφάλου και οι τοξικές και μεταβολικές διαταραχές.</i>
<i>Ο λόγος είναι συχνά σχετικός</i>	<i>Ο λόγος είναι χαρακτηριστικά άσχετος.</i>
<i>Τα ελλείμματα δεν προκαλούνται από το χτύπημα.</i>	<i>Τα ελλείμματα προκαλούνται από το χτύπημα.</i>
<i>Εμφανίζουν προβλήματα γραφής και ομιλίας.</i>	<i>Εμφανίζουν συχνά μεγαλύτερα προβλήματα γραφής από τα προβλήματα ομιλίας.</i>
<i>Καμιά συνομιλία.</i>	<i>Υπάρχει συνομιλία.</i>

<i>Συντακτικές δυσκολίες.</i>	<i>Ελάχιστες ή σχεδόν καθόλου συντακτικές δυσκολίες.</i>
<i>Συχνά οι επαναληπτικές δεξιότητες εξασθενούν.</i>	<i>Συχνά οι επαναληπτικές δεξιότητες είναι άθικτες.</i>
<i>Σημαντικά προβλήματα στις λέξεις που προσπαθεί να πει.</i>	<i>Κανένα πρόβλημα στις λέξεις που προσπαθεί να πει.</i>
<i>Ποικίλοι βαθμοί προβλημάτων ακουστικής κατανόησης</i>	<i>Γενικά άθικτη ακουστική κατανόηση.</i>
<i>Κανένας αποπροσανατολισμός εκτός από τις πρώτες ώρες του κτυπήματος</i>	<i>Αποπροσανατολισμένος στο χρόνο, τόπο και πρόσωπα.</i>
<i>Καμιά σημαντική συμπεριφοριστική αλλαγή.</i>	<i>Σημαντική συμπεριφοριστική αλλαγή.</i>
<i>Σταθερότερη ή αργή αλλαγή των συμπτωμάτων.</i>	<i>Γρηγορότερη, θετική αλλαγή των συμπτωμάτων.</i>

Προσοχή: Η γλωσσική σύγχυση μπορεί να συνυπάρξει με αφασία όταν ένας ασθενής υφίσταται εστιακή βλάβη-τραυματισμό του εγκεφάλου στο αριστερό ημισφαίριο (Hegde, 2001: 38-39).

1.6.3 Διαφορική διάγνωση από τη σχιζοφρένεια

ΑΦΑΣΙΑ	ΣΧΙΖΟΦΡΕΝΕΙΑ
<i>Ξαφνική αρχή</i>	<i>Βαθμιαία αρχή</i>
<i>Πρόσφατη αρχή (ενήλικες ή γηρατειά)</i>	<i>Πρόωρη αρχή (εφηβεία ή πρόωρη ενηλικίωση)</i>
<i>Δεν υπάρχει ιστορικό ψυχιατρικών διαταραχών και ψυχωτικής διαταραχής</i>	<i>Υπάρχει ιστορικό ψυχωτικής διαταραχής και ψυχιατρικών διαταραχών</i>
<i>Οφείλεται σε μία γενική φυσική κατάσταση (εγκεφαλικό έμφρακτο)</i>	<i>Δεν οφείλεται σε μία γενική φυσική κατάσταση</i>
<i>Καμιά διαταραχή της σκέψης</i>	<i>Διαταραχές της σκέψης συμπεριλαμβανομένων των ψευδαισθήσεων</i>
<i>Καμιά αντιληπτική διαταραχή όπως οι παραισθήσεις</i>	<i>Διαταραχές της αντίληψης, ειδικά οι ακουστικές παραισθήσεις</i>
<i>Καμιά γενικά σχετική συνομιλία</i>	<i>Χαρακτηριστικά άσχετη συνομιλία</i>
<i>Κανένα στοιχείο αποδιοργανωμένης ομιλίας</i>	<i>Αποδιοργανωμένη ομιλία</i>

<i>Ελλείμματα της ακουστικής κατανόησης</i>	<i>Κανένα έλλειμμα στην ακουστική κατανόηση (αλλά μπορεί να είναι απρόσεκτος)</i>
<i>Επηρεάζονται η ανάγνωση και γραφή</i>	<i>Η ανάγνωση και η γραφή δεν επηρεάζονται</i>
<i>Κατάλληλες συναισθηματικές ανταποκρίσεις</i>	<i>Έλλειψη συναισθηματικής έκφρασης και ακατάλληλων ή ασύμμετρων συναισθηματικών ανταποκρίσεων.</i>
<i>Επηρεάζονται η κοινωνική συμπεριφορά, προσωπική υγιεινή, και γενική συμπεριφορά λόγω αποδιοργάνωσης των προβλημάτων κίνησης.</i>	<i>Κοινωνική συμπεριφορά, προσωπική υγιεινή, και γενική συμπεριφορά, δεν αποδιοργανώνονται συνολικά λόγω των φυσικών περιορισμών.</i>
<i>Κατάλληλη σεξουαλική συμπεριφορά</i>	<i>Ακατάλληλη σεξουαλική συμπεριφορά</i>
<i>Απουσία Κατατονικής Κινητικής Συμπεριφοράς (Catatonic Motor Behavior)</i>	<i>Παρουσία Κατατονικής Κινητικής Συμπεριφοράς (Catatonic Motor Behavior)</i>

Προσοχή: Η αφασία και η σχιζοφρένεια μπορούν να συνυπάρξουν, ειδικά όταν ένας ασθενής με σχιζοφρένεια υποστεί ένα χτύπημα (Hegde, 2001: 39-40).

1.6.4 Διαφορική διάγνωση από το σύνδρομο του δεξιού ημισφαιρίου

ΑΦΑΣΙΑ	ΣΥΝΔΡΟΜΟ ΤΟΥ ΔΕΞΙΟΥ ΗΜΙΣΦΑΙΡΙΟΥ
<i>Τα σημαντικά ή κυρίαρχα προβλήματα είναι στην κατονομασία, ευχέρεια, ακουστική κατανόηση, ανάγνωση και γραφή</i>	<i>Υπάρχουν μόνο ήπια προβλήματα στην κατονομασία, ευχέρεια, ακουστική κατανόηση, ανάγνωση και γράψιμο</i>
<i>Στην αριστερή πλευρά δεν υπάρχει παράλυση</i>	<i>Υπάρχει αριστερή παράλυση</i>
<i>Δεν αρνείται την ασθένειά του</i>	<i>Άρνηση της ασθένειας</i>
<i>Η ομιλία είναι σχετική</i>	<i>Η ομιλία είναι συχνά άσχετη, υπερβολική, ασυνάρτητη.</i>
<i>Άθικτη αναγνώριση γνωστών προσώπων</i>	<i>Πιθανή εξασθετισμένη η αναγνώριση γνωστών προσώπων</i>
<i>Καμία σημαντική προσωδιακή έλλειψη</i>	<i>Σημαντική προσωδιακή έλλειψη</i>
<i>Κατάλληλο χιούμορ</i>	<i>Ακατάλληλο χιούμορ</i>

<i>Μπορούν να επαναλάβουν την ουσία μιας ιστορίας</i>	<i>Μπορούν να επαναλάβουν μόνο επουσιώδεις απομονωμένες λεπτομέρειες (καμιά ολοκλήρωση)</i>
<i>Μπορεί να καταλάβει την υπονοούμενη σημασία</i>	<i>Καταλαβαίνει μόνο την κυριολεκτική έννοια</i>
<i>Η πραγματολογική εξασθένιση είναι λιγότερο κρουστική</i>	<i>Η πραγματολογική εξασθένιση είναι κρουστική (στη βλεμματική επαφή, στη διατήρηση του θέματος)</i>
<i>Η σκέψη, περιορίζεται στις γλωσσικές δεξιότητες και η επικοινωνία είναι συχνά καλή</i>	<i>Η σκέψη κυριαρχεί με καλές γλωσσικές δεξιότητες και η επικοινωνία είναι πολύ φτωχή</i>
<i>Είναι κυρίαρχα τα καθαρά γλωσσικά ελλείμματα</i>	<i>Τα καθαρά γλωσσικά ελλείμματα δεν είναι κυρίαρχα.</i>

Σημείωση: Η δεξιά βλάβη του ημισφαιρίου οδηγεί σε αφασία με τους ίδιους αιτιολογικούς παράγοντες. (Hegde, 2001: 40-41).

1.6.5 Διαφορική διάγνωση από την απραξία της ομιλίας

ΑΦΑΣΙΑ ΧΩΡΙΣ ΑΠΡΑΞΙΑ ΤΗΣ ΟΜΙΛΙΑΣ	ΑΠΡΑΞΙΑ ΤΗΣ ΟΜΙΛΙΑΣ ΧΩΡΙΣ ΑΦΑΣΙΑ
<i>Νευρογενές γλωσσικό πρόβλημα</i>	<i>Νευρογενές λεκτικό πρόβλημα</i>
<i>Στις δοκιμασίες δεν είναι σημαντικό να ψηλαφίσουμε τις αρθρωτικές κινήσεις</i>	<i>Στις δοκιμασίες είναι σημαντικό να ψηλαφίσουμε τις αρθρωτικές κινήσεις</i>
<i>Η άρθρωση του επηρεάζεται λιγότερο</i>	<i>Η άρθρωση του επηρεάζεται περισσότερο</i>
<i>Υπάρχει κάποια εξασθένιση στην ακουστική κατανόηση</i>	<i>Δεν υπάρχει καμία εξασθένιση στην ακουστική κατανόηση</i>
<i>Μη κυρίαρχα προσωδιακά προβλήματα</i>	<i>Κυρίαρχα προσωδιακά προβλήματα</i>
<i>Η δυσκολία στην έναρξη των εκφράσεων είναι λιγότερο εμφανής</i>	<i>Η δυσκολία στην έναρξη των εκφράσεων είναι περισσότερο εμφανής</i>
<i>Παράλειψη των λέξεων που δείχνουν λειτουργία</i>	<i>Καμία σημαντική τάση να παραλειφθούν οι λέξεις που δείχνουν λειτουργία</i>
<i>Δυσκολία στην λέξη που θέλει να πει</i>	<i>Κανένα πρόβλημα στη λέξη που θέλει να πει</i>

<i>Χαλαρή ή προφορική απραξία μη κυρίαρχη</i>	<i>Η χαλαρή ή προφορική απραξία ή και τα δύο μπορεί να είναι κυρίαρχα.</i>
---	--

Σημείωση: Η απραξία της ομιλίας και η αφασία Broca συνυπάρχουν συχνά. Η καθαρή απραξία είναι σπάνια, ενώ συχνά συνδέεται με αφασία Broca (Hegde, 2001: 41-42).

1.6.6 Διαφορική διάγνωση από τη δυσαρθρία

ΑΦΑΣΙΑ ΧΩΡΙΣ ΔΥΣΑΡΘΡΙΑ	ΔΥΣΑΡΘΡΙΑ ΧΩΡΙΣ ΑΦΑΣΙΑ
<i>Νευρογενές γλωσσικό πρόβλημα</i>	<i>Νευρογενή λεκτικά προβλήματα</i>
<i>Τα γλωσσικά προβλήματα δεν οφείλονται στην αδυναμία των μυών</i>	<i>Τα λεκτικά προβλήματα οφείλονται στην αδυναμία των μυών, σπαστικότητα, ακαμψία (εκτός από την αταξική δυσαρθρία)</i>
<i>Κανένα αρθρωτικό πρόβλημα</i>	<i>Αρθρωτικό πρόβλημα</i>
<i>Η σαφήνεια της ομιλίας δεν είναι σχετική με το ποσοστό ομιλίας</i>	<i>Η σαφήνεια είναι σχετική με το ποσοστό ομιλίας</i>
<i>Κανένα αναπνευστικό πρόβλημα δεν συνδέεται με τη λεκτική παραγωγή</i>	<i>Τα αναπνευστικά προβλήματα συνδέονται με τη λεκτική παραγωγή</i>
<i>Τα φωνητικά προβλήματα δεν είναι σημαντικά</i>	<i>Τα φωνητικά προβλήματα μπορεί να είναι σημαντικά</i>
<i>Οι διαταραχές αντήχησης δεν είναι σημαντικές</i>	<i>Οι διαταραχές αντήχησης είναι σημαντικές</i>
<i>Οι προσωδιακές διαταραχές δεν είναι κυρίαρχες.</i>	<i>Οι προσωδιακές διαταραχές μπορεί να είναι κυρίαρχες</i>
<i>Η ανώμαλη ποιότητα της φωνής δεν είναι σημαντική</i>	<i>Η ανώμαλη ποιότητα φωνής μπορεί να είναι σημαντική</i>
<i>Η ανώμαλη πίεση δεν είναι σημαντική</i>	<i>Η ανώμαλη πίεση μπορεί να είναι σημαντική.</i>

Σημείωση: Περιστασιακά, η αφασία και η δυσαρθρία μπορεί να συνυπάρξουν. Τα υποφλοιώδη τραύματα που παράγουν την αφασία είναι πιθανότερο να συνδεθούν με τη δυσαρθρία (Hegde, 2001: 42-43).

1.6.7 Διαφορική διάγνωση από τον τραυματισμό του εγκεφάλου

ΑΦΑΣΙΑ	ΤΡΑΥΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΓΚΕΦΑΛΟΥ
<i>Τα καθαρά γλωσσικά προβλήματα είναι κυρίαρχα</i>	<i>Τα καθαρά γλωσσικά προβλήματα δεν είναι κυρίαρχα</i>
<i>Υπάρχουν σημαντικά γλωσσικά λάθη</i>	<i>Τα γραμματικά λάθη δεν είναι πολύ σημαντικά</i>
<i>Η δυσarthρία δεν είναι μέρος του συνδρόμου (αν και τα δύο μπορούν να συνυπάρχουν)</i>	<i>Η δυσarthρία είναι μέρος του συνδρόμου</i>
<i>Συγκεχυμένη γλώσσα</i>	<i>Αρχικά η γλώσσα είναι ταραγμένη</i>
<i>Πιο αργή βελτίωση στη γλώσσα</i>	<i>Γρηγορότερη βελτίωση στη γλώσσα</i>
<i>Λιγότερο σοβαρά πραγματολογικά προβλήματα</i>	<i>Σοβαρότερα πραγματολογικά προβλήματα</i>
<i>Δεν υπάρχει σοβαρή εξασθένιση στην κοινωνική αλληλεπίδραση</i>	<i>Υπάρχει εξασθένιση της κοινωνικής αλληλεπίδρασης</i>
<i>Πιο αποδιοργανωμένος ή συγκεχυμένος λόγος</i>	<i>Αρχικά αποδιοργανωμένος και συγκεχυμένος λόγος</i>
<i>Αποπροσανατολισμένος στο χρόνο και το χώρο</i>	<i>Αρχικά αποπροσανατολισμένος στο χρόνο και το χώρο</i>
<i>Δεν είναι ασυμβίβαστος ή άσχετος</i>	<i>Μπορεί να είναι ασυμβίβαστος ή άσχετος</i>
<i>Τα προβλήματα προσοχής δεν είναι σοβαρά</i>	<i>Υπάρχουν σοβαρά προβλήματα προσοχής συμπεριλαμβανομένης της αφηρημάδας, του αυθορμητισμού, της φτωχής κοινωνικής κρίσης, και της έλλειψης διορατικότητας.</i>

Σημείωση: Ο τραυματισμός του εγκεφάλου μπορεί να προκαλέσει αφασία. Σημειώστε ότι οι αυστηρές δεξιότητες σύνταξης εγγράφου προτείνουν τη σφαιρική αφασία (Hegde, 2001: 43-44).

1.7 Διαγνωστικά Μέσα Αφασίας

Για την εκτίμηση και τη διάγνωση της αφασίας υπάρχουν αρκετές τυποποιημένες και σταθμισμένες δοκιμασίες, οι οποίες περιλαμβάνουν ένα σύνολο γλωσσικών υποδοκιμασιών. Οι γλωσσικές αυτές υποδοκιμασίες δίνουν κάποια αριθμητικά αποτελέσματα με βάση τα οποία είναι δυνατή η κατηγοριοποίηση του ατόμου σε κάποιο τύπο αφασίας. Ενδεικτικά αναφέρονται το Boston Diagnostic Aphasia Examination (Goodglass and Kaplan, 1987), Western Aphasia Battery (Kertesz, 1980), Aachen Aphasia Test (Huber et al., 1982), Examination of Aphasia (Eisenson, 1954), Language Modalities Test for Aphasia (Wepman, 1961) και Token test.

Από τις παραπάνω σταθμισμένες μετρήσεις για την αφασία, η Boston Diagnostic Aphasia Examination είναι μία από τις πιο ευρέως χρησιμοποιούμενες λόγω της αναλυτικότητάς της όσον αφορά τις επιμέρους γλωσσικές λειτουργίες που εξετάζει καθώς και τον ακριβή και σαφή τρόπο αξιολόγησης και κατηγοριοποίησης του εξεταζόμενου σε κάποιο επιμέρους τύπο αφασίας.

Η κλίμακα αυτή έχει σταθμιστεί στην Ελλάδα και τα αποτελέσματά της μελέτης αυτής έχουν δημοσιευτεί και για τους φυσιολογικούς ηλικιωμένους και τους ασθενείς με νόσο Alzheimer (Τσολάκη, Κασάπη, Κεχαγιά, 2002: 40)

1.8 Αποκατάσταση Αφασίας

Είναι αρκετά δύσκολο να φανταστεί κανείς τις δυσκολίες που προκαλεί η αφασία στην καθημερινή ζωή ενός ατόμου. Συνήθως, προτείνεται εντατική λογοθεραπεία για τη βελτίωση των ικανοτήτων γλωσσικής επεξεργασίας ενώ παρατηρείται ότι πολλοί ασθενείς καταφέρνουν να αναρρώσουν έως ένα βαθμό (Martin, 2003: 338).

Η έκταση της ανάρρωσης εξαρτάται βέβαια από πολλούς παράγοντες όπως είναι η ευφυΐα πριν από τη νόσο, το πλούσιο λεξιλόγιο, οι ικανότητες επικοινωνίας, οι ανέπαφες άλλες γνωστικές λειτουργίες, η ύπαρξη ή μη κατάθλιψης. Γενικότερα, η επιτυχία των θεραπευτικών παρεμβάσεων εξαρτάται από τα προνοσηρά χαρακτηριστικά του ατόμου, τον τύπο και τη βαρύτητα των γλωσσικών και μη γλωσσικών διαταραχών, τη συγκινησιακή κατάσταση και την ανθρώπινη υποστήριξη (Τσολάκη, Κασάπη, Κεχαγιά, 2002: 72).

Η πιθανότητα ανάκαμψης από την αφασία ύστερα από εγκεφαλικό τραύμα είναι μεγαλύτερη από αυτή που υπάρχει για ανάκαμψη ύστερα από εγκεφαλικό επεισόδιο. Οι σοβαρές περιπτώσεις κινητικής, αισθητικής και σφαιρικής αφασίας σπάνια βελτιώνονται γρήγορα ενώ οι λιγότερο σοβαρές αποσυνδεδεμένες γλωσσικές διαταραχές τείνουν να βελτιώνονται γρήγορα και τις

περισσότερες φορές να θεραπεύονται πλήρως. Περίπου το ένα τρίτο των αφασικών ασθενών ανακάμπτουν μέσα στους τρεις πρώτους μήνες. Από κει και πέρα η πιθανότητα πλήρους ανάκαμψης μειώνεται κατά πολύ μέχρι του σημείου που θεωρείται αδύνατη η πλήρης ανάκτηση της ικανότητας του λόγου μετά από έξι μήνες. Δεν είναι απόλυτα κατανοητό το πώς ακριβώς επιτυγχάνεται η πλήρης ανάκαμψη. Μια πιθανή εξήγηση είναι ότι τα κύτταρα που είναι παραπλήσια των καταστραμμένων περιοχών του εγκεφάλου μπορεί να ανακτήσουν ορισμένες από τις ικανότητες γλωσσικής επεξεργασίας, ενώ οι ανέπαφες περιοχές του εγκεφάλου είναι δυνατόν να μάθουν σταδιακά να αντισταθμίζουν τα ελλείμματα που προκαλούνται από τις κατεστραμμένες περιοχές (Martin, 2003: 338).

Συμπερασματικά, δεν υπάρχει σταθερή προσέγγιση στην αντιμετώπιση της αφασίας. Κάθε ασθενής χρειάζεται το δικό του πρόγραμμα ανάλογα με τα γλωσσικά, νευροψυχολογικά και προσωπικά του χαρακτηριστικά. Τα πιο αποτελεσματικά θεραπευτικά σχήματα προκύπτουν από τη συνεργασία του λογοθεραπευτή, του νευροψυχολόγου και του νευρολόγου. Αν και οι ασθενείς με σοβαρές διαταραχές στην αντίληψη ή στην εκπομπή του λόγου γενικά έχουν φτωχή πρόγνωση σε σύγκριση με εκείνους που έχουν μερικά ελλείμματα, υπάρχουν τεχνικές οι οποίες μπορούν να βοηθήσουν όλους τους ασθενείς. Τέτοιες τεχνικές είναι η μελωδική ακουστική θεραπεία (melodic intonation therapy), η οποία στηρίζεται στην ικανότητα των ασθενών να χρησιμοποιούν μουσικούς τόνους ενώ δεν αρθρώνουν φθόγγους, τα προγράμματα εκπαίδευσης στη σύνταξη στον αγραμματισμό, visual action therapy, sentence level auditory comprehension treatment program, visual communication therapy και προγράμματα τα οποία βοηθούν ασθενείς με σοβαρή σφαιρική αφασία (Τσολάκη, Κασάπη, Κεχαγιά, 2002: 73).

2^ο μέρος

**Η ΕΡΕΥΝΑ: ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ ΚΑΙ
ΡΗΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΟΦΩΝΗ
ΑΦΑΣΙΑ**

2.1 Πρόλογος

Αντικείμενο της παρούσας μελέτης είναι η διερεύνηση της ικανότητας των ελληνόφωνων ατόμων με αφασία να ανακαλούν ουσιαστικά και ρήματα σε επίπεδο λέξης. Για τον σκοπό αυτό διενεργείται μια δοκιμασία κατονομασίας εικόνων. Επιπρόσθετα, διερευνήθηκε το επίπεδο του γραμματισμού του κάθε ασθενή, το οποίο προκύπτει από την ανάλυση του αυθόρμητου λόγου κατά τη διάρκεια μιας συζήτησης και του λόγου που αντλήθηκε από την περιγραφή της εικόνας «Κλέφτης μπισκότου».

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, τα ουσιαστικά και τα ρήματα υποστηρίζονται από διαφορετικές εγκεφαλικές περιοχές. Οι δύο αυτές γραμματικές κατηγορίες διαφέρουν ως προς την πολυπλοκότητά τους, με τα ρήματα να αποτελούν την πιο σύνθετη και απαιτητική κατηγορία. Ο συνδυασμός των δύο προαναφερθέντων παραγόντων οδηγεί σε ένα διαχωρισμό μεταξύ επίδοσης σε ουσιαστικά και ρήματα, με τα ουσιαστικά να αποτελούν την καλύτερα διατηρημένη κατηγορία στους ασθενείς με αφασία. Όμως παρατηρείται και το εξής φαινόμενο: ενώ σε κάποιους ασθενείς παρατηρείται χαμηλότερη επίδοση στα ρήματα, σε κάποιους άλλους ασθενείς παρατηρείται χαμηλότερη επίδοση στα ουσιαστικά.

Η παρούσα λοιπόν έρευνα, φιλοδοξεί να απαντήσει σε όλα τα παραπάνω ερωτήματα και τα αποτελέσματά της καταδεικνύουν ως λιγότερο επηρεασμένη κατηγορία τα ουσιαστικά.

2.2 Εισαγωγή

Στη ξένη βιβλιογραφία έχουν δημοσιευθεί αρκετές έρευνες οι οποίες μελετούν το διπλό διαχωρισμό ουσιαστικών και ρημάτων. Οι έρευνες χρησιμοποιούν διαφορετικά πειραματικά υλικά και διαφορετικό αριθμό ερεθισμάτων, λαμβάνοντας υπόψη παραμέτρους όπως είναι η συχνότητα, το μήκος της λέξης, η ηλικία απόκτησης, και η οπτική πολυπλοκότητα.

Οι Mätzig, Druks, Masterson και Vigliocco (2009) επιχειρούν μια επιλεκτική ανασκόπηση των ερευνών πάνω στην ανάκληση ουσιαστικών και ρημάτων στο χώρο της αφασίας. Η έρευνα επικεντρώθηκε μόνο στις περιπτώσεις των ασθενών οι οποίοι παρουσίαζαν μεγάλες αποκλίσεις στην επίδοση μεταξύ των ουσιαστικών και των ρημάτων (τουλάχιστον 30%). Αποκλείστηκαν επομένως από την έρευνα σαράντα ασθενείς οι οποίοι δεν παρουσίασαν καμία διαφορά μεταξύ των ουσιαστικών και των ρημάτων, δεκαεπτά ασθενείς με έλλειμμα στα ουσιαστικά και εκατόν εξήντα ασθενείς με έλλειμμα στα ρήματα. Από τους εξήντα τρεις εναπομένοντες ασθενείς, οι δεκατέσσερις ασθενείς με ρέουσα αφασία παρουσίασαν σημαντικά μεγαλύτερα ελλείμματα στα ουσιαστικά ενώ

οι υπόλοιποι σαράντα εννέα με αφασία Broca, ρέουσα ή μεικτή αφασία ασθενείς παρουσίασαν λιγότερα ελλείμματα στα ρήματα.

Η έρευνα καταδεικνύει ότι τα δυσανάλογα ελλείμματα στα ρήματα είναι πιο συχνά σε σύγκριση με τα δυσανάλογα ελλείμματα στα ουσιαστικά. Το εύρημα αυτό αποδίδεται στο γεγονός ότι η κατονομασία των ρημάτων αποτελεί ένα πιο απαιτητικό έργο σε σχέση με την κατονομασία των ουσιαστικών. Το αποτέλεσμα αυτό βασίζεται στην υπόθεση ότι η μεγάλη διαφορά δεν οφείλεται στις πραγματικές διαφορές των κατηγοριών των λέξεων ή σε παράγοντες όπως είναι οι διαφορές των λέξεων ως προς το βαθμό απεικονισμότητάς τους, οι διαφορές οπτικής πολυπλοκότητας των εικόνων ή η γενικότερη συγκριτική δυσκολία των ρημάτων έναντι των ουσιαστικών. Σε άλλες έρευνες έχει αναφερθεί ότι οι συμμετέχοντες με μη εγκεφαλική βλάβη αντιδρούν πιο αργά στην κατονομασία ρημάτων σε σύγκριση με την κατονομασία των ουσιαστικών γεγονός συμβαδίζει με το συμπέρασμα της έρευνας αναφορικά με τα επιλεκτικά ελλείμματα ουσιαστικών και ρημάτων στην αφασία.

Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο των Mätzig et al., (2009), είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι τα δυσανάλογα ελλείμματα των ουσιαστικών συνδέονται είτε με βλάβη στον κροταφικό λοβό είτε με πιο σύνθετες βλάβες οι οποίες περιλαμβάνουν, εκτός από τον κροταφικό λοβό, τον μετωπιαίο, το βρεγματικό και τον ινιακό λοβό. Σ' όλες τις περιπτώσεις που αναφέρθηκαν ότι εμφανίζεται έλλειμμα στα ουσιαστικά, η βλάβη εντοπίζεται αποκλειστικά και μόνο στον κροταφικό λοβό, μια περιοχή υψίστης σημασίας για την ονομασία συγκεκριμένων οντοτήτων (entities). Αντίθετα, τα δυσανάλογα ελλείμματα στα ρήματα συνδέονται με βλάβες σε ποικίλες περιοχές συμπεριλαμβανομένων του μετωπιαίου λοβού, του βρεγματικού λοβού και των βασικών γαγγλίων, ενώ οι περιπτώσεις βλάβης του κροταφικού λοβού είναι περιορισμένες.

Σε μία άλλη έρευνά τους, οι Mätzig et al., (2009) εξέτασαν την επίδοση ατόμων με αφασία και ατόμων οι οποίοι αποτελούσαν την ομάδα ελέγχου, διενεργώντας μια δοκιμασία κατονομασίας βάσει εικόνας, η οποία έλεγχε τις διαφορές κατά την παραγωγή των ουσιαστικών και των ρημάτων. Συγκεκριμένα, οι αφασικοί ασθενείς είναι εννέα στο σύνολο, δύο ασθενείς παρουσιάζουν αφασία Wernicke, δύο αφασία Broca, τρεις μεικτή αφασία, ένας ανομία και ένας διαφλοιική κινητική (transcortical motor) αφασία. Από την άλλη μεριά, η ομάδα ελέγχου αποτελείται από εννέα άτομα τα οποία επιλέχθηκαν με κριτήρια την ηλικία και το μορφωτικό τους επίπεδο. Ειδικότερα, οι Mätzig et al., (2009) εξειδίκευσαν ακόμη περισσότερο την ερμηνεία των αποτελεσμάτων τους καθώς προχώρησαν όχι μόνο στην καταγραφή των σωστών και των λανθασμένων απαντήσεων αλλά παράλληλα επιχείρησαν μία ποιοτική ανάλυση των λανθασμένων απαντήσεων. Στην αναφερθείσα έρευνα, το πειραματικό υλικό επιλέχθηκε με κριτήρια τα υψηλά ποσοστά συμφωνίας

των απαντήσεων, το μήκος, τη συχνότητα εμφάνισης, το βαθμό απεικονισμότητας της λέξης και την οπτική πολυπλοκότητα της εικόνας.

Στην έρευνα των Mätzig et al., (2009) χρησιμοποιήθηκαν συνολικά 200 σκίτσα, 100 απεικόνιζαν αντικείμενα και 100 απεικόνιζαν ενέργειες. Παρουσιάστηκαν και κατονομάστηκαν τόσο από τους ασθενείς με αφασία όσο και από την ομάδα ελέγχου. Συγκεκριμένα, ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να κατονομάσουν τις οντότητες και τις ενέργειες μ' ένα ουσιαστικό και μ' ένα ρήμα αντίστοιχα. Η δοκιμασία παρουσιάστηκε στους συμμετέχοντες σε ενότητες (blocks) οι οποίες περιείχαν σκίτσα με συγκεκριμένη διάταξη, δηλαδή παρουσιάζονταν εναλλάξ εικοσιπέντε αντικείμενα και εικοσιπέντε ενέργειες. Οι εικόνες παρουσιάστηκαν μέσω ενός ειδικού προγράμματος του ηλεκτρονικού υπολογιστή, το PowerPoint ενώ οι απαντήσεις καταγράφηκαν μέσω της ακουστικής καταγραφής Soundedit. Στη βάση των πειραμάτων, η Mätzig και οι συνεργάτες της (2009) υποστήριξαν την υπόθεση ότι η ηλικία κατάκτησης αποτέλεσε τον ισχυρότερο παράγοντα επίδρασης στην ανάκληση των λέξεων. Επιπρόσθετα παρέχονται πληροφορίες και ερμηνείες οι οποίες αφορούσαν το βαθμό απεικονισμότητας, το μήκος των λέξεων και την πολυπλοκότητα των εικόνων.

Πριν την παρουσίαση των τελικών αποτελεσμάτων, κρίθηκε απαραίτητη η αφαίρεση κάποιων απαντήσεων. Οι απαντήσεις αυτές αναφέρονται με τον όρο «λανθάνουσες καταστάσεις» και αποτελούσαν το 22% των συνολικών απαντήσεων. Πιο αναλυτικά, ως «λανθάνουσες καταστάσεις» θεωρήθηκαν οι περιγραφές των εικόνων, η κατονομασία των εικόνων με συνώνυμες λέξεις, τα τεχνικά προβλήματα καθώς και οι πολύ αργές απαντήσεις. Τέλος, η Mätzig et al., (2009) υποστηρίζουν ότι καταγράφηκαν περισσότερες «λανθάνουσες καταστάσεις» στις απαντήσεις των ασθενών σε σύγκριση με αυτές της ομάδας ελέγχου.

Η καταγραφή των λαθών έγινε με κριτήριο τη λέξη στόχο αλλά και τις ιδιότητες των εικόνων. Παρατηρήθηκαν λάθη βασισμένα στον τύπο της εικόνας, με τις εικόνες δράσης (ρήματα) να αποσπούν περισσότερα λάθη από τις εικόνες αντικειμένων (ουσιαστικά). Αυτό διαπιστώθηκε έπειτα από σύγκριση ανάμεσα στην ομάδα ελέγχου και στους ασθενείς αλλά και μεταξύ των ασθενών, όπου δεν παρατηρήθηκαν σημαντικές διαφορές ούτε κατονομασία αντικειμένων ούτε στην κατονομασία ενεργειών (ρήματα).

Τα πειραματικά αποτελέσματα αποκάλυψαν ότι τόσο η ομάδα των ασθενών όσο και η ομάδα ελέγχου είχαν πιο γρήγορο ρυθμό ανάκλησης στην κατονομασία των αντικειμένων. Αυτό συμβαίνει διότι η κατονομασία των ενεργειών (ρημάτων) αποτελεί πιο απαιτητική διαδικασία σε σύγκριση με την κατονομασία των αντικειμένων. Συνεπώς, όπως υποστηρίζουν η Mätzig et al., (2009), η δυσκολία της ομάδας ελέγχου στην ανάκληση των ρημάτων σχετίζεται άμεσα με τα ελλείμματα στην κατονομασία των ενεργειών των ατόμων με αφασία.

Επιπρόσθετα, παρατηρήθηκαν λάθη σημασιολογικού, οπτικού, καθώς και άλλων τύπων. Στα σημασιολογικά λάθη περιλαμβάνονται τα λάθη υπερ-έκτασης (super-ordinate), όπου αντικαθίσταται η λέξη στόχος με μία πιο γενικευμένη λέξη η οποία εντάσσεται στην ίδια σημασιολογική κατηγορία με τη λέξη στόχο (π.χ. φρούτα αντί αχλάδι), τα λάθη υπο-έκτασης (subordinate), όπου αντικαθίσταται η λέξη στόχος με μία λέξη η οποία είναι πιο συγκεκριμένη (π.χ. τριαντάφυλλο αντί λουλούδι) καθώς και τα συνειρμικά λάθη (<http://en.wikipedia.org/wiki/Paraphasia>). Στα οπτικά λάθη περιλαμβάνονται i) λάθη λόγω παρερμηνείας της εικόνας ii) λάθη λόγω ακούσιας ονομασίας μέρους της εικόνας (για την οποία όμως δεν είχε ζητηθεί ονομασία) iii) οι περιφραστικές απαντήσεις, οι οποίες αποσκοπούσαν στη διευκόλυνση από μέρους του ασθενούς στην τελική κατονομασία της λέξης στόχου και iv) απαντήσεις οι οποίες παρέμεναν στην οπτική ερμηνεία της εικόνας, και μόνο, χωρίς να περιέχουν σημασιολογική ερμηνεία. (π.χ. κουμπί -> κύκλος με τέσσερις τρύπες)

Η Mätzig και οι συνεργάτες της (2009) αναφέρουν την παρερμηνεία των εικόνων ως την πιο συχνή αιτία λαθών η οποία εντοπίζεται τόσο στην κατονομασία των αντικειμένων όσο και στην κατονομασία των εικόνων δράσης. Παρατηρήθηκε ότι ασθενείς με σημασιολογικά ελλείμματα προβαίνουν σε λάθη λόγω παρερμηνείας των εικόνων Αντίθετα, σε αφασικούς ασθενείς, με δυσκολία στην εύρεση των λέξεων, η εμφάνιση λαθών δεν μπορεί να θεωρηθεί ως παρερμηνεία εικόνων. Άλλος ένας συχνά εμφανιζόμενος τύπος λαθών ήταν η παραγωγή ενός ρήματος ως απάντηση σε εικόνες αντικειμένων ή αντίθετα η παραγωγή ενός ουσιαστικού ως απάντηση σε εικόνα δράσης. Παράλληλα, παρατηρήθηκαν φωνημικές διαστρεβλώσεις, παραλήψεις και περιφράσεις.

Η Mätzig et al., (2009) κατέληξαν στην υπόθεση ότι οι εικόνες αντικειμένων αποσπών τα περισσότερα λάθη σημασιολογικού τύπου σε σύγκριση με τις εικόνες δράσης. Αυτό προκύπτει από το γεγονός ότι τα ουσιαστικά είναι οργανωμένα σε ένα ιεραρχικό σύστημα, του οποίου οι οντότητες έχουν παρόμοια σημασιολογική οργάνωση. Τα λάθη στις εικόνες δράσης πιθανόν να οφείλονται στο γεγονός ότι στηρίζονται σε συγκεκριμένη λεκτική ετικέτα (verbal label) και απαιτούν παραγωγή συμπερασμάτων ή λεκτικών περιγραφών.

Συμπερασματικά, η προέλευση των λαθών στην κατονομασία εικόνων και ο προσδιορισμός τους είναι απλός, όταν αφορά φωνολογικά και οπτικά λάθη. Τα υπόλοιπα λάθη μπορούν συμβαίνουν λόγω της απώλειας των σημασιολογικών χαρακτηριστικών, της απώλειας λεξικολογικής μορφής και της μείωσης της απόδοσης του εκτελεστικού έλεγχου λειτουργίας (π.χ. εστίαση στο σωστό μέρος της εικόνας, λήψη απόφασης για απάντηση και αλλά).

Τέλος, σημειώνεται πως οι ψυχογλωσσολογικές μεταβλητές πιθανόν να ευθύνονται για την πιο αργή ανάκληση των ρημάτων σε σύγκριση με τα ουσιαστικά. Οι αναλύσεις που

πραγματοποιήθηκαν έδειξαν πως ο πιο σημαντικός προγνωστικός παράγοντας ήταν ο βαθμός απεικονισμότητας σε συνδυασμό με την οπτική πολυπλοκότητα και την ηλικία απόκτησης, ενώ η συχνότητα και η οικειότητα δεν αποτελούσαν σημαντικούς προγνωστικούς παράγοντες.

Ο βαθμός απεικονισμότητας αποτελεί σημαντικό δείκτη καθορισμού της παραγωγής ή μη μιας λέξης. Η απεικονισμότητα στα ουσιαστικά και τα ρήματα είναι μια εντελώς ανόμοια διαδικασία και μπορεί να θεωρηθεί μη έγκυρη. Οι ερευνητές δέχτηκαν πως αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την κατονομασία εικόνων δράσης και εικόνων αντικειμένων σε άτομα με αφασία.

Αναφορικά με τα ευρήματα της μελέτης της Mätzig και των συνεργατών της (2009) προέκυψαν τα εξής: (α) Οι ασθενείς άλλα και η ομάδα ελέγχου ήταν αργοί και έκαναν περισσότερα λάθη στην κατονομασία των εικόνων δράσης σε σύγκριση με την κατονομασία στις εικόνες αντικειμένων, (β) Η κατονομασία των εικόνων δράσης ήταν πιο διαταραγμένη από την κατονομασία των εικόνων αντικειμένων όχι μόνο σε ασθενείς με αφασία Broca αλλά και σε ασθενείς με αφασία Wernicke και ανομία. (γ) Η κατονομασία των αντικειμένων συνδέθηκε με διαφορετικούς τύπους λαθών σε σύγκριση με την κατονομασία ενεργειών./ δηλαδή στις εικόνες αντικειμένων είχαμε κυρίως σημασιολογικά λάθη ενώ στις εικόνες δράσεις είχαμε περιφράσεις και παρερμηνεία των εικόνων.

Σύμφωνα με την Καμπανάρου (2009), (2007) έχουν εντοπιστεί πέντε διαφορετικές μορφές όσον αναφορά την αδυναμία κατονομασίας των ουσιαστικών και των ρημάτων. Πιο συγκεκριμένα, η μειωμένη ανάκληση των ρημάτων με διατηρημένη την ικανότητα κατονομασίας ουσιαστικών συνδέεται με αγραμματισμό και συνήθως παρατηρείται σε αφασία τύπου Broca. Από την άλλη μεριά, σε άτομα με αφασία Wernicke ή ανομική μπορεί να εντοπίζεται δυσκολία είτε στην ανάκληση ουσιαστικών είτε στην ανάκληση ρημάτων. Επιπρόσθετα, όλοι οι ασθενείς με αφασία μπορεί να εμφανίσουν μειωμένη ανάκληση στα ρήματα ενώ αντίθετα μπορεί να μην παρατηρηθεί καμία δυσλειτουργία ούτε στην ανάκληση των ρημάτων ούτε στην ανάκληση των ουσιαστικών.

Τα ευρήματα μελετών σε δοκιμασίες κατονομασίας εικόνων έδειξαν ότι η δυσκολία στην κατονομασία ρημάτων συναντάται κυρίως σε αγραμματικούς ασθενείς με πρόσθια βλάβη του φλοιού που περιλαμβάνει και την περιοχή Broca. Η διαπίστωση αυτή ισχύει για όλες τις γλώσσες όπως Ελληνικά, Γερμανικά, Ολλανδικά με εξαίρεση τα Αγγλικά. Όταν η βλάβη εντοπίζεται στο πίσω μέρος του αριστερού ημισφαιρίου ισχύει το αντίθετο για την κατονομασία των ρημάτων. Άλλες έρευνες έχουν δείξει ότι υπάρχει μεγαλύτερη δυσκολία στην επεξεργασία των ρημάτων σε σχέση με την επεξεργασία των ουσιαστικών σε όλες τις αφασίες ανεξάρτητα με την κάκωση (αν είναι πρόσθια ή οπίσθια).

Με βάση την ανασκόπηση της βιβλιογραφικής έρευνας παρατηρείται μια σύνθετη και ταυτόχρονα αντιφατική εικόνα. Τα αντιφατικά συμπεράσματα μπορεί εν μέρει να προέκυψαν από

φτωχές δοκιμασίες αξιολόγησης, από ανεπαρκή κριτήρια επιλογής υποκειμένων ή λόγω του μη σαφούς προσδιορισμού των συμμετεχόντων. Πιο αναλυτικά, υπάρχουν μελέτες στις οποίες δεν υπήρχε ακριβής έλεγχος των μεταβλητών οι οποίες επηρεάζουν την ανάκτηση των ουσιαστικών και των ρημάτων ή ακόμη περιελάμβαναν ασθενείς με διαφορετικούς τύπους αφασίας. Αυτοί οι παράγοντες μπορούν να επηρεάσουν σε σημαντικό βαθμό τα αποτελέσματα μιας έρευνας.

Μια πιθανή αιτία αυτών των αντιφατικών ευρημάτων φαίνεται να είναι και ο διαφορετικός τρόπος ερμηνείας των τελικών αποτελεσμάτων. Πιο συγκεκριμένα, μπορεί να είναι η νευροφυσιολογική και η ψυχολογολογική εξήγηση.

Η Νευροφυσιολογική εξήγηση

Σύμφωνα με μελέτες των Daniele, Giustolisi, Silveri, Colosimo & Gainotti (1994), Ferreira, Giusiano, Ceccaldi & Poncet (1997), Glosser & Donofrio, (2001), Luzzatti, Raggi, Zonca, Pistarini & Contardi, (2002), Miozzo, Soardi & Cappa (1994), Tranel, Adolphs, Damasio H. & Damasio A.R.(2001), οι οποίες διερευνούν την ικανότητα ανάκλησης των ουσιαστικών και των ρημάτων με βάση τον εντοπισμό της βλάβης, καταδεικνύεται ότι ενεργοποιούνται διαφορετικές ομάδες νευρωνικών δικτύων για τα ουσιαστικά και διαφορετικές για τα ρήματα. Θεωρείται ότι ο διαχωρισμός των ουσιαστικών και των ρημάτων αποδίδεται σε διαφορετικές περιοχές του φλοιού του αριστερού ημισφαιρίου. Όσον αφορά την ανάκληση των ρημάτων θεωρείται ότι συμμετέχει ο αριστερός εμπρόσθιος μετωπιαίος φλοιός μαζί με τις περιοχές επεξεργασίας της κίνησης, ενώ για την ανάκληση των ουσιαστικών φαίνεται να συμμετέχει ο αριστερός κροταφικός λοβός μαζί με τις περιοχές επεξεργασίας του οπτικού αντικειμένου.

Σύμφωνα με απεικονιστικές εξετάσεις, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν τόσο σε ομάδα ασθενών με εγκεφαλική βλάβη όσο και σε ομάδα υγιών συμμετεχόντων, όπως είναι η Τομογραφία Εκπομπής Ποζιτρονίων (PET), η λειτουργική μαγνητική τομογραφία (fMRI) και άλλες, εντοπίστηκαν διαφορετικά σημεία ενεργοποίησης του εγκεφάλου στα ρήματα σε σύγκριση με τα ουσιαστικά.

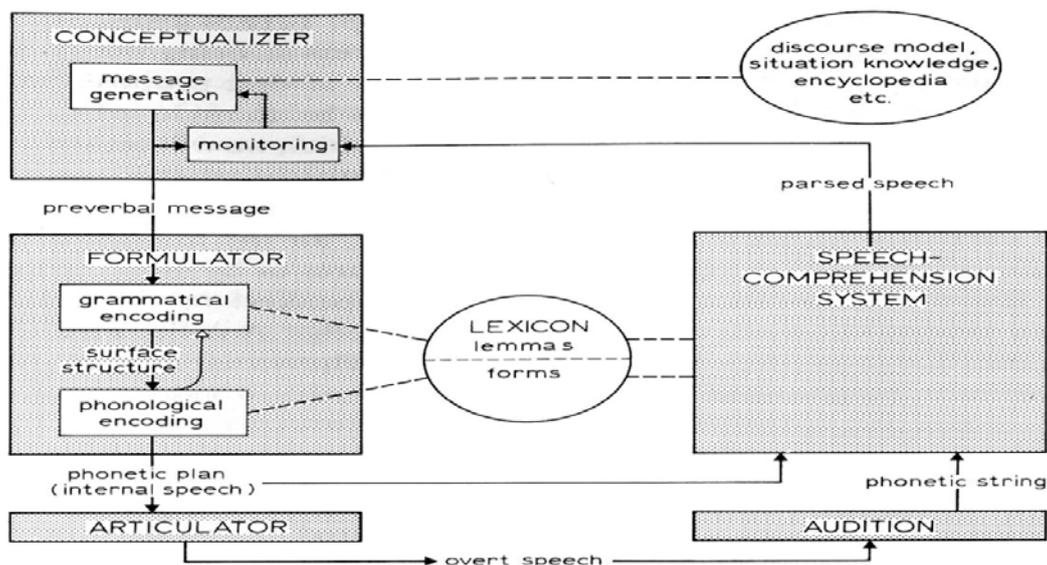
Από πρόσφατη μελέτη, η οποία βασίστηκε στα αποτελέσματα της μαγνητικής τομογραφίας και της αξονικής (CT) του εγκεφάλου είκοσι μονόγλωσσων ιταλών ασθενών με δυσκολίες στην ανάκληση των ουσιαστικών, επισημαίνεται ότι η δυσκολία ανάκλησης τους εντοπίζεται σε βλάβη στο έσω τμήμα της μεσαίας και της αριστερής κροταφικής περιοχής ενώ η δυσκολία στην ανάκληση των ρημάτων εντοπίζεται σε βλάβη στον οπίσθιο κροταφικό και βρεγματικό λοβό ή σε εκτεταμένη αριστερό μετωπο-κροταφική βλάβη. Σ' ένα ποσοστό ασθενών όμως τα ελλείμματα

στην επεξεργασία των ρημάτων δεν εντοπίζονται στις αριστερές πρόσθιες περιοχές αλλά στις οπίσθιες κροταφο – βρεγματικές περιοχές με συμμετοχή της υποφλοιώδους δομής.

Συνοπτικά, τα αποτελέσματα τα οποία προκύπτουν από έρευνες νευροαπεικόνισης φανερώνουν ότι δεν επαληθεύονται πλήρως οι υποθέσεις που γίνονται για ύπαρξη διαφορετικών νευρωνικών δικτύων για τα ρήματα και τα ουσιαστικά.

Η Ψυχογλωσσολογική εξήγηση

Διάφορα θεωρητικά μοντέλα έχουν εφαρμοστεί με απώτερο σκοπό την εξήγηση των ελλειμμάτων στα ουσιαστικά ή/και τα ρήματα σε δοκιμασία κατονομασίας εικόνων σε μονόγλωσσους ασθενείς με αφασία. Ένα πολύ ισχυρό μοντέλο επεξήγησης του διαχωρισμού των ρημάτων και των ουσιαστικών είναι το μοντέλο του Levelt (1989). Σ' αυτό το μοντέλο, η διαδικασία παραγωγής του λόγου αποτελείται από τέσσερα στάδια. Πιο συγκεκριμένα, αυτά τα στάδια είναι (α) η παραγωγή μηνύματος, η γραμματική κωδικοποίηση, η φωνολογική κωδικοποίηση και η άρθρωση. Κάθε στάδιο αυτού του μοντέλου έχει το δικό του αυτόνομο συστατικό επεξεργασίας το οποίο αφορά το συστατικό παραγωγής μηνύματος (*the conceptualizer*), το συστατικό σχηματισμού (*the formulator*) και το συστατικό αρθρωτή (*articulator*) αντίστοιχα. Σ' αυτό το σύστημα, κάθε συστατικό λειτουργεί ανεξάρτητα και δεν αλληλεπιδρά με κανένα από τα υπόλοιπα συστατικά. Κάθε ένα από αυτά τα τρία συστατικά επεξεργασίας εμπεριέχει έναν αριθμό από διαδικασίες οι οποίες αποτελούν τη διαδικαστική γνώση του ομιλητή. Οι διαδικασίες λειτουργούν πάνω στην πραγματική γνώση η οποία είναι αποθηκευμένη στο νοητικό λεξικό του ομιλητή.

Σχήμα 6 Levelt's blueprint for the speaker (βασισμένο σε Levelt, 1989: 9)

Αυτό το μοντέλο, όπως και άλλα μοντέλα, αναλύει τον τρόπο ανάκλησης της λέξης σε δυο διακριτά στάδια: (α) επιλογή του λήμματος και (β) ανάκληση του λεξήματος. Πιο αναλυτικά, λήμμα είναι οι σημασιολογικές και συντακτικές ιδιότητες μιας λέξης χωρίς να περιλαμβάνεται η φωνολογική της μορφή. Ενώ, το λέξιμα περιέχει πληροφορίες σχετικά με τη φωνολογία (αριθμό συλλαβών, προσωδία και μορφολογία μιας λέξης).

Αυτό το μοντέλο χρησιμοποιεί τέσσερις παράγοντες για να εξηγήσει τις διαφορές που εμφανίζονται μεταξύ των ρημάτων και των ουσιαστικών στην αφασία. Αυτοί οι παράγοντες είναι: (α) ο σημασιολογικός – εννοιολογικός παράγοντας, (β) ο συντακτικός παράγοντας, (γ) ο μορφολογικός παράγοντας και (δ) ο λεκτικός παράγοντας.

Σημασιολογικός – εννοιολογικός παράγοντας

Πολλοί ερευνητές αποδίδουν τα ελλείμματα που εμφανίζονται σε γραμματικό επίπεδο σε βλάβη στο λεκτικό – σημασιολογικό επίπεδο. Τα ευρήματα των μελετών υποδηλώνουν ότι τα προβλήματα στην ανάκληση ουσιαστικών και ρημάτων προκύπτουν λόγω της διακοπής της πρόσβασης του κεντρικού μηνύματος που σχετίζεται είτε με τα ουσιαστικά είτε με τα ρήματα πριν την παραγωγή, και πιο συγκεκριμένα, εντοπίζονται στο επίπεδο του λήμματος. Ωστόσο, πολλοί συμμετέχοντες διατηρούν ανέπαφη την κατανόηση τόσο για τα ρήματα όσο και για τα ουσιαστικά.

Συντακτικός παράγοντας

Κύριο χαρακτηριστικό αυτού του παράγοντα είναι η απόδοση του διαχωρισμού των ρημάτων και των ουσιαστικών στη συντακτική πολυπλοκότητα των ρημάτων σε σύγκριση με αυτή των ουσιαστικών εξαιτίας του κεντρικού τους ρόλου στη δημιουργία πρότασης. Παρατηρείται ότι πολλοί ασθενείς με αγραμματισμό εμφανίζουν ελλείμματα στα ρήματα και στην παραγωγή αυτών σε προτάσεις.

Πρόσφατες μελέτες για τον αγραμματισμό έχουν αναγνωρίσει συγκεκριμένες συντακτικές ιδιότητες των ρημάτων οι οποίες αποτρέπουν την ανάκληση των ρημάτων σε ασθενείς με αγραμματισμό όπως είναι η παρουσία πλούσιας ορισματικής δομής (π.χ. ρήματα τριών θέσεων) και η μεταβατικότητα του ρήματος.

Μορφολογικός παράγοντας

Αυτός ο παράγοντας βασίζεται στην υπόθεση ότι τα ρήματα είναι πιο δύσκολο να παραχθούν σε σύγκριση με τα ουσιαστικά σε ασθενείς με αγραμματισμό εξαιτίας της μορφολογικής πολυπλοκότητας η οποία σχετίζεται με το χρόνο και τη συντακτική συμφωνία. Αυτός όμως ο παράγοντας μπορεί να απορριφθεί για δύο βασικούς λόγους. Πρώτον, έχουν περιγραφεί μορφολογικά προβλήματα κατά την παραγωγή ουσιαστικών ενώ αντίστοιχα η γραμματική κλίση των ρημάτων παραμένει ανεπηρέαστη. Δεύτερον, ο διαχωρισμός των ρημάτων και των ουσιαστικών παρατηρείται και σε γλώσσες οι οποίες δεν έχουν γραμματική μορφολογία και σε γλώσσες με ισοδύναμες μορφολογικές διαφορές μεταξύ των ουσιαστικών και των ρημάτων.

Λεξικός παράγοντας

Αυτός ο παράγοντας αποδίδει το διαχωρισμό των ρημάτων και των ουσιαστικών σε βλάβη στο επίπεδο του λεξήματος και όχι στο επίπεδο του λήμματος. Η δυσκολία βρίσκεται στο επίπεδο της φωνολογικής επεξεργασίας ή στο έλλειμμα στο λεξικό φωνολογικής παραγωγής το οποίο είναι οργανωμένο σύμφωνα με τη γραμματική κατηγορία.

Τα ρήματα και τα ουσιαστικά αποθηκεύονται σε ανεξάρτητα υποσυστήματα, τα οποία έχουν διακριτά νευρικά υποστρώματα και οδούς για την ανάκληση της φωνολογικής ή ορθογραφικής μορφής τους. Ως εκ τούτου, η μειωμένη πρόσβαση σε κάποιο υποσύστημα μπορεί να επηρεάσει και να διαταράξει την παραγωγή των ρημάτων και των ουσιαστικών και να οδηγήσει σε προβλήματα σε έναν μόνο τομέα, όπως για παράδειγμα στη γραφή, και όχι σε κάποιον άλλον, όπως για παράδειγμα στην κατονομασία. (Καμπανάρου, 2009)

Ζητήματα Μεθοδολογίας

Υπάρχουν πολλές και διαφορετικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις για τη διερεύνηση της ανάκλησης των ρημάτων και των ουσιαστικών. Όμως, τα αποτελέσματα των ερευνών είναι πολύ δύσκολο να συγκριθούν λόγω των διαφορετικών αυτών μεθόδων.

Ένα επιπρόσθετο μεθοδολογικό ζήτημα το οποίο δυσκολεύει τη διαδικασία της έρευνας για τα ουσιαστικά και για τα ρήματα σχετίζεται με τους διαφορετικούς τρόπους παρουσίασης των ερεθισμάτων στους συμμετέχοντες. Για παράδειγμα, πολλοί ερευνητές χρησιμοποίησαν

διαφορετικά πρότυπα για την ανάκληση ουσιαστικών και ρημάτων είτε σε λεξικό είτε σε προτασιακό επίπεδο.

Οι Manning and Warrington (1996) περιέγραψαν την περίπτωση ενός ασθενή ο οποίος μπορούσε να ονομάζει αντικείμενα σε δοκιμασία κατονομασίας αλλά δυσκολευόταν να ονομάζει τα ίδια αντικείμενα σε δοκιμασία συμπλήρωσης πρότασης. Έχει όμως καταγραφεί ότι συμβαίνει και το ακριβώς αντίθετο. Πιο συγκεκριμένα, ένας ασθενής παρουσίαζε καλύτερη επίδοση στην παραγωγή αντικειμένων σε δοκιμασία συμπλήρωσης πρότασης σε αντίθεση με την μειωμένη του απόδοση σε δοκιμασία κατονομασίας των ίδιων αντικειμένων.

Αντίθετα, οι Jonkers και Bastiaanse (1998) περιέγραψαν περιπτώσεις δύο ασθενών με επιλεκτική διαταραχή στα ρήματα η οποία επισημάνθηκε σε επίπεδο λέξης και όχι στη συνεχόμενη ομιλία. Αυτό το εύρημα έρχεται σε αντίθεση με τη βιβλιογραφία σύμφωνα με την οποία οι δυσκολίες στην ανάκληση των ρημάτων συνδέονται με φτωχή επεξεργασία σε επίπεδο πρότασης.

Σύμφωνα με πρόσφατες μελέτες, οι δυσκολίες ανάκλησης ρημάτων και ουσιαστικών μπορεί να σχετίζονται με την επίδοση σε ένα συγκεκριμένο επίπεδο παραγωγής τους. Στη μελέτη των Druks & Shallice (2000) αναφέρονται παραδείγματα ασθενών οι οποίοι δυσκολεύονταν σε δοκιμασίες κατονομασίας ρημάτων βάσει εικόνων αλλά παρουσίαζαν μέγιστη απόδοση κατά την κατονομασία των ίδιων ρημάτων όταν αυτά παρουσιάζονταν με παντομίμα ή όταν αυτές οι ενέργειες συνέβαιναν στην πραγματικότητα. Επιπρόσθετα, άλλοι ερευνητές έχουν αναφερθεί σε ασθενείς με επιλεκτικές διαταραχές στην προφορική παραγωγή των ρημάτων σε σύγκριση με τη γραπτή σε επίπεδο λέξης και αντιστρόφως και σε επίπεδο λέξης και σε επίπεδο πρότασης.

Εντυπωσιακή φαίνεται να είναι η μελέτη που αναφέρεται στο διπλό διαχωρισμό της γραμματικής κατηγορίας ανά τομέα. Πιο αναλυτικά, αναφέρεται ότι οι μεγαλύτερες δυσκολίες παρουσιάζονται σε ουσιαστικά κατά την προφορική παραγωγή, ενώ κατά τη γραπτή παραγωγή οι περισσότερες δυσκολίες εντοπίζονται σε ρήματα τόσο σε επίπεδο λέξης όσο και σε προτασιακό επίπεδο.

Στη βιβλιογραφία έχουν καταγραφεί πληθώρα τεχνικών και δοκιμασιών με στόχο τη διερεύνηση της ανάκλησης των ρημάτων και των ουσιαστικών στην αφασία. Στην πλειονότητα των ερευνών έχει χρησιμοποιηθεί η δοκιμασία κατονομασίας βάσει εικόνων (ρημάτων και ουσιαστικών). Η δοκιμασία αυτή υπερέχει έναντι των άλλων μεθόδων γιατί προσφέρει ορισμένα πλεονεκτήματα. Πιο συγκεκριμένα, τα άτομα με αφασία αφενός κατανοούν καλύτερα τέτοιου είδους δοκιμασίες και αφετέρου είναι περισσότερο εξοικειωμένα μ' αυτήν τη μέθοδο αφού συχνά χρησιμοποιούνται κατά την κλινική αξιολόγηση και θεραπεία. Επιπλέον, οι ασθενείς με αφασία τυπικά δεν έχουν αγνωσία και επομένως έχουν καλύτερη απόδοση σε δοκιμασίες αναγνώρισης εικόνων. Οι εικόνες μπορούν να σταθμιστούν με μεγάλη ευκολία και συνήθως αποσπών μία

απάντηση – στόχο με αποτέλεσμα να δίνουν τη δυνατότητα στους ερευνητές να επεξηγήσουν ακόμη και τις ακατάληπτες απαντήσεις. Ωστόσο, η δοκιμασία κατονομασίας εικόνων δεν ενδείκνυται για αφηρημένα ρήματα και ουσιαστικά γιατί είναι δύσκολα να απεικονισθούν. Για παράδειγμα, το αφηρημένο ουσιαστικό «πίστη» είναι πιο δύσκολο να απεικονισθεί από το ουσιαστικό «αυτοκίνητο» ή το αφηρημένο ρήμα «πιστεύω» από το ρήμα «οδηγώ».

Υπάρχουν μεταβλητές που επηρεάζουν τη σωστή κατονομασία των εικόνων είτε πρόκειται για ουσιαστικά είτε για ρήματα. Μερικές από αυτές τις μεταβλητές είναι η οπτική πολυπλοκότητα, η σημασιολογία, η ηλικία απόκτησης μιας λέξης, το μήκος και η συχνότητα της. Ωστόσο κάθε γραμματική κατηγορία λέξης μπορεί να επηρεάζεται από διάφορες μεταβλητές σε διάφορα στάδια της διαδικασίας κατονομασίας. Η επίδραση αυτών των μεταβλητών μπορούν συχνά να συνδέονται με το είδος της αφασίας και τα λάθη που συχνά γίνονται, στην προσπάθεια του ασθενή να κατονομάσει μια εικόνα. Η οπτική πολυπλοκότητα και η εξοικείωση, για παράδειγμα, μπορούν να επηρεάσουν την αναγνώριση και κατ' επέκταση την κατονομασία μιας εικόνας (προσημασιολογικό στάδιο). Πρόσφατες μελέτες έχουν δείξει πως η συχνότητα μιας λέξης σχετίζεται με τη λεξική πρόσβαση. Είναι σαφές λοιπόν πως μια ποικιλία παραγόντων μπορούν να επηρεάσουν την κατονομασία στην αφασία. Πολλοί από τους παράγοντες διαπλέκονται μεταξύ τους σε μεγάλο βαθμό και είναι δύσκολο να τους διαχωρίσουμε κατά την διάρκεια της κατονομασίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το μήκος και η συχνότητα μιας λέξης που συνδέεται με την ηλικία κτήσης αυτής της λέξης. Έτσι οι πρώτες λέξεις που μαθαίνει κανείς, είναι μικρές και πολύ κοινές, οι οποίες όμως είναι πιο ανθεκτικές μετά από μια βλάβη του εγκεφάλου.

Οι γραμματικές διαφορές στις κατηγορίες των λέξεων έχουν μελετηθεί σε διάφορες γλώσσες με διαφορετικές υποκείμενες μορφές (underlying forms). Ακόμα και στην περίπτωση των γλωσσών που ομαδοποιούνται κάτω από την ίδια «γλωσσική οικογένεια» εμφανίζονται διαφοροποιήσεις. Για παράδειγμα, η Ελληνική και η Αγγλική είναι δυο Ευρωπαϊκές γλώσσες όμως η Ελληνική είναι ιδιαίτερα κλιτή σε σχέση με τη Αγγλική. Οι έρευνες στο μεγαλύτερο μέρος τους βέβαια έχουν διεξαχθεί στην Αγγλική. Αυτό όμως αύξησε τα ερωτήματα για τη γενίκευση των ερευνών και σε άλλες γλώσσες. Έτσι παρουσιάζουν ενδιαφέρον οι διάφορες μορφές της βλάβης σε σχέση με την ανάκληση των ρημάτων ή/και των ουσιαστικών στις διαφορετικές γλώσσες. Τα αποδεικτικά στοιχεία στη βιβλιογραφία της αφασιολογίας αποδεικνύουν πως η επεξεργασία των ρημάτων και των ουσιαστικών γίνεται με διαφορετικούς τρόπους.

Τα τελευταία σαράντα χρόνια, έχει παρατηρηθεί, ότι σε πολλές έρευνες αναλύεται και διερευνάται το γεγονός ότι τα ρήματα και τα ουσιαστικά επηρεάζονται διαφορετικά στην περίπτωση της αφασίας. Τα στοιχεία τα οποία υποστηρίζουν αυτήν την άποψη προέρχονται από μελέτες σε ασθενείς με αφασία οι οποίοι ήταν ικανοί να αντιληφθούν και να κατονομάσουν

καλύτερα τα ουσιαστικά σε σύγκριση με τα ρήματα ή το αντίθετο. Πιο συγκεκριμένα, η μειωμένη ικανότητα να κατονομάζουν ρήματα σχετίζεται με τον αγραμματισμό, με την αφασία τύπου Broca ή με τη μη ρέουσα αφασία και συνήθως η βλάβη εντοπίζεται στις πρόσθιες περιοχές του αριστερού εγκεφαλικού ημισφαιρίου. Από την άλλη μεριά, η αδυναμία ανάκλησης των ουσιαστικών με διατηρημένη την ικανότητα ανάκλησης των ρημάτων παρατηρείται σε ασθενείς με ανομία ή ρέουσα αφασία και συχνά η βλάβη σχετίζεται με τις οπίσθιες περιοχές του αριστερού εγκεφαλικού ημισφαιρίου.

Τα προβλήματα ανάκλησης των ρημάτων σχετίζονται κυρίως με τον αγραμματισμό και οι δυσκολίες ανάκλησης των ουσιαστικών με τη ρέουσα αφασία. Στη βιβλιογραφία αναφέρονται τρία διαφορετικά πρότυπα (patterns) σχετικά με το διαχωρισμό μεταξύ των ουσιαστικών και των ρημάτων στη ρέουσα αφασία. Πιο συγκεκριμένα, αυτά αφορούν (α) καλύτερη ικανότητα στην ανάκληση των ρημάτων, (β) μειωμένη ικανότητα ανάκλησης των ρημάτων και (γ) παρόμοιες δυσκολίες ανάκλησης τόσο στα ρήματα όσο και στα ουσιαστικά.

Στην ελληνική γλώσσα, τα ρήματα και τα ουσιαστικά παρουσιάζουν παρόμοια μορφολογική πολυπλοκότητα γεγονός το οποίο οδηγεί στην υπόθεση ότι οι ασθενείς με ανομία θα παρουσιάζουν παρόμοια ελλείμματα στα ρήματα και στα ουσιαστικά σε μορφοσυντακτικό επίπεδο. Τα προβλήματα στα ουσιαστικά και στα ρήματα φαίνεται ότι προκύπτουν σε οποιοδήποτε στάδιο της λεξικής ανάκλησης όπως για παράδειγμα στο λεξικό – σημασιολογικό επίπεδο, στο επίπεδο λήμματος, στο επίπεδο λεξήματος ή στην άρθρωση.

Στην ελληνική βιβλιογραφία, οι έρευνες σχετικά με την ανάκληση των ρημάτων και των ουσιαστικών σε ασθενείς με αφασία είναι περιορισμένες. Όμως, μια πολύ ενδιαφέρουσα μελέτη είναι εκείνη της Καμπανάρου (2007) με στόχο τη διερεύνηση της ικανότητας ανάκλησης των ρημάτων και των ουσιαστικών σε ελληνόφωνους ασθενείς με ανομική αφασία μέσω της δοκιμασίας κατονομασίας εικόνων.

Οι συμμετέχοντες αυτής της έρευνας ήταν πέντε (5) σε αριθμό και παρουσίαζαν συμπτώματα αφασίας για τουλάχιστον τρεις μήνες λόγω ενός επεισοδίου σε μια μονομερή εστιακή περιοχή του αριστερού ημισφαιρίου. Όλοι ήταν ελληνόφωνες, δεξιόχειρες και δεν είχαν βεβαρημένο ιστορικό με κάποιο νευρολογικό πρόβλημα, ψυχική ασθένεια όπως κατάθλιψη, αλκοολισμό ή κατάχρηση ουσιών. Από την άλλη μεριά, τα άτομα της ομάδας ελέγχου ήταν δεξιόχειρες και δεν έπασχαν από κανένα νευρολογικό πρόβλημα. Οι συμμετέχοντες της ομάδας ελέγχου αντιστοιχήθηκαν με τους συμμετέχοντες της ομάδας των ασθενών ως προς την ηλικία, το φύλο, την κοινωνικο-οικονομική κατάσταση και το επίπεδο μόρφωσης.

Τόσο η ομάδα των ασθενών όσο και η ομάδα ελέγχου αξιολογήθηκαν μέσω του Boston Diagnostic Aphasia Examination (BDAE) (Tsolaki, 1997) με πρωταρχικό στόχο τον προσδιορισμό

της παρουσίας ή της απουσίας της αφασίας και με δευτερεύοντα στόχο τη κατηγοριοποίηση της αφασίας ως ρέουσα ή μη ρέουσα. Πιο συγκεκριμένα, οι ενότητες του (BDAE) (Tsolaki, 1997) οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν ήταν οι ακόλουθες (α) συζήτηση και περιγραφικός λόγος όπου περιλαμβάνεται και η περιγραφή της εικόνας «Ο κλέφτης των μπισκότων» (Cookie Theft picture), (β) ακουστική κατανόηση και (γ) προφορική έκφραση. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα του BDAE, όλοι οι ασθενείς παρουσίαζαν ρέουσα αφασία, είχαν μέτρια ελλείμματα στην κατονομασία και η κατανόηση μεμονωμένων λέξεων παρέμεινε ανεπηρέαστη.

Η αξιολόγηση της ανάκλησης των ρημάτων και των ουσιαστικών πραγματοποιήθηκε μέσω του Greek Object and Action Test (GOAT) (Kambanaros, 2008). Το (GOAT) (Kambanaros, 2008) σταθμίστηκε από μια ομάδα ελέγχου είκοσι ελληνόφωνων ατόμων, ηλικίας από 55 έως 75 χρονών. Οι εικόνες οι οποίες θεωρήθηκαν ως ιδανικές και συμπεριλήφθησαν στη δοκιμασία ήταν εκείνες στις οποίες υπήρχε ποσοστό συμφωνίας στις απαντήσεις ίσο ή μεγαλύτερο από 80%. Οι εικόνες αναπαριστούσαν ουσιαστικά και ρήματα συγκεκριμένης έννοιας οι οποίες απεικονίστηκαν με έγχρωμες φωτογραφίες. Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά τα ουσιαστικά ήταν δεκαοχτώ (18) ουδέτερα, οχτώ (8) θηλυκά και τέσσερα (4) αρσενικά. Όλα τα ρήματα ήταν μεταβατικά, σε ενεργητική φωνή και χρόνο ενεστώτα. Τόσο τα ουσιαστικά όσο και τα ρήματα είχαν την ίδια μορφολογική δομή (θέμα + πρόσφυμα).

Οι τέσσερις υποδοκιμασίες του GOAT είναι οι εξής: (α) κατανόηση αντικειμένων, (β) κατανόηση ενεργειών, (γ) κατονομασία αντικειμένων και (δ) κατονομασία ενεργειών. Πιο αναλυτικά, η δοκιμασία ακουστικής κατανόησης αντικειμένων αποτελείται από τριάντα (30) αντικείμενα συνολικά. Δίνονταν κάθε φορά τρεις (3) εικόνες από τις οποίες η μία ήταν η εικόνα-στόχος και οι άλλες δύο ήταν «παραπλανητικού» περιεχομένου εικόνες. Για παράδειγμα, το ουσιαστικό «στυλό» είναι η λέξη – στόχος ενώ τα δύο ουσιαστικά τα οποία δε σχετίζονται με τη λέξη στόχος είναι το «ψαλίδι» και η «σκάλα». Η ίδια διαδικασία ακολουθήθηκε και για τη δοκιμασία κατανόησης ενεργειών. Η δοκιμασία κατονομασίας αντικειμένων αποτελείται από τριάντα (30) φωτογραφίες οι οποίες σχεδιάστηκαν με τέτοιο τρόπο ώστε να εκμαιεύεται μία μόνο απάντηση από τον συμμετέχοντα στην ερώτηση «τι είναι αυτό;» ενώ για τη δοκιμασία κατονομασίας ενεργειών ο συμμετέχοντας απάντα με μία λέξη στην ερώτηση «τι κάνει;».

Όσον αφορά τη διαδικασία αυτής της έρευνας, στη δοκιμασία κατανόησης οι συμμετέχοντες καλούνται να δείξουν τη σωστή φωτογραφία ενώ στη δοκιμασία κατονομασίας καλούνται να ονομάσουν με μία μόνο λέξη το αντικείμενο ή την ενέργεια η οποία αναπαριστάται στη φωτογραφία.. Πριν από την έναρξη της δοκιμασίας, δόθηκαν δυο παραδείγματα με στόχο να γίνει απόλυτα αντιληπτή η διαδικασία. Στην περίπτωση όπου ο συμμετέχων αποτύγχανε να δείξει ή να κατονομάσει την εικόνα στόχο γινόταν διόρθωση και επαναλαμβάνονταν οι οδηγίες. Ήταν

επιτρεπτή η επανάληψη της λέξης στόχου μόνο μία φορά μετά από αίτημα του συμμετέχοντα αλλά αν ζητούσε περισσότερες επαναλήψεις η απάντηση θεωρούταν λανθασμένη. Δεν υπήρχε κάποιος χρονικός περιορισμός και οι συμμετέχοντες μπορούσαν να προβαίνουν σε αυτοδιόρθωση.

Ο κύριος στόχος αυτής της έρευνας είναι να διερευνήσει την ύπαρξη ελλειμμάτων στα ρήματα και στα ουσιαστικά σε μονόγλωσσους ελληνόφωνες ασθενείς με ανομική αφασία. Όπως προαναφέρθηκε, δεν υπάρχουν ευδιάκριτες διαφορές στην κατονομασία των ρημάτων και των ουσιαστικών λόγω της παρόμοιας μορφολογικής πολυπλοκότητας τους (θέμα + πρόσφυμα). Για παράδειγμα, η κατάληξη /i/ προστίθεται στο θέμα /ftiar/ μετατρέποντάς το σε ένα ουσιαστικό ενικού αριθμού, ουδετέρου γένους και ονομαστικής πτώσεως. Παρόμοια, η κατάληξη /i/ τοποθετείται στο θέμα /skav/ και δημιουργείται ένα ρήμα όπου γραμματικά αναγνωρίζεται ως τρίτο πρόσωπο, ενικού αριθμού. Συμπερασματικά, γίνεται αντιληπτό ότι η σημασία μιας λέξης και η κατάταξή της σε μια συγκεκριμένη γραμματική κατηγορία καθορίζεται από την κατάληξη.

Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας τεκμηριώνουν τη μη ύπαρξη συγκεκριμένων ελλειμμάτων στην κατανόηση των ουσιαστικών και των ρημάτων σε ασθενείς με ανομική αφασία γεγονός που συμφωνεί με την άποψη του Goodglass (1993) ότι τα άτομα με ανομική αφασία εμφανίζουν καλή απόδοση στην κατανόηση σε επίπεδο λέξης.

Από την άλλη μεριά, η κατονομασία των ουσιαστικών και των ρημάτων φαίνεται να επηρεάζεται με διαφορετικό τρόπο στην ελληνική γλώσσα. Τα ευρήματα τα οποία εμφανίζουν καλύτερη ικανότητα ανάκλησης στα ουσιαστικά σε σύγκριση με τα ρήματα έρχεται σε αντίθεση με προηγούμενες μελέτες όπως αυτές των Laiacona & Caramazza (2004), Miceli et al., (1984), Shapiro, Shelton & Caramazza (2000) και των Zingeser & Berndt (1990) στις οποίες υποστηρίζεται καλύτερη απόδοση στην ανάκληση των ρημάτων. Παράλληλα, σε μελέτες όπως αυτές των Basso et al. (1990) και των Luzatti et al. (2002) υποστηρίζεται ότι δεν υπάρχει διαχωρισμός μεταξύ της ανάκλησης των ουσιαστικών και των ρημάτων. Ωστόσο, παρά τις αντίθετες απόψεις που επικρατούν, τα πορίσματα αυτής της έρευνας συμφωνούν μ' έναν μεγάλο αριθμό μελετών οι οποίες αναφέρουν ότι υπάρχουν συγκεκριμένα ελλείμματα στα ρήματα στην ανομική αφασία. Επιπλέον, είναι ενδιαφέρον το γεγονός ότι τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας είναι παρόμοια με μελέτες οι οποίες διερευνούν την παραγωγή των ρημάτων και των ουσιαστικών μέσω της δοκιμασίας κατονομασίας σε δίγλωσσους ασθενείς με ανομική αφασία.

Σύμφωνα με το μοντέλο του Levett (1989), η δυσκολία ανάκλησης στα ρήματα μπορεί να είναι αποτέλεσμα ελλείμματος στη λεξική παραγωγή η οποία μπορεί να βασίζεται είτε στο λεξικό λήμμα (lemma lexicon) είτε στο λεξικό (λεξικών) τύπων (form lexicon). Φαίνεται ότι η διαφορά ανάκλησης των ουσιαστικών και των ρημάτων μπορεί να είναι αποτέλεσμα ελλείμματος στο αντιληπτικό – σημασιολογικό επίπεδο το οποίο προηγείται της διαδικασίας της λεξικής ανάκλησης.

Παρόλα αυτά, οι ασθενείς με ανομική αφασία δεν εμφανίζουν παρόμοιο διαχωρισμό στην κατανόηση των ουσιαστικών και των ρημάτων. Εξάλλου, η διάγνωση αυτής της αφασίας δε σχετίζεται με αντιληπτικά – σημασιολογικά ελλείμματα. Η δυσκολία στα ρήματα δε φαίνεται να είναι αποτέλεσμα ενός κεντρικού ελλείμματος στο πρώιμο στάδιο της ανάκλησης των λέξεων. Η δυσκολία στα ρήματα φαίνεται να είναι αποτέλεσμα ελλείμματος στο επίπεδο του λήμματος κατά την ενεργοποίηση του λήμματος του ρήματος. Με βάση αυτήν την ανάλυση, διαπιστώνεται ότι το λήμμα του ρήματος είναι συντακτικά πιο πολύπλοκο σε σύγκριση με το λήμμα ενός ουσιαστικού. Αυτή η άποψη υποστηρίζεται από έναν μεγάλο αριθμό λαθών σημασιολογικής αντικατάστασης στην κατονομασία εξαιτίας της παράλληλης ενεργοποίησης περισσότερων από ένα λημμάτων του ρήματος – στόχου.

Η δυσκολία στο επίπεδο του λήμματος μπορεί να εμποδίσει τους ασθενείς με αφασία να επιλέξουν τη σωστή λέξη. Ωστόσο, μερικές αντικαταστάσεις κατά τη δοκιμασία κατονομασίας δηλώνουν ότι η πληροφορία του λήμματος σχετικά με τη γραμματική κατηγορία της λέξης μπορεί να ανακληθεί πλήρως.

Η επικρατούσα άποψη για την ανομική αφασία είναι ότι οι ασθενείς δυσκολεύονται στην ανάκληση της φωνολογικής μορφής η οποία ανταποκρίνεται σε μια έννοια, και αυτό εμφανίζεται στην αυθόρμητη συζήτηση και στην κατονομασία εικόνων.

Όπως προαναφέρθηκε, η συντακτική πληροφορία της λέξης είναι σημαντική κατά τη διάρκεια της ενεργοποίησης της μορφολογικής αναπαράστασης. Αυτό είναι έκδηλο στην ελληνική γλώσσα καθότι οι λέξεις είναι κλιτές σύμφωνα με τη γραμματική κατηγορία, όπως για παράδειγμα το /plen-o/ είναι ένα ρήμα και το /riat-o/ είναι ένα ουσιαστικό. Τα ουσιαστικά και τα ρήματα διακρίνονται σε γένος και σε πρόσωπο αντίστοιχα. Πληροφορίες σχετικά με τη γραμματική κατηγορία και τις συντακτικές ιδιότητες όπως είναι το πρόσωπο, ο αριθμός, ο χρόνος, η φωνή για τα ρήματα ή το γένος, ο αριθμός και η πτώση για τα ουσιαστικά είναι ιδιαίτερα χαρακτηριστικά για την ελληνική γλώσσα και γι' αυτό πρέπει να προσδιορίζονται με ακρίβεια και να εκφράζονται κατά τη διάρκεια της παραγωγής. Είναι φανερό ότι η γραμματική πληροφορία είναι σημαντική για την ανάκληση της λέξης με τη βοήθεια συγκεκριμένων διαδικασιών της γλώσσας κατά τη διάρκεια της μορφο – φωνολογικής κωδικοποίησης.

Δεδομένου του σχετικά μικρού αριθμού των κλιτικών λαθών στα οποία προέβησαν οι ελληνόφωνες ασθενείς με ανομία, θεωρείται απίθανο το συγκεκριμένο έλλειμμα στα ρήματα να οφείλεται στη δυσκολία στο επίπεδο της μορφολογικής επεξεργασίας. Παρόμοια, οι ασθενείς με ανομία έχουν κάνει ελάχιστα φωνολογικά λάθη, γεγονός που υποδηλώνει ότι η φωνολογική αναπαράσταση είναι σχετικά άθικτη.

Σύμφωνα με τους Caramazza & Hillis (1991), Kehayia (1990), Miceli et al (1984), Rapp & Caramazza (1997, 1998, 2002), υπάρχουν δυο ξεχωριστοί μηχανισμοί αποθήκευσης των πληροφοριών μορφής ανάλογα με τη γραμματική κατηγορία ή εναλλακτικά, ότι οι σημασιολογικές και συντακτικές ιδιότητες επηρεάζουν τη μορφο - φωνολογική επεξεργασία.

Συνοπτικά, τα ευρήματα αυτής της έρευνας αναφέρουν ότι οι ελληνόφωνοι ασθενείς με ανομική αφασία δυσκολεύονται στην ανάκληση των ρημάτων σε σύγκριση με τα ουσιαστικά κατά τη δοκιμασία κατονομασίας εικόνων. Φαίνεται το έλλειμμα αυτό να είναι αποτέλεσμα της δυσκολίας στην πρόσβαση της μορφο – φωνολογικής αναπαράστασης της μορφής των ρημάτων. Αυτό είναι συμβατό με τη γενική άποψη περί της ανομικής αφασίας, αλλά μπορεί να επιβεβαιωθεί μόνο αν θεωρηθεί ότι το λέξιμα των ουσιαστικών και των ρημάτων είναι αποθηκευμένο σε ξεχωριστά τμήματα του νοητικού λεξικού, ή ότι η ανάκτηση της μορφής επηρεάζεται διαφορετικά από τα σημασιολογικά και τα συντακτικά χαρακτηριστικά κατά τη διάρκεια της μορφο - φωνολογικής επεξεργασίας.

Το γεγονός ότι το φαινόμενο του διπλού διαχωρισμού μεταξύ των ρημάτων και των ουσιαστικών παρατηρείται και στην ελληνική γλώσσα υποδηλώνει την ύπαρξη καθολικών εννοιολογικών και / ή γλωσσικών χαρακτηριστικών τα οποία διαφοροποιούν τις λέξεις οι οποίες ανήκουν στις δύο γραμματικές κατηγορίες.

Μελλοντικές μελέτες θα μπορούσαν να διερευνήσουν διαφορετικές πτυχές ερευνώντας το διαχωρισμό ουσιαστικών και ρημάτων σε γλώσσες με διαφορετικές βασικές μορφές ή χρησιμοποιώντας διαφορετικές δοκιμασίες κατονομασίας ή ακόμη με τη χρήση ρημάτων και ουσιαστικών με διαφορετικά σημασιολογικά και συντακτικά χαρακτηριστικά.

2.3 Μεθοδολογία

2.3.1 Συμμετέχοντες

Στην παρούσα έρευνα, συμμετείχαν συνολικά 10 ασθενείς με αφασία ως πειραματική ομάδα και 10 υγιείς ως ομάδα ελέγχου. Αναλυτικότερα, στην ομάδα ελέγχου έλαβαν μέρος 7 άντρες και 3 γυναίκες, ηλικίας από 38 έως 78 ετών. Τα έτη εκπαίδευσης τους κυμαίνονται από 4 έως 16 έτη. Οι ασθενείς είναι μονόγλωσσοι φυσικοί ομιλητές της Νέας Ελληνικής, δεξιόχειρες και έχουν ικανοποιητική οπτική οξύτητα. Κριτήριο αποκλεισμού από την έρευνα αποτέλεσε η σοβαρή απραξία λόγου.

Το κάθε μέλος της ομάδας ελέγχου προσομοιώνει έναν αφασικό ομιλητή ως προς την ηλικία (+/- 3 χρόνια), τα έτη εκπαίδευσης και το φύλο. Όλοι οι συμμετέχοντες της ομάδας ελέγχου είναι δεξιόχειρες και δεν παρουσιάζουν κάποιο νευρολογικό πρόβλημα.

Τα άτομα και των δύο ομάδων προέρχονταν από την πόλη της Αθήνας και από την ελληνική επαρχία, συγκεκριμένα από Ιωάννινα, Λαμία και Κόνιτσα. Η συλλογή του δείγματος των ασθενών έγινε από το Εθνικό Κέντρο Αποκατάστασης (Ε.Κ.Α) πρώην Ε.Ι.Ι.Α., το Ιδιωτικό Κέντρο Αποθεραπείας & Αποκατάστασης "ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ" και το ιδιωτικό ιατρείο του νευρολόγου κ. Νάσιου Γρηγόριου, ενώ η ομάδα ελέγχου απαρτίζεται συνήθως από άτομα του φιλικού και οικογενειακού μας περιβάλλοντος.

Οι ασθενείς της ομάδας ελέγχου αξιολογήθηκαν με στόχο τη διάγνωση της αφασίας. Συγκεκριμένα, χορηγήθηκε στους ασθενείς η γνωστή Διαγνωστική Εξέταση της Βοστώνης. Οι ενότητες που χρησιμοποιήθηκαν ήταν οι εξής: (i) *Συζήτηση και έκφραση*, (ii) *ακουστική κατανόηση*, (iii) *επανάληψη λέξης*, (iv) *επανάληψη πρότασης*, (v) *κατονομασία* και (vi) *ανάγνωση*. Συγκεκριμένα, στην ενότητα «*Συζήτηση και έκφραση*», διεξήχθησαν οι υποενότητες (α) *απλές κοινωνικές συνδιαλέξεις*, (β) *ελεύθερη συζήτηση* και (γ) *περιγραφή εικόνας «Κλέφτης μπισκότου»*. Η ενότητα «*Συζήτηση και έκφραση*» αποτελεί μέρος της διαγνωστικής διαδικασίας για τον προσδιορισμό της ύπαρξης ή μη αγραμματισμού.

Στα μέλη της ομάδας ελέγχου χορηγήθηκε το MMSE (MMSE· Folstein, Folstein & McHugh, 1975· Fountoulakis, Tsolaki, Chatzi & Kazis, 1994) όπου έπρεπε να έχουν βαθμολογία 27-30 της κλίμακας προκειμένου να λάβουν μέρος στην παρούσα μελέτη. Επιπρόσθετα, διεξήχθησαν και οι τρεις υποενότητες της ενότητας «*Συζήτηση και έκφραση*» στα άτομα της ομάδας ελέγχου.

Τα δημογραφικά στοιχεία και τα γλωσσικά χαρακτηριστικά της ομάδας των ασθενών παρουσιάζονται στον πίνακα 2, 3,4 ενώ στον πίνακα 5,6,7 καταγράφονται τα δημογραφικά και τα γλωσσικά χαρακτηριστικά της ομάδας ελέγχου.

Όπως προαναφέρθηκε, οι ασθενείς αξιολογήθηκαν στην ενότητα της Διαγνωστικής Εξέτασης της Βοστώνης «*Συζήτηση και έκφραση*». Μετά τη διαδικασία της αξιολόγησης, καταγράφηκε και αναλύθηκε ο αυθόρμητος λόγος των ασθενών σε πλαίσιο απλών κοινωνικών συνδιαλέξεων και ελεύθερης συζήτησης και ο περιγραφικός λόγος. Μέσω αυτής της ανάλυσης, εξετάζεται η ικανότητα παραγωγής ρημάτων και ουσιαστικών σε αυθόρμητο και σε περιγραφικό λόγο και αξιολογείται το επίπεδο αγραμματισμού των ασθενών.

Η ίδια διαδικασία ακολουθήθηκε και στα άτομα της ομάδας ελέγχου με στόχο τη συγκριτική ανάλυση και τη διεξαγωγή ορθών συμπερασμάτων.

Συγκεκριμένα, αναλύθηκε: (i) η συνολική διάρκεια λόγου του ασθενή και των μελών της ομάδας ελέγχου, (ii) ο αριθμός των λέξεων ανά λεπτό, (iii) ο συνολικός αριθμός των ρημάτων, (iv) ο συνολικός αριθμός των ουσιαστικών, (v) ο μέσος αριθμός λέξεων ανά ενότητα αναπνοής, (vi) το μέσο μήκος επιφωνήματος (MME), (vii) ο συνολικός αριθμός γραμματικών εκφωνημάτων, (viii) ο συνολικός αριθμός των αντιγραμματικών εκφωνημάτων, (ix) το ποσοστό των γραμματικών εκφωνημάτων και (x) το ποσοστό των ρημάτων με σωστή μορφολογία.

Πίνακας 3 Δημογραφικά Στοιχεία Ομάδας Ασθενών

ΗΛΙΚΙΑ	ΦΥΛΟ	ΠΡΟΤΙΜΗΣΗ ΧΕΡΙΟΥ	ΕΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΑ	ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΕΓΚΕΦΑΛΙΚΟΥ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟΥ	ΔΙΑΓΝΩΣΗ	ΑΛΛΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ	ΑΚΟΗ/ΟΡΑΣΗ	
Θ.Ν.	72	A	ΔΕΞΙ	6	Έμφρακτο σχετικά μικρού μεγέθους στην αριστερή έσω κάψα	3/01/2009	A.E.E.	Δεξιά Ημιπληγία	Φυσιολογική
Π.Κ.	75	Θ	ΔΕΞΙ	7	Έμφρακτο της αριστερής μέσης εγκεφαλικής αρτηρίας	8/03/2011	A.E.E.	Δεξιά Ημιπληγία	Φυσιολογική
·									
Ε.Λ.	77	A	ΔΕΞΙ	16	Έμφρακτο της αριστερής μέσης εγκεφαλικής αρτηρίας	9-10/2010	A.E.E.	Δεξιά Ημιπληγία	Φυσιολογική
Ν.Λ.	76	A	ΔΕΞΙ	6	Ισχαμικού τύπου βλάβη των βασικών γαγγλίων (πιεστικά φαινόμενα επί του μετωπιαίου κέρατος της πλάγιας κοιλίας σύστοιχα)	2/02/2012	A.E.E.	Δεξιά Ημιπληγία	Φυσιολογική
Α.Γ.	62	A	ΔΕΞΙ	12	Εκτεταμένο ενδοεγκεφαλικό αιμάτωμα με συνοδό περιεστιακό οίδημα αριστερά βρεγματοϊνιακά	22/2/2011	A.E.E.	Δεξιά Ημιπληγία	Φυσιολογική
Γ.Μ	63	A	ΔΕΞΙ	6	Ισχαμικού τύπου βλάβης σε περιοχές κατανομής της αριστερής μέσης εγκεφαλικής αρτηρίας	12/2008	A.E.E.	Δεξιά Ημιπληγία	Φυσιολογική
·									
Α.Α.	72	A	ΔΕΞΙ	11	Εκτεταμένη υπόπυκνη αλλοίωση ΑΡ κατεξοχόν βρεγματικά με εκτεταμένα υπέρπυκνα αιμορραγικά στοιχεία (πιεστικά φαινόμενα επί της σύστοιχης πλάγιας κοιλίας και μικρή παρεκτόπιση της μέσης γραμμής)	05/2011	A.E.E.	Δεξιά Ημιπληγία (αποκατεστημένη)	Φυσιολογική
Α.Ψ.	38	A	ΔΕΞΙ	16	Αιμορραγία βασικών γαγγλίων αριστερά με ενδοκοιλιακή επέκταση στη σύστοιχη πλάγια κοιλία	08/2011	A.E.E.	Δεξιά Ημιπληγία	Φυσιολογική
Π.Σ.	70	Θ	ΔΕΞΙ	8	Απόφραξη της αριστερής έσω καρωτίδας	09/2011	A.E.E.	Δεξιά Ημιπληγία	Φυσιολογική
Π.Π	78	Θ	ΔΕΞΙ	3-4	---	09/2011	A.E.E.	Δεξιά Ημιπληγία	Φυσιολογική
·									

Πίνακας 4 Δημογραφικά Στοιχεία Ομάδας Ελέγχου

	ΗΛΙΚΙΑ	ΦΥΛΟ	ΠΡΟΤΙΜΗΣΗ ΧΕΡΙΟΥ	ΕΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΑΚΟΗ/ΟΡΑΣΗ
Κ.Γ.	72	Α	ΔΕΞΙ	6	ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΚΗ
Α.Κ.	75	Θ	ΔΕΞΙ	7	ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΚΗ
Α.Ν.	77	Α	ΔΕΞΙ	16	ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΚΗ
Κ.Ο.	76	Α	ΔΕΞΙ	6	ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΚΗ
Φ.Γ.	62	Α	ΔΕΞΙ	12	ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΚΗ
Χ.Γ.	63	Α	ΔΕΞΙ	6	ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΚΗ
Γ.Κ.	72	Α	ΔΕΞΙ	11	ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΚΗ
Μ.Χ.	38	Α	ΔΕΞΙ	16	ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΚΗ
Α.Σ.	78	Θ	ΔΕΞΙ	4	ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΚΗ
Φ.Ε.	70	Θ	ΔΕΞΙ	8	ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΚΗ

Πίνακας 5 Αποτελέσματα ΒΔΑΕ (% σωστά) Ομάδας Ασθενών

	ΑΚΟΥΣΤΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ	ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ ΛΕΞΗΣ	ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ ΠΡΟΤΑΣΗΣ	ΚΑΤΟΝΟΜΑΣΙΑ	ΑΝΑΓΝΩΣΗ
Θ.Ν.	70,96%	100%	100%	95,45%	41,02%
Π.Κ.	79,03%	40%	50%	72,72%	25,6%
Ε.Λ.	85,48%	100%	100%	90,90%	56,41%
Ν.Λ.	56,45%	100%	0%	0%	30,55%
Α.Γ.	67,74%	80%	100%	20%	44,44%
Γ.Μ.	87,09%	100%	50%	40%	87,5%
Α.Α.	90,32%	80%	100%	90%	80,5%
Α.Ψ.	74,19%	100%	100%	20%	77,77%
Π.Σ.	80,64%	100%	100%	30%	75%
Π.Π.	51,61%	40%	0%	30%	58,33%

Πίνακας 6 Αποτελέσματα Μ.Μ.Σ.Ε. Ομάδας Ελέγχου

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ Μ.Μ.Σ.Ε.	
Κ.Γ.	27/30
Α.Κ.	30/30
Α.Ν.	30/30
Κ.Ο.	27/30
Φ.Γ.	28/30
Χ.Γ.	27/30
Γ.Κ.	30/30
Μ.Χ.	30/30
Α.Σ.	27/30
Φ.Ε.	30/30

2.3.2 Αυθόρμητος λόγος

Μια ημι-δομημένη συζήτηση πραγματοποιήθηκε με τους συμμετέχοντες της παρούσας έρευνας η οποία είχε ως θέμα τη συναισθηματική τους κατάσταση, τις καθημερινές τους ασχολίες ή την εργασία τους.

Επιπρόσθετα, οι ασθενείς κλήθηκαν να απαντήσουν σε ερωτήσεις σχετικά με τις συνθήκες εκδήλωσης του περιστατικού. Στις περιπτώσεις όπου οι ασθενείς δυσκολεύονταν, αισθάνονταν άβολα ή ήταν συναισθηματικά ευαίσθητοι να εξηγήσουν τι τους συνέβη, η συζήτηση στρεφόταν σε πιο γενικές ερωτήσεις και γινόταν προσπάθεια επαναφοράς τους και δημιουργίας μιας πιο θετικής ατμόσφαιρας.

Η συζήτηση καταγράφηκε μέσω υπολογιστή ή μαγνητόφωνου με τη σύμφωνη συγκατάθεση των συμμετεχόντων. Το δείγμα ομιλίας των ασθενών και των μελών της ομάδας ελέγχου το οποίο συλλέχθηκε ήταν διάρκειας τουλάχιστον τριών λεπτών.

2.3.3 Περιγραφικός λόγος

Δίνεται στον εξεταζόμενο η εικόνα «Κλέφτης μπισκότου» και καλείται να την περιγράψει με όσον το δυνατόν περισσότερες λεπτομέρειες. Στην περίπτωση κατά την οποία η διάρκεια του δείγματος ομιλίας είναι λιγότερη από 3 λεπτά (επιθυμητή διάρκεια από 3 λεπτά και πάνω) ή η επίδοση του συμμετέχοντα δεν είναι επαρκής σε σχέση με τις ικανότητες που εκτιμά ο εξεταστής, τότε ο εξεταστής θέτει περισσότερες ερωτήσεις στον συμμετέχοντα προκειμένου να τον παρακινήσει να μιλήσει περισσότερο.

2.3.4 Δοκιμασία κατονομασίας βάσει εικόνας

Η δοκιμασία αυτή αποτελείται από 90 ασπρόμαυρες εικόνες (45 αντικείμενα/ουσιαστικά - 13 δισύλλαβα, 24 τρισύλλαβα, 6 τετρασύλλαβα, 2 πεντασύλλαβα- & 45 ενέργειες/ρήματα -14 δισύλλαβα, 20 τρισύλλαβα, 11 τετρασύλλαβα-). Η τελική επιλογή των εικόνων έγινε από τις 262 εικόνες (162 εικόνες αντικειμένων και 100 εικόνες ενεργειών) οι οποίες αποτελούν τη Δοκιμασία Κατονομασίας Αντικειμένων και Ενεργειών (Object and Action Naming Battery) των Druks και Masterson (2000). Οι εικόνες αυτές χορηγήθηκαν σε 50 άτομα και θεωρήθηκαν ιδανικές εκείνες στις οποίες υπήρχε ποσοστό συμφωνίας στις απαντήσεις ίσο ή μεγαλύτερο από 85%.

Επιπρόσθετα, τα ουσιαστικά και τα ρήματα τα οποία χρησιμοποιήθηκαν στην αξιολογητική διαδικασία ήταν εξομοιωμένα μεταξύ τους ως προς τη συχνότητα εμφάνισής τους. Προστέθηκαν 18 εικόνες (9 εικόνες αντικειμένων και 9 εικόνες ενεργειών) οι οποίες λειτούργησαν ως παραδείγματα (practice trials) προκειμένου ο συμμετέχων να κατανοήσει και να εξοικειωθεί με τη πειραματική διαδικασία.

2.4. Διαδικασία

Για τη διεξαγωγή της παρούσας έρευνας πραγματοποιήθηκαν δύο συνεδρίες με διάρκεια περίπου 45 λεπτά η κάθε μία. Το πόσες μέρες απείχε η αξιολόγηση από τη διενέργεια της δοκιμασίας κατονομασίας βάσει εικόνας δεν ήταν κρίσιμο. Στα μισά της διαδικασίας της αξιολόγησης ή του πειράματος υπήρχε διάλειμμα πέντε λεπτών.

Συγκεκριμένα, στην πρώτη συνεδρία γινόταν η αξιολόγηση των συμμετεχόντων και η δεύτερη αφορούσε τη δοκιμασία κατονομασίας βάσει εικόνων. Σε περιπτώσεις όμως όπου οι συμμετέχοντες κουράζονταν υπερβολικά γρήγορα, τότε η διαδικασία ολοκληρωνόταν σε τρεις ή τέσσερις συνεδρίες. Υπήρχαν βέβαια περιπτώσεις όπου η αξιολόγηση και η δοκιμασία ολοκληρώθηκαν σε μία μόνο συνεδρία.

Οι συνεδρίες πραγματοποιήθηκαν σε αίθουσες/δωμάτια με ησυχία και πέραν του συμμετέχοντος παρών ήταν μόνο ο εξεταστής. Σε μία μόνο περίπτωση και για ένα μικρό χρονικό διάστημα, ένα οικείο πρόσωπο ενός μέλους της ομάδας των ασθενών (Π.Σ.) παρευρέθηκε για λόγους ψυχολογικής υποστήριξης.

Όπως προαναφέρθηκε, οι συνεδρίες μαγνητοφωνούνταν με τη σύμφωνη γνώμη των συμμετεχόντων και των ατόμων του περιβάλλοντός τους. Πέραν όμως της ηχογράφησης, ο εξεταστής σημείωνε παράλληλα τις απαντήσεις των συμμετεχόντων για καθαρά πρακτικούς λόγους καθότι στις ηχογραφήσεις δεν ακούγονταν πάντα ξεκάθαρα όλες οι απαντήσεις.

Η δοκιμασία κατονομασίας βάσει εικόνας χωρίστηκε σε υποπακέτα για διαδικαστικούς λόγους. Αναλυτικά, τα ρήματα και τα ουσιαστικά χωρίστηκαν σε 6 υποπακέτα των 15 εικόνων με εναλλαγή μεταξύ τους (15 εικόνες αντικειμένων, 15 εικόνες ενεργειών, 15 εικόνες αντικειμένων, 15 εικόνες ενεργειών, 15 εικόνες αντικειμένων, 15 εικόνες ενεργειών). Όπως προαναφέρθηκε, στην αρχή της δοκιμασίας χρησιμοποιήθηκαν 18 εικόνες οντοτήτων και ενεργειών οι οποίες λειτούργησαν ως παραδείγματα για την καλύτερη κατανόηση του πειράματος από τον εξεταζόμενο.

Επιπλέον, όπως προαναφέρθηκε, στην αρχή του πειράματος δόθηκε σχετική επεξήγηση της φύσης της δοκιμασίας στα υποκείμενα που έλαβαν μέρος στην παρούσα έρευνα. Συγκεκριμένα, ο

εξεταστής εξηγούσε τη δοκιμασία, διαβάζοντας πιστά ή παραφράζοντας τις σχετικές οδηγίες οι οποίες περιέχονταν στην αρχή και έδινε τα σχετικά παραδείγματα εξάσκησης. Κατά τη χορήγηση των παραδειγμάτων εξάσκησης, ο εξεταστής αφήνει περιθώρια για την κατά το δυνατόν ενεργητικότερη συμμετοχή του εξεταζόμενου ώστε να σκεφτεί και ενδεχομένως να παραγάγει ο ίδιος την απάντηση-στόχο.

Δεν υπήρχε κανένας χρονικός περιορισμός αλλά όταν ο συμμετέχων αδυνατούσε να απαντήσει εντός ενός εύλογου χρονικού διαστήματος (20 – 30 δευτερόλεπτα), ο εξεταστής προχωρούσε σε επόμενο ερέθισμα. Επιπρόσθετα, ο συμμετέχων επιτρεπόταν να αποδιορθώνεται και λαμβανόταν έγκυρη η τελευταία του απάντηση. Στην περίπτωση όπου δε δινόταν κάποια απάντηση ή ο συμμετέχων απαντούσε «δε ξέρω» ή «δε θυμάμαι», η βαθμολογία ήταν μηδενική.

2.5 Αποτελέσματα

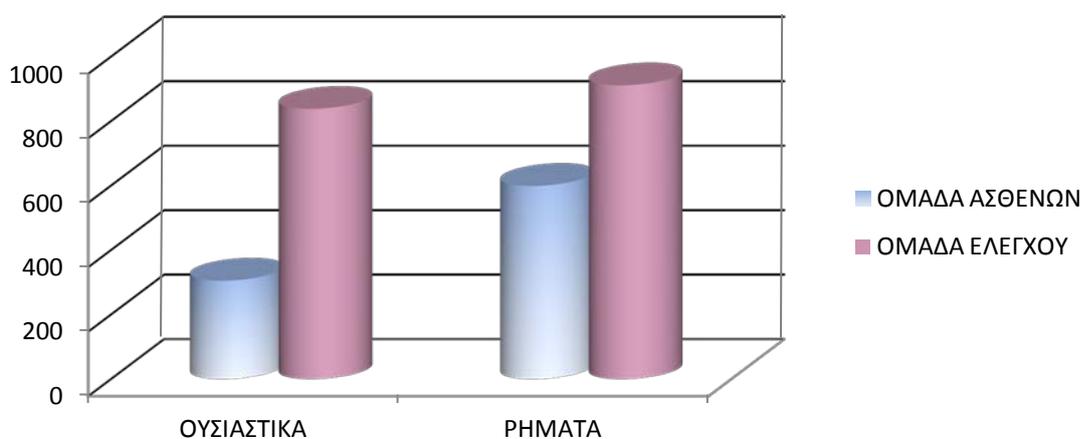
Οι απαντήσεις των μελών της ομάδας των ασθενών και της ομάδας ελέγχου μαγνητοφωνούνταν και καταγράφονταν παράλληλα. Ακολούθησε η απομαγνητοφώνηση των απαντήσεων και η ταύτιση τους με τις απαντήσεις τις οποίες ο εξεταστής κατέγραφε για μεγαλύτερη ακρίβεια κατά τη διάρκεια της κάθε συνεδρίας. Έπειτα, αναλύθηκε ο αυθόρμητος και ο περιγραφικός λόγος των συμμετεχόντων και καταμετρήθηκαν οι σωστές απαντήσεις της δοκιμασίας κατονομασίας βάσει εικόνας οι οποίες παρουσιάστηκαν τόσο ως συχνότητες (π.χ. 14/45) όσο και σε μορφή ποσοστών (π.χ. 75%). Για τη σύγκριση αυτών και την ανεύρεση στατιστικών διαφορών χρησιμοποιήθηκε το Fisher's exact test for count data. Τέλος, καταμετρήθηκαν και κατηγοριοποιήθηκαν τα λάθη των ασθενών τα οποία παρατίθενται παρακάτω. (βλ. 2.6)

2.5.1 Ανάλυση αυθόρμητου και περιγραφικού λόγου

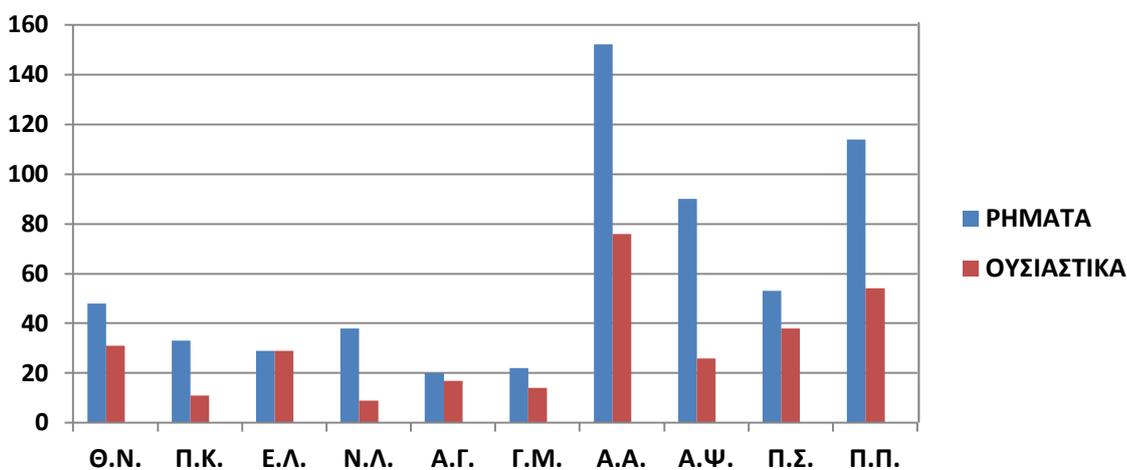
Κατά την ανάλυση του αυθόρμητου και περιγραφικού λόγου, διαπιστώθηκε ότι τα μέλη της ομάδας ελέγχου είχαν καλύτερη επίδοση σ' όλους τους προς αξιολόγηση τομείς. Αναλυτικά, ο αριθμός των ουσιαστικών και των ρημάτων είναι αρκετά αυξημένος στην ομάδα ελέγχου σε σχέση με την ομάδα των ασθενών (ρήματα: 911>599, ουσιαστικά: 838>305). Επιπρόσθετα, η ομάδα ελέγχου έχει μεγαλύτερο ποσοστό γραμματικών εκφωνημάτων το οποίο αγγίζει το 91,2% σε αντίθεση με την ομάδα των ασθενών που το ποσοστό της φτάνει μόλις το 24,9%. Συνολικά, η

ομάδα των ασθενών εμφανίζει μειωμένο αριθμό λέξεων ανά εκφώνημα σε σύγκριση με την ομάδα ελέγχου ($5,9 < 7,1$) καθώς και εντυπωσιακά μειωμένο αριθμό λέξεων ανά λεπτό ($37,4 < 84,8$). Τέλος, ο μέσος αριθμός λέξεων ανά ενότητα αναπνοής είναι 3,41 για τους ασθενείς και 6,96 για την ομάδα ελέγχου.

Συγκεκριμένα, ο μέσος όρος λέξεων ανά ενότητα αναπνοής καθορίζει την ύπαρξη ή μη αγραμματισμού. Στην περίπτωση αγραμματισμού, ο αριθμός αυτός θα πρέπει να είναι από 4 και κάτω. Στην παρούσα έρευνα, έξι από τους δέκα ασθενείς πληρούν το κριτήριο του αγραμματισμού εμφανίζοντας μη ρέουσα αφασία.

Σχήμα 7 Σύγκριση ουσιαστικών και ρημάτων της ομάδας των ασθενών και της ομάδας ελέγχου στον αυθόρμητο / περιγραφικό λόγο

Σχήμα 8 Παρουσίαση της επίδοσης στα ουσιαστικά και τα ρήματα της ομάδας των ασθενών στον αυθόρμητο / περιγραφικό λόγο

Πίνακας 7 Αποτελέσματα Ανάλυσης Αυθόρμητου / Περιγραφικού Λόγου Ομάδας Ασθενών

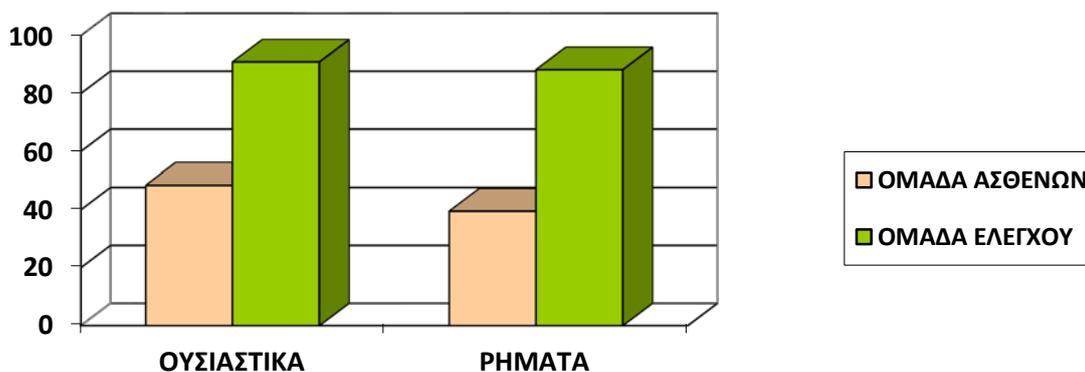
	ΛΕΞΕΙΣ ΑΝΑ ΛΕΠΤΟ	ΛΕΞΕΙΣ ΑΝΑ ΑΝΑΠΝΟΗ	ΜΜΕ	ΣΥΝΟΛΟ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩΝ ΕΚΦΩΝΗΜΑΤΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ ΑΝΤΙΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩΝ ΕΚΦΩΝΗΜΑΤΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩΝ ΕΚΦΩΝΗΜΑΤΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΝΤΙΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩΝ ΕΚΦΩΝΗΜΑΤΩΝ	ΡΗΜΑΤΑ ΜΕ ΣΩΣΤΗ ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ	ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ΡΗΜΑΤΩΝ	ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ	ΑΝΑΛΟΓΙΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ/ ΡΗΜΑΤΩΝ
Θ.Ν.	34	6	5	25	15	63%	38%	100%	48	31	0,65
Π.Κ.	21	4	5	6	18	25%	75%	100%	33	11	0,33
Ε.Λ.	34	3	6	9	14	39%	61%	100%	29	29	1
Ν.Λ.	18	1,7	6	2	25	7%	93%	97,36%	38	9	0,23
Α.Γ.	11	0,7	6	3	17	15%	85%	95%	20	17	0,85
Γ.Μ.	11	1	5	3	17	15%	85%	100%	22	14	0,64
Α.Α.	64	4,2	8	25	64	28%	72%	92,76%	152	76	0,5
Α.Ψ.	40	2,5	7	12	46	21%	79%	96,66%	90	26	0,28
Π.Σ.	41	6	6	10	36	22%	78%	100%	53	38	0,71
Π.Π.	66	5	5	15	87	15%	85%	93,7%	114	54	0,47
Σύνολο				110	339				599	305	
Μ.Ο.	37,4	3,41	5,9			24,9%	75,1%	97,5%			0,56

Πίνακας 8 Αποτελέσματα Ανάλυσης Αυθόρμητου / Περιγραφικού Λόγου Ομάδας Ελέγχου

	ΛΕΞΕΙΣ ΑΝΑ ΛΕΠΤΟ	ΛΕΞΕΙΣ ΑΝΑ ΑΝΑΠΝΟΗ	ΜΜΕ	ΣΥΝΟΛΟ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩΝ ΕΚΦΩΝΗΜΑΤΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ ΑΝΤΙΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩΝ ΕΚΦΩΝΗΜΑΤΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩΝ ΕΚΦΩΝΗΜΑΤΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΝΤΙΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩΝ ΕΚΦΩΝΗΜΑΤΩΝ	ΡΗΜΑΤΑ ΜΕ ΣΩΣΤΗ ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ	ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ΡΗΜΑΤΩΝ	ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ	ΑΝΑΛΟΓΙΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ/ ΡΗΜΑΤΩΝ
Κ.Γ.	59	4	6	43	1	98%	2%	100%	47	61	1,2
Α.Κ.	79	8	6	69	0	100%	0%	100%	98	60	0,61
Α.Ν.	96	6	6	92	2	97%	3%	100%	111	98	0,88
Κ.Ο.	83	7	5	61	2	97%	3%	100%	75	59	0,78
Φ.Γ.	103	9	9	30	8	79%	21%	100%	65	73	1,12
Χ.Γ.	83	7,6	6	56	28	67%	33%	98,86%	88	102	1,15
Γ.Κ.	71	6	10	52	11	83%	17%	100%	107	125	1,16
Μ.Χ.	123	10	12	63	6	91%	9%	99,3%	159	141	0,88
Α.Σ.	81	6	6	79	0	100%	0%	100%	95	75	0,83
Φ.Ε.	70	6	5	58	0	100%	0%	100%	66	44	0,66
Σύνολο				603	58				911	838	
Μ.Ο.	84,8	6,96	7,1			91,2%	8,8%	99,8%			0,93

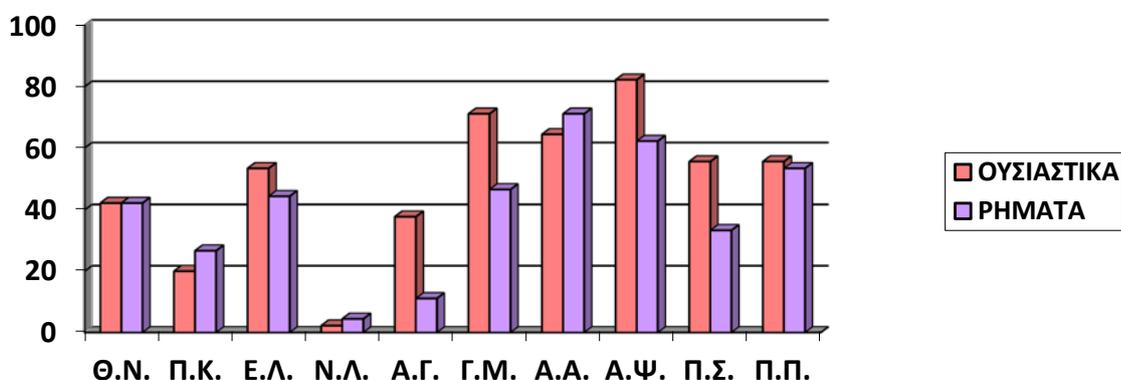
2.5.2. Δοκιμασία κατονομασίας βάσει εικόνας

Στη δοκιμασία αυτή παρατηρήθηκαν σημαντικές διαφορές στην επίδοση της ομάδας των ασθενών και της ομάδας ελέγχου στα ρήματα και τα ουσιαστικά. Αναλυτικά, οι ασθενείς απέδωσαν χειρότερα τόσο στα ρήματα με ποσοστό 39,55% έναντι 88,22% που σημείωσε η ομάδα ελέγχου όσο και στα ουσιαστικά με ποσοστό 48,44% έναντι 90,88% της ομάδας ελέγχου.

Σχήμα 9 Σύγκριση ουσιαστικών και ρημάτων της ομάδας των ασθενών και της ομάδας ελέγχου στη δοκιμασία κατονομασίας βάσει εικόνας

Η επίδοση των ασθενών με αφασία ήταν καλύτερη στα ουσιαστικά με ποσοστό 48,44% σε σύγκριση με τα ρήματα με ποσοστό 39,55%. Τρεις στους δέκα ασθενείς είχαν διαφορά στην επίδοσή τους στα ουσιαστικά έναντι των ρημάτων με ποσοστό πάνω από 20%. Επιπρόσθετα, παρατηρήθηκε σε τρεις ασθενείς (Π.Κ.: 26,66% >20%, Ν.Λ.: 4,44% > 2,22%, Α.Α.: 71,11% >64,44%) καλύτερη επίδοση στα ρήματα σε σύγκριση με τα ουσιαστικά χωρίς όμως στατιστικά σημαντική διαφορά. Αξιοσημείωτη είναι η επίδοση ενός ασθενή (Ν.Λ.) ο οποίος είχε πολύ χαμηλή επίδοση τόσο στα ουσιαστικά (2,22%) όσο και στα ρήματα (4,44%), χωρίς καμία όμως στατιστικά σημαντική διαφορά.

Σχήμα 10 Παρουσίαση της επίδοσης στα ουσιαστικά και στα ρήματα της ομάδας των ασθενών στη δοκιμασία κατονομασίας βάσει εικόνας

Πίνακας 9 Αποτελέσματα από τη δοκιμασία κατονομασίας βάσει εικόνας

	<i>Ουσιαστικά</i>	<i>Ρήματα</i>	<i>Ουσιαστικά Vs Ρήματα</i>
<i>Ασθενείς</i>			
A1 (Θ.Ν.)	19/45 (42.22%)	19/45 (42.22%)	p=1
A2 (Π.Κ.)	9/45 (20%)	12/45 (26.66%)	p=.6189
A3 (Ε.Λ.)	24/45 (53.33%)	20/45 (44.44%)	p=.5272
A4 (Ν.Λ.)	1/45 (2.22%)	2/45 (4.44%)	p=1
A5 (Α.Γ.)	17/45 (37.77%)	5/45 (11.11%)	p=.006159
A6 (Γ.Μ.)	32/45 (71.11%)	21/45 (46.66%)	p=.03153
A7 (Α.Α.)	29/45 (64.44%)	32/45 (71.11%)	p=.6523
A8 (Α.Ψ.)	37/45 (82.22%)	28/45 (62.22%)	p=.05855
A9 (Π.Σ.)	25/45 (55.55%)	15/45 (33.33%)	p=.05562
A10 (Π.Π.)	25/45 (55.55%)	24/45 (53.33%)	p=1
Σύνολο	218/450 (48.44%)	178/450 (39.55%)	p=.008782
<i>Ομάδα ελέγχου</i>			
O.E. 1 (Α.Ν.)	31/45 (68.88%)	34/45 (75.55%)	p=.6384
O.E. 2 (Κ.Γ.)	41/45 (91.11%)	36/45 (80%)	p=.2297
O.E. 3 (Κ.Ο.)	41/45 (91.11%)	39/45 (86.66%)	p=.7391
O.E. 4 (Χ.Γ.)	43/45 (95.55%)	43/45 (95.55%)	p=1
O.E. 5 (Γ.Κ.)	44/45 (97.77%)	45/45 (100%)	p=1
O.E. 6 (Μ.Χ.)	43/45 (95.55%)	45/45 (100%)	p=.4944
O.E. 7 (Φ.Γ.)	45/45 (100%)	44/45 (97.77%)	p=1
O.E. 8 (Α.Σ.)	36/45 (80%)	31/45 (68.88%)	p=.3339
O.E. 9 (Φ.Ε.)	40/45 (88.88%)	36/45 (80%)	p=.3837
O.E. 10 (Α.Κ.)	45/45 (100%)	44/45 (97.77%)	p=1
Σύνολο	409/450 (90.88%)	397/450 (88.22%)	p=.2304

2.6 Ανάλυση λαθών

Στη δοκιμασία κατονομασίας βάσει εικόνας, οι εξεταζόμενοι πραγματοποίησαν διάφορων τύπων λάθη προκειμένου να ανακαλέσουν τη λέξη που τους ζητήθηκαν κάθε φορά. Τα λάθη αυτά καταγράφηκαν, αξιολογήθηκαν και ταξινομήθηκαν σε κατηγορίες ανάλογα με το είδος τους.

Παρακάτω αναλύονται οι κατηγορίες των λαθών οι οποίες επεξηγούνται με τη βοήθεια παραδειγμάτων.

● Λάθος εστίασης:

Ως λάθη εστίασης θεωρήθηκαν οι απαντήσεις κατά τις οποίες ο εξεταζόμενος i) κατονόμαζε ένα μέρος και όχι το σύνολο της εικόνας, ii) κατονόμαζε το αντικείμενο αντί για την ενέργεια ή το αντίστροφο και iii) δεν εστίαζε στο ιδανικό σημείο για την κατονομασία της εικόνας αλλά στο όλο με αποτέλεσμα να οδηγείται σε λανθασμένη απάντηση. (βλ. σχετικό παράδειγμα 1)

Παράδειγμα 1: Λάθη Εστίασης

Experimental trial	Απαντήσεις ασθενή	Υποκατηγορία λάθους εστίασης
block 5, 74 (μάγισσα)	Κοπέλα	μέρος αντί για το όλο
block 4, 51 (λειώνει)	το χειμώνα	όλο αντί για μέρος
block 4, 54 (χαϊδεύει)	Γάτα	αντικείμενο αντί για ενέργεια

● Οπτικό λάθος

Ως οπτικά λάθη συμπεριλήφθηκαν τα λάθη τα οποία οφείλονταν σε κακή απεικόνιση ή σε παρερμηνεία της εικόνας. (βλ. σχετικό παράδειγμα 2)

Παράδειγμα 2: Οπτικό Λάθος

Experimental trial	Απαντήσεις ασθενή	Υποκατηγορία λάθους εστίασης
block 2, 18 (σκύβει)	Σκαλίζει	παρερμηνεία εικόνας
block 5, 71 (λουκάνικο)	αυτό τι είναι σαν σκουλήκι	κακή απεικόνιση

● Σημασιολογικά συναφές

Ως λάθη σηματολογικής συνάφειας θεωρήθηκαν οι απαντήσεις όπου ο εξεταζόμενος παρήγαγε μία λέξη, η οποία ανήκει σηματολογικά στην ίδια κατηγορία με τη λέξη στόχο ή είναι συνώνυμη με αυτή. (βλ. σχετικό παράδειγμα 3)

Παράδειγμα 3: Λάθη Σηματολογικής Συνάφειας.

Experimental trial	Απαντήσεις ασθενή
block 6, 79 (καπνίζει)	Πίνει
block 1, 5 (υποβρύχιο)	Καράβι

● Φωνολογική παραφασία

Ως λάθη φωνολογικής παραφασίας χαρακτηρίστηκαν τα φωνολογικού τύπου λάθη όπου ο εξεταζόμενος προέβαινε στην προσπάθεια του να αρθρώσει τη λέξη στόχο. Πιο συγκεκριμένα, τέτοιου είδους λάθη είναι οι αντικαταστάσεις φωνημάτων, οι απλοποιήσεις συμφωνικών συμπλεγμάτων ή οι πτώσεις συλλαβών (βλ. σχετικό παράδειγμα 4).

Παράδειγμα 4: Λάθη φωνολογικής παραφασίας

Experimental trial	Απαντήσεις ασθενή
block 2, 17 (ζητιανεύει)	Κητάνος
block 6, 86 (πλένεται)	Πλεθεί

● Περίφραση

Ως λάθη περίφρασης καταχωρήθηκαν οι απαντήσεις κατά τις οποίες ο εξεταζόμενος σχηματίζει μία ή και περισσότερες προτάσεις προκειμένου να κατονομάσει την εικόνα που του παρουσιάζεται. Στην πραγματικότητα, προβαίνει σε περιγραφή της εικόνας. (βλ. σχετικό παράδειγμα 6).

Παράδειγμα 6: Λάθος Περίφρασης

Experimental trial	Απαντήσεις ασθενή
block 6, 90 (γράφει)	ένας... βρέχει ένας.. έχει μελάνι
block 2, 19 (δαγκώνει)	Ανοίγει στόμα

● Λάθος γραμματικής κατηγορίας

Ως λάθη γραμματικής κατηγορίας χαρακτηρίζονται οι απαντήσεις κατά τις οποίες ο εξεταζόμενος παράγει λέξη, η οποία ανήκει σε διαφορετική γραμματική κατηγορία από τη λέξη στόχο. Πιο συγκεκριμένα, κατονομάζει ένα ουσιαστικό αντί για ρήμα ή το αντίθετο. (βλ. σχετικό παράδειγμα 7)

Παράδειγμα 7: Λάθη Γραμματικής Κατηγορίας

Experimental trial	Απαντήσεις ασθενή
block 6, 81 (χιονίζει)	Χιόνι
Block 6, 83 (κολυμπάει)	Μπάνιο

● Νεολογισμός

Ως λάθη νεολογισμού θεωρούνται οι μη πραγματικές λέξεις, δηλαδή εκείνες τις οποίες ο εξεταζόμενος δημιουργεί και χρησιμοποιεί χωρίς να υφίστανται. (βλ. σχετικό παράδειγμα 8)

Παράδειγμα 8: Λάθη νεολογισμού

Experimental trial	Απαντήσεις ασθενή
block 5, 71 (λουκάνικο)	Καναμένα
block 6, 87 (ποτίζει)	Ερικό

● Δείξη ή παραγωγή ήχου

Ως λάθη δείξης ή παραγωγής ήχου καταγράφηκαν οι χειρονομίες ή οι ήχοι που εκδηλώθηκαν κατά την προσπάθεια του συμμετέχοντα να περιγράψει τη λέξη στόχο. (βλ. σχετικό παράδειγμα 9).

Παράδειγμα 9: Λάθη Δείξης ή παραγωγής ήχου

Experimental trial	Απαντήσεις ασθενή
block 4, 47 (πλέκει)	φτιάχνει τέτοια (δείχνει την ζακέτα)

● Εμμοτική επανάληψη

Ως λάθη εμμοτικής επανάληψης θεωρήθηκαν οι «εμμοτικές» επαναλήψεις λέξεων ή φράσεων, οι οποίες παρατηρήθηκαν να επαναλαμβάνονται και κατά τη διάρκεια προηγούμενων πειραματικών δοκιμασιών. (βλ. σχετικό παράδειγμα 10)

Παράδειγμα 10: Λάθη εμμοτικής επανάληψης

Απάντηση προηγούμενης πειραματικής δοκιμασίας	Πειραματική δοκιμασία	Απάντηση ασθενή
βούρτσα, το καφενείο	block 4, 55 (χαϊδεύει)	βούρτσα, το καφενείο το εντάξει
αυτά είναι ε περιμένει ναι, καλός	block 6, 80 (καπνίζει)	καλός ναι έχει

● Απάντηση default – δίχτυ ασφαλείας

Ως λάθη default καταγράφηκαν οι λανθασμένες απαντήσεις λόγω χρήσης λέξεων ή φράσεων ευρείας έννοιας με σκοπό την περιγραφή της λέξης στόχου. Η χρήση αυτών των λέξεων ή φράσεων θεωρήθηκαν ως απαντήσεις ασφαλείας. (βλ. σχετικό παράδειγμα 11)

Παράδειγμα 11: Απάντηση default

Experimental trial	Απαντήσεις ασθενή
block 6, 85 (περπατάει)	κάπου πάει

● Μηδενική παραγωγή

Ο εξεταζόμενος δεν έδωσε κάποια απάντηση ή απλά δήλωσε ότι δε γνωρίζει τη σωστή απάντηση της πειραματικής δοκιμασίας.

● Άλλα

Σ' αυτήν την κατηγορία εντάσσονται λάθη τα οποία δεν κατατάσσονται σε καμία από τις προηγούμενες κατηγορίες λόγω της περιορισμένης συχνότητας εμφάνισης τους και του ξεχωριστού εξατομικευμένου χαρακτήρα τους. Πιο συγκεκριμένα, συμπεριλήφθησαν i) οι άσχετες με το περιεχόμενο της πειραματικής δοκιμασίας απαντήσεις ii) οι περιπτώσεις διεξαγωγής αυθαίρετου

συμπεράσματος, iii) οι καταγραφές με ακατάληπτο λόγο και iv) οι απαντήσεις όπου δινόταν και κατονομαζόταν μία ιδιότητα του αντικειμένου και όχι το ίδιο το αντικείμενο. (βλ. σχ. παράδειγμα 12

Παράδειγμα 12: Άλλα λάθη

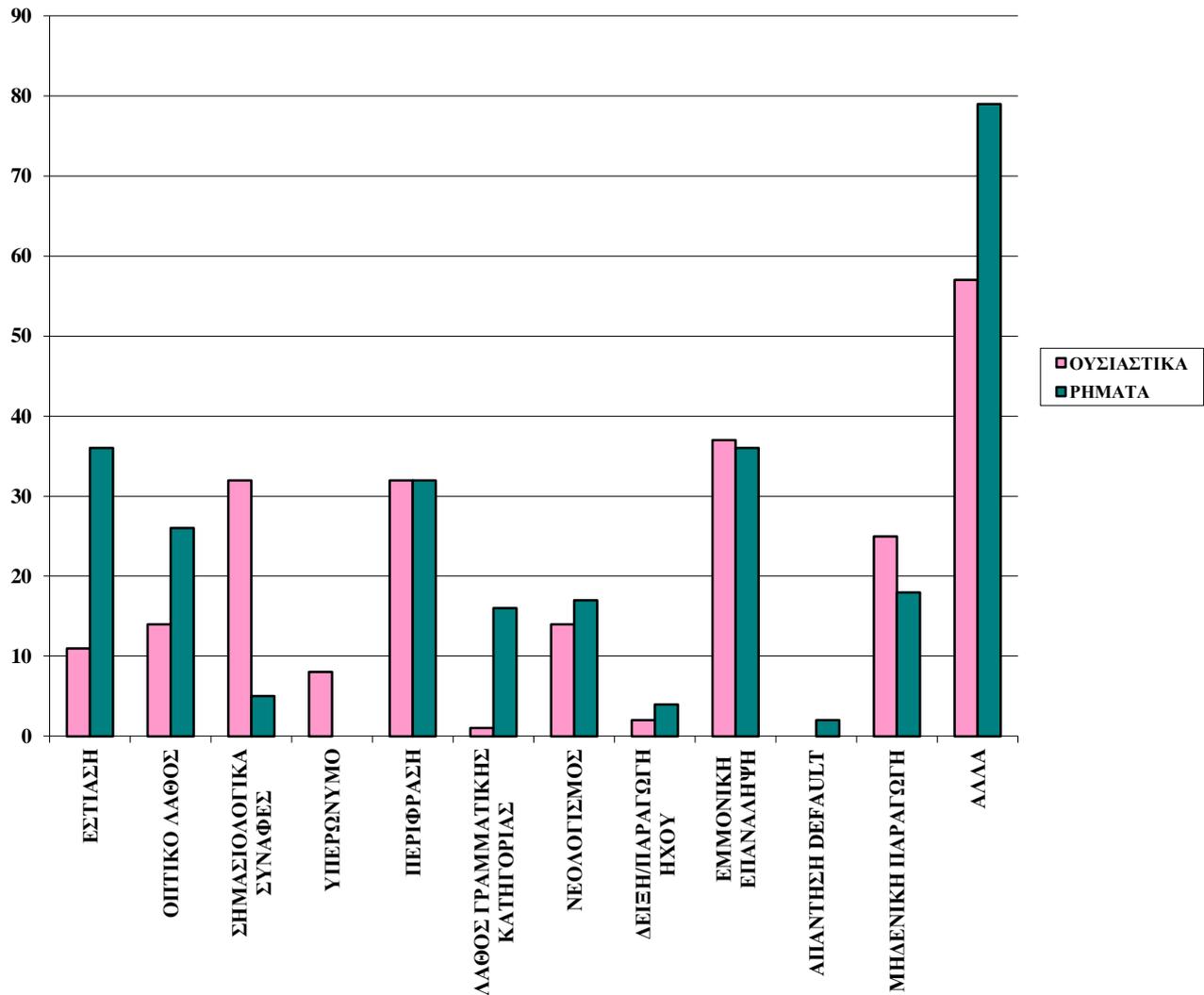
Πειραματική δοκιμασία	Απάντηση ασθενή	Υποκατηγορία λάθους
block 6, 86 (πλένεται)	δείχνει	άσχετη απάντηση
block 4, 50 (γλύφει)	και ευχαριστιέται	αυθαίρετο συμπέρασμα

Πίνακας 5 Ανάλυση λαθών Δοκιμασίας Κατονομασίας Βάσει Εικόνας

Είδη λαθών	Ουσιαστικά	Ρήματα	Σύνολο
Εστίαση	11	36	47
Οπτικό Λάθος	14	26	40
Σημασιολογικά Συναφές	32	5	37
Περίφραση	32	32	64
Λάθος Γραμματικής Κατηγορίας	1	16	17
Νεολογισμός	14	17	31
Δείξη ή Παραγωγή Ήχου	2	4	6
Εμμονική Επανάληψη	37	36	73
Απάντηση Default	0	2	2
Μηδενική Παραγωγή	25	18	43
Άλλα	57	79	136
Γενικό Σύνολο	225	271	496

Όπως καταγράφεται και στον παραπάνω πίνακα, τα μέλη της ομάδας των ασθενών προέβησαν σε 496 λάθη συνολικά στη δοκιμασία κατονομασίας βάσει εικόνας, από τα οποία τα περισσότερα αφορούσαν τα ρήματα. Συγκεκριμένα, στα ρήματα καταγράφηκαν κυρίως λάθη

εστίασης και λάθη γραμματικής κατηγορίας, ενώ στα ουσιαστικά εντοπίζονται κυρίως λάθη σημασιολογικού τύπου. Και στα ρήματα και στα ουσιαστικά, καταγράφηκε σχεδόν ίδιος αριθμός λαθών περιφράσης και λαθών λόγω εμμονικής επανάληψης. Συνολικά, τα περισσότερα λάθη αφορούν κυρίως την κατηγορία «άλλα».

Σχήμα 11 Κατανομή ουσιαστικών και ρημάτων ανά είδος λάθους στη δοκιμασία κατονομασίας βάσει εικόνας

2.7 Συζήτηση

Όπως διαπιστώνεται από την ανασκόπηση παλαιότερων μελετών, ένα ποσοστό αφασικών ασθενών παρουσιάζει καλύτερη επίδοση στην ανάκληση των ουσιαστικών σε σύγκριση με τα ρήματα. Σύμφωνα με την έρευνα των Mätzig et al., (2008), τα ελλείμματα στα ρήματα φαίνεται να προκύπτουν λόγω διαφόρων παραγόντων όπως είναι η περίπλοκη σημασιολογική, μορφολογική και γραμματική οργάνωση τους, ο καθοριστικός τους ρόλος στη δομή των προτάσεων, ο χαμηλός βαθμός απεικονισμότητας τους σε σχέση με τα ουσιαστικά ή η πλούσια ορισματική τους δομή. Ωστόσο, παρατηρείται ότι ένα ποσοστό των ασθενών με αφασία εμφανίζει ελλείμματα στα ουσιαστικά και όχι στα ρήματα.

Η παρούσα μελέτη πραγματοποιήθηκε με στόχο να διερευνήσει την ικανότητα ανάκλησης ουσιαστικών και ρημάτων σε ελληνόφωνες μονόγλωσσους ασθενείς με αφασία και να εντοπίσει τα αίτια εμφάνισης των ελλειμμάτων. Όπως προαναφέρεται, προκειμένου να απαντηθούν αυτά τα ζητήματα, διεξήχθη η δοκιμασία κατονομασίας βάσει εικόνας.

Αναλυτικά, στη δοκιμασία παρατηρήθηκε καλύτερη επίδοση στα ουσιαστικά έναντι των ρημάτων και στις δύο ομάδες. Με γνώμονα όμως την έλλειψη στατιστικής σημαντικότητας, δε μπορούμε να θεωρήσουμε αυτό το αποτέλεσμα απόλυτα ακριβές αλλά σε μια τάση καλύτερης επίδοσης των ουσιαστικών σε σύγκριση με τα ρήματα. Συγκρίνοντας τις δύο ομάδες, η ομάδα ελέγχου εμφάνισε καλύτερα αποτελέσματα σε σύγκριση με την ομάδα των ασθενών.

Συγκεκριμένα, όσον αφορά την ομάδα των ασθενών, έξι στα δέκα άτομα με αφασία κατονόμασαν περισσότερα ουσιαστικά σε αναλογία με τα ρήματα ανεξάρτητα από την κλινική τους διάγνωση. Το αποτέλεσμα αυτό φαίνεται να οφείλεται στη γενικότερη δυσκολία των ασθενών με αφασία να ανακαλούν και να παράγουν ρήματα σε δοκιμασίες κατονομασίας (Mätzig et al., 2008).

Η ποικιλομορφία των αποτελεσμάτων μπορεί να εξηγηθεί με βάση την ιδιαιτερότητα της ελληνικής γλώσσας. Σύμφωνα με την Καμπανάρου (2007), η ελληνική γλώσσα επηρεάζεται σε σημαντικό βαθμό. Συγκεκριμένα, και όπως έχει αναφερθεί παραπάνω, τα ουσιαστικά χωρίζονται σε γένος, αριθμό και πτώση, ενώ τα ρήματα σε πρόσωπο, αριθμό, χρόνο και φωνή. Επομένως, θεωρείται ότι τα ρήματα και τα ουσιαστικά έχουν παρόμοια μορφολογική πολυπλοκότητα και τον ίδιο βαθμό δυσκολίας στην ανάκληση και παραγωγή τους. Σύμφωνα με τα παραπάνω, εξηγείται η διαφορετικότητα των απαντήσεων.

Προβαίνοντας στη συσχέτιση των ελλειμμάτων είτε των ουσιαστικών είτε των ρημάτων, θα συμπεραίναμε ότι εμφανίζεται μεγάλη ποικιλομορφία. Σύμφωνα με την έρευνα των Mätzig et al. (2008), οι ασθενείς με βλάβη στον μετωπιαίο λοβό, στο βρεγματικό λοβό και στα βασικά γάγγλια παρουσιάζουν ελλείμματα στα ρήματα ενώ οι ασθενείς με βλάβη στον κροταφικό και ινιακό λοβό

υπολείπονται στα ουσιαστικά. Το εύρημα αυτό έρχεται σε αντίθεση με την παρούσα έρευνα καθότι στους ασθενείς με δυσκολία κατονομασίας στα ουσιαστικά, η βλάβη εντοπίζεται βρεγματικά ή βρεγματοϊνιακά. Όμως, υπάρχουν ασθενείς οι οποίοι εμφανίζουν ελλείμματα στα ουσιαστικά με τη βλάβη να εντοπίζεται στα βασικά γάγγλια, γεγονός το οποίο έρχεται σε πλήρη συμφωνία με τη διαπίστωση των Mätzig et al., (2009).

Συνεχίζοντας στην ανάλυση του λόγου, διαπιστώθηκε ότι το σύνολο των παραγόμενων ρημάτων ήταν σημαντικά πιο αυξημένο σε αντιστοιχία μ' αυτό των ουσιαστικών και στις δύο ομάδες. Το εύρημα αυτό αντιτίθεται με τα ευρήματα της δοκιμασίας κατονομασίας βάσει εικόνας. Σε πολλές περιπτώσεις, έχει αναφερθεί ότι οι ασθενείς με αφασία μπορεί να παρουσιάζουν ελλείμματα στην κατονομασία ενεργειών αλλά στον αυθόρμητο λόγο να μην παρατηρηθούν ιδιαίτερα προβλήματα.

Αυτό μπορεί να γίνει εύκολα κατανοητό από την έρευνα των Bastaanse και Jonkers (1998), στην οποία δεν καταγράφεται καμία συσχέτιση μεταξύ της κατονομασίας ενεργειών και ανάκλησης ρημάτων στον αυθόρμητο λόγο. Συγκεκριμένα, συμπεραίνεται ότι «μια βαθμολογία σε ένα τεστ κατονομασίας ενεργειών δε μπορεί να προβλέψει την εύρεση ρημάτων στην καθημερινή ζωή». (Davis, 2011). Αναλυτικότερα, η επίδοση σε μία δοκιμασία κατονομασίας βάσει εικόνας δε θεωρείται απαραίτητα ως αντιπροσωπευτική της ικανότητας των αφασικών ασθενών σε μια συζήτηση. Τα αποτελέσματα στην επίδοση ανάκλησης λέξεων μπορεί να υποτιμηθούν ή να υπερεκτιμηθούν. (Kambanaros, 2010: 222)

Παράλληλα, παρατηρήθηκε ότι ο ρυθμός ομιλίας των ατόμων με αφασία ήταν βραδύτερος σε σύγκριση μ' αυτόν της ομάδας ελέγχου και αυτό φαίνεται από το γεγονός ότι η παραγωγή λέξεων ανά ενότητα αναπνοής δε ξεπερνά τις 3,41 λέξεις κατά μέσο όρο. Επιπρόσθετα, καταγράφηκε μειωμένος αριθμός λέξεων ανά εκφώνημα και αυξημένος αριθμός αντιγραμματικών εκφωνημάτων. Ο συνδυασμός αυτών των δύο αποτελεί αποδεικτικό στοιχείο για ύπαρξη αγραμματισμού. Βάσει των αποτελεσμάτων της παρούσας έρευνας, συμπεραίνεται ότι οι περισσότεροι ασθενείς με αφασία παρουσιάζουν αγραμματισμό, με κάποιους να πλήττονται περισσότερο από κάποιους άλλους. Σύμφωνα με τους Bastiaanse, Edwards και Kiss (1996), οι ασθενείς με αγραμματισμό δε χρησιμοποιούν βοηθητικές προτάσεις τόσο συχνά όσο οι νευρολογικά άθικτοι. Επομένως, κύριο χαρακτηριστικό του αγραμματισμού είναι η απλούστευση της δομής των προτάσεων, γεγονός το οποίο εμφανίζεται και στην παρούσα έρευνα.

Με το πέρας της δοκιμασίας κατονομασίας βάσει εικόνας, καταμετρήθηκαν και κατηγοριοποιήθηκαν οι λανθασμένες απαντήσεις των ασθενών. Συγκεκριμένα, οι ασθενείς έκαναν περισσότερα λάθη στα ρήματα σε σύγκριση με τα ουσιαστικά χωρίς όμως στατιστικά σημαντική διαφορά. Η Mätzig et al., (2009) διαπιστώνουν ότι στις εικόνες αντικειμένων καταμετρούνται

κυρίως λάθη σημασιολογικού τύπου, ενώ στις εικόνες δράσης λάθη παρερμηνείας, περιφρασης και παραλείψεις. Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας συμφωνούν εν μέρει με τα αποτελέσματα της Mätzig et al., (2009). Στα ουσιαστικά, οι ασθενείς έκαναν όχι μόνο λάθη σημασιολογικού τύπου αλλά και λάθη περιφρασης, λάθη λόγω εμμονικής επανάληψης, ενώ στα ρήματα προέβησαν σε λάθη εστίασης, περιφρασης και λάθη λόγω εμμονικής επανάληψης. Οι περισσότερες λανθασμένες απαντήσεις των ασθενών στα ρήματα και στα ουσιαστικά, με μικρή διαφορά υπέρ των ρημάτων, τοποθετούνται στην κατηγορία «άλλα».

Σε γενικές γραμμές, η εύρεση της πηγής των φωνολογικών και οπτικών λαθών αποτελεί μια εύκολη διαδικασία, αλλά δε συμβαίνει το ίδιο με τα υπόλοιπα είδη λαθών. Συγκεκριμένα, αυτά μπορεί να οφείλονται σε απώλεια της σημασιολογικής λειτουργίας, σε απώλεια της λεξικής μορφής ή σε λιγότερο αποδοτικές λειτουργίες ελέγχου όπως είναι η εστίαση στο σωστό μέρος της εικόνας, η λήψη απόφασης σχετικά με την ζητούμενη απάντηση. Συμπερασματικά, η ερμηνεία των λαθών φαίνεται να είναι δύσκολη διαδικασία εκτός και αν υπάρχουν ισχυρές ενδείξεις σημασιολογικής απώλειας (Mätzig et al., 2009: 752).

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η ομάδα ελέγχου σ' όλες τις περιπτώσεις απέδωσε καλύτερα από την ομάδα των ασθενών. Στη δοκιμασία κατονομασίας βάσει εικόνας καταγράφηκε σχεδόν παρόμοια επίδοση μεταξύ ουσιαστικών και ρημάτων. Αυτό μπορεί να θεωρηθεί φυσιολογικό εφόσον αναφερόμαστε σε υγιείς ανθρώπους χωρίς κάποια εγκεφαλική δυσλειτουργία. Αυτό ίσως υποστηρίζει τα ευρήματα των ερευνών που έχουν πραγματοποιηθεί σε αφασικούς ασθενείς, σύμφωνα με τα οποία τα ρήματα αποτελούν τη συνθετότερη κατηγορία έναντι των ουσιαστικών.

2.8 Συμπεράσματα

Στην παρούσα εργασία διερευνήθηκε η ικανότητα των ελληνόφωνων ασθενών με αφασία στην ανάκληση και παραγωγή ουσιαστικών και ρημάτων.

Συμπερασματικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι:

- η παραγωγή και η ανάκληση των ουσιαστικών ήταν καλύτερη από την παραγωγή και ανάκληση των ρημάτων στην ομάδα των ασθενών.
- η ανάκληση και η παραγωγή των ρημάτων στην κατονομασία εικόνων ήταν καλύτερη για την ομάδα έλεγχου σε σχέση με την ομάδα των ασθενών.
- η αριθμός των παραγόμενων ρημάτων στον αυθόρμητο/ περιγραφικό λόγο ήταν μεγαλύτερος από τον αριθμό των παραγόμενων ουσιαστικών.
- η παραγωγή των ρημάτων και των ουσιαστικών στον αυθόρμητο/ περιγραφικό λόγο ήταν αυξημένη στην ομάδα ελέγχου σε σχέση με την ομάδα των ασθενών και
- καταγράφηκε μεγαλύτερο ποσοστό γραμματικών εκφωνημάτων στην ομάδα ελέγχου απ' ότι στους ασθενείς.

Επίλογος

Συνολικά θεωρώντας την παρούσα έρευνα, θα μπορούσαμε να αναφερθούμε σε ένα διαχωρισμό μεταξύ ουσιαστικών και ρημάτων σε ασθενείς με αφασία, με την πρώτη κατηγορία να είναι η καλύτερα διατηρημένη. Παρόλα αυτά, μια τέτοια διάκριση οπωσδήποτε δε θα μπορούσε να έχει καθολική ισχύ, δεδομένης της σημαντικής ετερογένειας που παρατηρήθηκε στο εσωτερικό της δοκιμασίας κατονομασίας βάσει εικόνας.

Λαμβάνοντας υπόψη την ετερογένεια αυτή, καθώς και το γεγονός ότι έχουν πραγματοποιηθεί ελάχιστες έρευνες σε ελληνόφωνες αφασικούς ασθενείς μέχρι σήμερα, τονίζεται η αναγκαιότητα περαιτέρω διερεύνησης αυτού του τομέα.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Basso, A., Razzano, C., Faglioni, P., & Zanobio, M. E., 1990. Confrontation naming, picture description and action naming in aphasic patients. *Aphasiology*, 4.
- Bastiaanse, R., 1995. Broca's aphasia: A syntactic and/or a morphological disorder A case study. *Brain and Language*, 48, 1-32.
- Bastiaanse, R., & Jonkers, R., 1998. Verb retrieval in action naming and spontaneous speech in agrammatism and anomia. *Aphasiology* 12.
- Bastiaanse, R., Edwards, S., & Kiss, K., 1996. Fluent aphasia in three language: Aspects of spontaneous speech. *Aphasiology* 10
- Berndt, R.S., Mitchum, C.C., Haendiges, A.N., & Sandson, J., 1997. Verb retrieval in aphasia. Characterizing single word impairments. *Brain and Language*, 56.
- Bird, H., Howard, D. & Franklin, S., 2000. Why is a verb like an inanimate object. Grammatical Category and Semantic Category Deficits. *Brain and Language*, 72.
- Brookshire, R., 1983. Clinical aphasiology: proceedings of the conference. Minn.: BRK Publishers. Minneapolis.
- Caramazza, A., & Hillis, A., 1991. Lexical organization of nouns and verbs in the brain. *Nature*, 349.
- Daniele, A., Giustolisi, L., Silveri, M. C., Colosimo, C. & Gainotti, G., 1994. Evidence for a possible neuroanatomical basis for lexical processing of nouns and verbs. *Neuropsychology*, 32
- Darley, L. F., 1982. Aphasia. Philadelphia : W.B. Saunders Co pp.31
- Davis, A., 2007. Aphasiology: Disorders and clinical practice. Boston: Pearson/Alyn and Bacon pp. 65-66, 44, 46-47
- Druks, J., and Carroll, E., 2005. The crucial role of tense for verb production. *Brain and Language*, 94.
- Druks, J. & Shallice, T., 2000. Selective preservation of naming from description and the 'restricted preverbal message'. *Brain and Language*, 72, 100-128.
- Edwards, S., 2002. Grammar and Fluent aphasia. In E. Fava (Ed.), *Clinical linguistics theory and applications in speech pathology and therapy*. John Benjamins, Amsterdam/Philadelphia.
- Ferreira, C. T., Giusiano, B. & Poncet, M., 1997. Category-specific anomia: implication of different neural networks in naming. *NeuroReport*, 8.

- Fyndanis, V., Varlokosta, S., & Tsapkini, K., 2012. Agrammatic production: Interpretable features and selective impairment in verb inflection. *Lingua*, 122, 1134-1147.
- Gardner, H., 1974. *The Sattered Mind*. Vintage Books, New York.
- Goodglass, H., 1993. *Understanding aphasia*. Academic Press, San Diego.
- Glosser, G. & Donofrio, N., 2001. Differences between nouns and verbs after anterior temporal lobectomy. *Neuropsychology*, 15(1), 39-47
- Jonkers, R., & Bastiaanse, R., 1996. The influence of instrumentality and transitivity on action naming in Broca's and Anomic Aphasia. *Brain and Language*.
- Kambanaros, M., 2007. The trouble with nouns and verbs in Greek fluent aphasia. *Journal of Communication Disorders*, 41, 1-19.
- Kambanarou, M., 2009. Investigating Grammatical Word Class Distinctions in Bilingual Aphasic Individuals. «Nova Science Publishers» 110.
- Kambanaros, M., 2010. Action and Object Naming versus Verb and Noun Retrieval in Connected Speech: Comparisons in Late Bilingual Greek-English Anomic Speakers. *Aphasiology*
- Kehayia, E., 1990. *Morphological impairments in agrammatic aphasia: a comparative study*. PhD Dissertation, McGill University, Montreal, Canada.
- Kleim, J. A., & Jones, T. A., 2008. Principles of experiencedependent neural plasticity: Implications for rehabilitation after brain damage. *Journal of Speech, Language and Hearing Research*, 51.
- Kirshner, H.S., 2012. Encyclopedia of Human Behavior (Second Edition). Vanderbilt University School of Medicine, Nashville, TN, USA. Pages 177–186. Available on-line: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/B978012375000600029X>
- Laiacona, M., & Caramazza, A., 2004. The noun/verb dissociation in language production: Varieties of causes. *Journal of Cognitive Neuropsychology*, 21.
- LaPointe, L.L., 2005. *Aphasia and related neurogenic language disorders*. Thieme, New York. pp. 117
- Levelt, W., 1989. *Speaking*. MIT Press, Cambridge.
- Luzzatti, C., Raggi, R., Zonca, G., Pistarini, C., Contardi, A., & Pinna, G. D., 2002. Verb–noun double dissociation in aphasic lexical impairments: The role of word frequency and imageability. *Brain and Language*, 81.
- Manning, L., & Warrington, E., 1996. Two routes to naming: A case study. *Neuropsychologia*, 34(8).
- Martin, G.N. 2005. *Νευροψυχολογία & Συμπεριφορά*. Επιμέλεια: Μεσσήνης Λ., Αντωνιάδης Γ. Εκδόσεις: Έλλην, Αθήνα.

- Miceli, G., Silveri, C., Villa, G., & Caramazza, A., 1984. On the basis for the agrammatic's difficulty in producing main verbs. *Cortex*, 20.
- Miozzo, A., Soardi, M. & Cappa, S. F., 1994. Pure anomia with spared action naming due to a left temporal lesion. *Neuropsychologia*, 32(9).
- Raymond, D., Adams, Maurice V., Alan, H. R., 2003. *Νευρολογία Α'*. ΕΒΔΟΜΗ ΑΓΓΛΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ. Δεύτερη ελληνική έκδοση: επιμέλεια - πρόλογος Δημητρης Βασιλοπουλος Ιατρικές εκδόσεις: Π.Χ. ΠΑΣΧΑΛΙΔΗΣ Αθίνα
- Mätzig, S., Druks, J., Masterson, J. & Vigliocco, G., 2008. Noun and Verb Differences in Picture Naming: Past Studies and New Evidence. *Cortex*, 45, 738-758.
- Raymer, M. A., 2008. Translational Research in Aphasia: From Neuroscience to Neurorehabilitation *Journal of Speech, Language and Hearing Research*, 51.
- Rapp, B., & Caramazza, A., 1997. The modality-specific organization of grammatical categories: Evidence from impaired spoken and written sentence production. *Brain and Language*, 56.
- Rapp, B., & Caramazza, A., 1998. A case of selective difficulty in writing verbs. *Neurocase*, 4.
- Rapp, B., & Caramazza, A. 2002. Selective difficulties with spoken nouns and written verbs: A single case study. *Journal of Neurolinguistics*, 15.
- Shapiro, K., Shelton, J., & Caramazza, A., 2000. Grammatical class in lexical production and morphological processing: Evidence from a case of fluent aphasia. *Cognitive Neuropsychology*, 17.
- Tranel, D., Adolphs, R., Damasio, H. & Damasio, A. R., 2001. A neural basis for the retrieval of words for actions. *Cognitive Neuropsychology*, 18.
- Zingeser, L., & Berndt, R. S., 1990. Retrieval of nouns and verbs in agrammatism and anomia. *Brain and Language*, 39.

Ελληνική βιβλιογραφία

- Βελούδης, Γ., 2005. *Η Άρνηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Βίνη, Σ. & Μανουσογιαννάκη, Μ., 2009. *Λογοθεραπευτική παρέμβαση σε περιπτώσεις με αφασία τύπου Broca και τύπου Wernicke*. Πτυχιακή Εργασία. ΤΕΙ Ηπείρου
- Davis, A., 2011. *Αφασιολογία: Διαταραχές και κλινική πρακτική*. (Ελληνική επιμέλεια: Νάσιος, Γ.) Αθήνα: Εκδόσεις Πασχαλίδης
- Καρπαθίου, Χ. – Καρπαθίου, Σ.Π., 1993b. *Κλινική Νευροψυχολογία-Νευρογλωσσολογία*. Αθήνα: Εκδόσεις Έλλην.
- Παπαγεωργίου, Κ.Θ., 1992. *Νευρολογία*. Αθήνα: Εκδόσεις Παρισσιανού.

Πίτα, Ρ., 1998. *Ψυχολογία της γλώσσας*. Εκδόσεις Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Τσολάκη Μ., Κασάπη Ε., Κεχαγιά Ε., 2002. *Εισαγωγή στη νευροψυχολογία*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις: University Studio Press.

Ηλεκτρονικές διευθύνσεις

http://books.google.gr/books?id=PgRbFxaYeQwC&pg=PA119&dq=broca%27s+aphasia&hl=en&sa=X&ei=xcecUPvIG8TdsgbL2YCwAg&redir_esc=y#v=onepage&q=broca's%20aphasia&f=false

http://www.neurocenter.gr/imagebank/h5551195_b.jpg

http://www.mediterraneohospital.gr/img/BRAIN_TUMOR_2.jpg

<http://www.neoneophytou.com/ckfinder/userfiles/images/brain-tumor%202.jpg>

<http://t3.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcSqry9dmrQBFdvjLOp->

[QiwQq11SnwHR44GDAMf4eyEGRf6eVZLAhw](http://t3.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcSqry9dmrQBFdvjLOp-QiwQq11SnwHR44GDAMf4eyEGRf6eVZLAhw)

<http://en.wikipedia.org/wiki/Paraphasia>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Παράρτημα Ι

Καταγραφή Αυθόρμητου Λόγου

Ομάδα ασθενών

Ασθενής 2^{ος}: Κ.Π.

Ε.: Θέλω να μου πείτε τι σας συνέβη;

Α.: [Να πονάει το χέρι μου// και το πόδι μου]// αυτό ~~από~~ (Π 3'')// [Και τις λέξεις// δεν μπορώ// ~~δεν μπορώ~~ μερικές να τις πω].//[Ναααα// αυτό (Π 5'') ~~από~~ εεεεεγινε.//]

Ε.: Και που ήσασταν όταν σας συνέβη;

Α.: [Να εδώ (δείχνει κρεβάτι)// που κάθομαι τώρα.//] [Ξαφνικά (Π 3'') δεν θυμάμαι.//] [Ξύπνησα] και (Π 6'')// [δεν μπορούσα να κουνήσω το χέρι]// αααααυτό. (Π 3'') [Και στεναχωριέμαι// γιατί δεν μπορώ (Π 4'') να περπατήσω.//]

Ε.: Μην στεναχωριέστε με λίγη βοήθεια και θα μπορείτε πάλι να περπατήσετε.

Α.: [Ναι (Π 4'') έρχεται και ο γιατρός για το πόδι//] [και με βλέπει]// εεεεε [καλά λείει πάω.//] (Π 3'') [Αλλά εγώ δεν το βλέπω.//]

Ε.: Δεν θέλω να απογοητεύεστε όλα καλά θα πάνε.

Α.: [Μακάρι κορίτσι μου.//]

Ασθενής 5^{ος}: Ν.Λ.

E: Θυμάστε τι συνέβη και ήρθατε εδώ;

A: [Εγώ επήρα // εε [Π 2''] // από δω] η [ήμουνα // [Π 2''] στο // [Π 3''] ε δέκα μέρες παραπάνω] // ε [πήρα από // [Π 2''] από κάτω ε // πιο ε αυτό] [τσαι (= και) ήρθα εδώ // γιατί [Π 2''] // προ προ προτού // δηλαδή // αργότερα δε μπορούσα να το κάνω] // [Π 3''] και επήρα δηλαδή // [Π 2''] [δεν ε // [Π 2''] ξεκίνησε να..] [Π 11'']

E: Πάρτε μια βαθιά ανάσα μη κουράζεστε. Ας πούμε κάτι άλλο! Τι δουλειά κάνατε πριν;

A: Ηρω [πρώτα ήμουνα ε εβρα// ε ε εργάτης // [Π 2''] δηλαδή εε // ε έκανα εεε εε ελ ελ ε // [Π 5''] ε ελθεό δηλαδή έχω εγώ κάνει // έ έχω κάνει // μετάμιμπαση] // [τσαι (= και) ε βισκότανε (= βρισκότανε) // πολλά χρόνια δηλαδή στο // [Π 2''] ερω τροχό] (γέλιο) // τέλος πάντων [τσαι (= και) // [Π 3''] εε //εε επήρα // [Π 2''] κ καλός] δηλαδή επήρα // εε [Π 3''] καλό παιδί δηλαδή // [Π 2''] καλό καλό // [Π 3''] εε // [Π 4''] [τσαι (= και) πη ήρθα εδώ πέρα] // [Π 2''] γιατί // [Π 3''] θα έβισκα (= έβρισκα) ε // [Π 5''] ε // τέλος πάντων // [Π 2''] για να μπορέσω να // [Π 2''] ζίνω (= γίνω) καλά] // [και αναγαστικά // περιμένω πότε εδώ πέρα περάσω] //

E: Πότε θα περάσει ο καιρός;

A: // Ναι. Και έτσι ε.. //

E: Ωραία! Παιδιά έχετε;

A: [Ναι. Ένα // το οποίο το-χε το 'χω εδώ στο] // [Π 3''] εε // [Π 6''] εε // [Π 4''] εε εε ελούτσι δηλαδή// ε κα καλό δηλαδή περνάει καλά] // ει [είναι // τώρα // [Π 5''] περίπου // [Π 3''] εδώ μέσα εδώ δηλαδή στην // [Π 5''] προ εκεί // [Π 4''] οικογένεια είναι // περίπου // [Π 3''] δεκαοχτώ μήνες // [Π 3''] αυτό από το]..

E: Εντάξει

Ασθενής 5^{ος}: Α.Γ.

E: Θυμάστε τι συνέβη και ήρθατε εδώ;

A: [Ηθα (= ήρθα) δε συγνώμη το το // δώ στο // [Π 3''] εε // πώς το λένε το // Γαλάτσι] όχι, Γαλάτσι; //

E: Αφήστε το Γαλάτσι

A. [Ναι ναι είχατε //είχατε [Π 2''] // το] συγνώμη [Π 3''] // άστο γαμώτο πα [Π 3''] // Κηφισίας όχι // Γαλάτσι // [έχουμε το] έχουμε [έχεις].. //

E: Τι συνέβη και ήρθατε εδώ;

A: Εδώ.. //

E: Τι πάθατε;

A: [Το // [Π 2''] το πρόγραμμα (=πρόγραμμα) Α Αλάτσι (=Γαλάτσι) // ε το προ το προ πρόγραμμά (πρόγραμμα) τους // είχατε] τεώνω τι τις του Γαλάτσι // [προσπαθείς προσπαθείς εκεί] // προσπαθείς εκεί και // πώς το λένε το Γαλά (=Γαλάτσι) το // [Π 2''] όχι όχι γαμώτο // τι κα σιγά // [Π 2''] το παιδί πως το λένε το..

E: Να σας ρωτήσω κάτι άλλο;

A: // Ναι ναι ναι συγνώμη //-

E: Όχι μη ζητάτε συγνώμη

A: Ναι χα γαμώτο // πώς το λένε..

E: Τι δουλειά κάνατε;

A: Ηη // [δε νο νο είναι δω] πώς το λένε το..

E: Τι δουλειά κάνατε;

A: Ναι κάνατε ναι το δειά (=δουλειά) κλάτε (=κάνατε) // ηη είμαι συγνώμη, //τι δουλειά κάνατε συγνώμη το // [Π 6''] το κάνει κάνατε // το γα το γραφείο (= γραφείο) // του για κάμανε (= κάνανε) του γουλιά(=δουλειά) κάναμε

E: Τι δουλειά; Εσείς τι δουλειά κάνατε;

A: Γραφείο το γαφς (= γραφείο) //το γαφείο (=γραφείο) //τη δουλειά κάμανε (= κάνανε) συγνώμη ρε γαμώτο // [Π 2''] πώς το λένε τε ντι //το κανα το το κάαμε (= κάναμε) // [Π 2''] της εε

E: Μήπως ήσασταν ασφαλιστής;

A: // Ναι ναι ναι ασφαλιστής που το κα ναι ναι. //

E: Είδατε που τα ξέρω όλα;

A: // Ηω πο γαμώτο ασφαλιστής. //

E: Είχατε γραφείο;

A: Ναι ναι, // ναι [να ζου (= σου) πω,] // σι (=είκοσι) χρο (= χρόνια) το όχι πα // σι (=είκοσι) χρόνια, // [πες] το κάναμε // το Καλά (=Γαλάτσι) είκοσι χρόνια // εε // [Π 3''] μαζί σου κάναμε ναι // πο πο πολλά πολλά πολλά // πολλά // ει είκοσι χρόνια και κάναμε το γραφείο το εκεί // εκεί πολλά χρόνια [Π 2''] // εε [μ' αρέσεις] μ' αρέσεις το // είκοσι χρόνια όχι είκοσι χρόνια // [πάνε // δυο, τρεις, τέσσερις, πέντε ημέρες πέντε ηημέρες // πέντε εγάσιμες (=εργάσιμες)] // μέρες του σι (=είκοσι) χόνια (= χρόνια) πέντε με όχι πέντε μέρες το // προσπαθείς το γαφείο (= γραφείο) // συγνώμη

E: Πέντε μέρες την εβδομάδα δουλεύατε;

A: Θου [πάρα πάρα πολύ κάτω πέντε μέρες την εβδομάδα, // είκοσι χρόνια, // τι είκοσι τριάντα σαράντα είμαι στο // το γαφείο (= γραφείο) το όχι σαράντα μέρες και [και // γιατί κάμανε] προσπαθείς // εε [Π 3''] // [έχεις δύο ένα δύο τρία τέσσερα πέντε] // πέντε μέρες (= μέρες) πέντε όχι μέρες πέντε // [Π 2''] εγάσιμες (=εργάσιμες) μέρες προσπαθείς.

E: Ωραία!

A: // Συγνώμη //-

E: Είστε παντρεμένος;

A: // Ναι ναι ναι //

E: Έχετε παιδιά;

A: Ναι ναι. // Είκοσι πώς το λέν (=λένε) // μαζί σου // εε Ντίνα // η Ντίνα Γαλάτσι Ντίνα // το μαζί σου // το τη // συ τη // είκοσι χρόνια Ντίνα // Γα (= Γαλάτσι) το το κάτω Γαλάτσι // Ντίνα μαζί σου

E: Πόσα παιδιά έχετε;

A: // Κιόσα παιδιά ναι ναι ένα. //

E: Ένα;

A: // [Όχι όχι με είναι δύο] //

E: Δύο;

A: // Ναι //

E: Αγόρια κο...

A: // Κοριζά (= κορίτσια) ναι αγόρια. //

E: Αγόρια;

A: // Ναι τι ναι //

E: Πείτε μου γι' αυτά. Πόσο χρονών είναι; Δουλεύουνε;

A: [Ναι δουέουνε (= δουλεύουνε)] ε // χρονών // είκοσι όχι // συγνώμη είκοσι χρόνια // καθό.. τόσο // γαμώτο συγνώμη τα γιατί // [πόσο να συγνώμη κάθονται] γαμώτο

E: Ηρεμήστε.

Α: ~~Συγνώμη. // Ημερίστε (=ηρεμήστε) // ημερίς (=ηρεμήστε) ημερί (=ηρεμήστε) όχι //~~
συγνώμη

Ε: Ωραία πάρτε μια βαθιά αναπνοή

Α: // ~~Πάρτε μια ναι ναι //~~

Ε: Και ηρεμήστε

Α: ~~Είκοσι χρόνια // ει όχι είκοσι χρόνια // η Ντίνα η Ντίνα κόγια κο κο όχι // η Ντίνα // το //~~
~~Γαλάτσι // το γαφείο (=γραφείο) σου το Γαλάτσι // είκοσι εβεςτις πώς το λένε // είκοσι χρόνια //~~
~~// είκοσι χρόνια και // τι // κάθονται είκοσι χρόνια // μες στη τριάντα περίπου τριάντα χρόνια //~~
~~κει κάθονται το // γαφείο (=γραφείο) σου // είκοσι έκι (=έξι) χρόνια //είκοσι έξι χρόνια //~~
~~κάθονται //χο (=στο) γαφείο (=γραφείο) σου κι είκοσι έξι όχι είκοσι έξι // το εικοσί έξι // ηη //~~
~~μέρες κάθονται όχι // είκοσι έξι // εε είκοσι έξι // συγνώμη πα // άστο άστο άστο.~~

Ε: Πάμε να κάνουμε κάτι άλλο τώρα.

Α: // ~~Άστο γαμώτο ωχ γαμώτο. //~~

Ασθενής 6^{ος}: Γ.Μ.

E: Θυμάστε τι σας συνέβη;

A: **Εε // [Π 2''] το // [Π 3''] του του // [Π 3''] αυτό το εδώ.**

E: Τι νιώσατε τότε;

A: **// Ε δε το.. //**

E: Δε το θυμάστε;

A: **(παύση)**

E: Δουλεύατε πριν;

A: **// Ναι. //**

E: Τι δουλειά κάνατε;

A: **// Ε καφέ. //**

E: Είχατε καφετέρια;

A: **(νεύμα)**

E: Σας άρεσε που δουλεύατε κει;

A: **Μμ..**

E: Βλέπατε κόσμο;

A: **(νεύμα)**

E: Τι άλλο; Η γυναίκα σας ήτανε που γνώρισα;

A: **// Ναι. //**

E: Έχετε παιδιά;

A: **// Αυ δύο. //**

E: Θέλετε να μου μιλήσετε; Πόσο χρονών είναι; Αν δουλεύουνε;

A: **Ε // [μία ε // ε δύο (= δύο) ε ένα εηη // κόρη μου // [Π 2''] εε // [Π 4''] εε κόρη μου // γεβη ένα η // γέννησε όχι // εε // [Π 3''] ένα δύο τέσσερα πέντε εξ (= έξι) // εφτά ε λίγο.] // [Π 2''] Ε ο θ γιος μου // τουπατά πάτου.**

E: Δε δουλεύει;

A: **[Όχι. // Έχει το] // [Π 2''] [Είναι ε // [Π 2''] το ένας] // [Π 2''] είναι εε // [Π 2''] είναι // το κοφρί.**

E: Ωραία. Άρα η κόρη σας είναι εφτά μηνών έγκυος;

A: **Μμ..**

E: Θα γεννήσει σε λίγο. Ξέρετε τι θα κάνει; Αγόρι ή κορίτσι;

A: **Λίγο ε. // ένα το // αγόρι.**

Ε: Αγόρι, ποιος τη χάρη σας. Και πείτε μου λίγο για τη δουλειά σας. Τι κάνετε;

Α: **Ε..**

Ε: Τι κάνετε εκεί στην καφετέρια;

Α: **Εεε**

Ε: Σερβίρατε;

Α: **// Όχι όχι //**

Ε: Ή ήσασταν στο ταμείο εσείς;

Α: **[Ναι. // [Π 3''] Το είναι] // [Π 3''] [ο έ // είναι // [Π 2''] εγώ // [Π 5''] έ // [Π 2''] έχει] // [Π 3''] το // [Π 3''] είναι // [Π 2''] ει // [Π 7''] εε // [Π 3''] έχει κόμην**

Ε: Δικό σας;

Α: **(νεύμα)**

Ε: Ωραία.

[και να μη καταλαβαίνω,] // [δεν υπάρχει άλλη περίπτωση από αυτήν // από θαύμα να να έγινε.]

E: Επανήλθατε πολύ γρήγορα γι' αυτό.

A: Ακριβώς [αφού // άλλοι είχαν πει τότε ~~για..για..~~ γιατροί μέσα που είχε πάει τη νύχτα // ~~η γο..η κόρη μου~~, η κόρη μου // που πήγαινε // εκεί στην αυτή] [και της// είπε τι καλά θε.. θες να βλέπεις τον πατέρα σου να τη λυπάται.] [Π 2''] E-ε [έτσι ακριβώς της είχανε πει μέσα,] // [τι είναι αυτό,] // [πρέπει να ~~αυτός~~ να κάνει την ~~την υποστηρι~~ υποστήριξη, πώς το λένε, // με τα ~~μηνόματα~~ μηχανήματα,] // ~~με τα μη..~~ // [να τον αφήσουμε να πεθαίνει ο άνθρωπος,] // [τι θέλετε να τον ~~αυτός~~ε, // να τον λυπόσαστε στη ζωή σας.] // [Π 2''] [Αυτά ακριβώς είχαν γίνει,] // [γι' αυτό λέω δε μπορεί..]

E: Πολύ καλά..

A: [Ο μόνος γιατρός ο οποίος ~~επε~~// επέμενε πολύ ότι // εγώ λέει θα κοιτάξω τον πατέρα μου // σαν να είναι πατέρας μου // στην ηλικία του ~~π# του π // του πα~~ του πατέρα μου είναι // λέει ο άνθρωπος] // ~~σαν να είναι ο ίδ..ο ίδιος~~ λέει ο πατέρας μου θα τον κοιτάξω και θα τον αός?// [Τι λέει, // ~~τι μας λέει~~, λέει που ~~πη~~// γιατί πήγανε στη ~~λι..λι..νι.~~ στη Νίκαια, // στο νοσοκομείο εκείνο] [γιατί δεν είχε εδώ πέρα] [κάπου έπρεπε το βράδυ // στις έντεκα, // έντεκα, δώδεκα η ώρα τη νύχτα // για να πάρουνε κάποια αυτό που χρειαζόντουσαν εκεί, // [Π 2''] που κάνανε] ~~σκη~~ // [οι δύο γιατροί που ήτανε μέσα ~~ας πούμε~~// ε-ε που είναι για τα, ~~πες το~~, // ~~για τα~~ νεύρα, νευρολόγοι // ~~ναι νευρολόγοι~~// αυτό της λέγανε, της είπανε της ~~κθ.~~ //κόρης μου] //

E: Τέλεια. Πολύ ωραία! Και τι δουλειά κάνατε;

A: [E εγώ είμαι// ~~φι ήμουνα~~ ~~δια..δια..~~ ~~μι..~~ ~~δια..~~ ~~δια~~ ~~πες το δε μπορώ να πω~~ // [Π 2''] στον τύπο]// [εμοίραζα εφημερίδες, // στα περιοδικά]

E: Διανομέας

A: Ναι, ~~διο...~~ ~~δια..~~ ~~μο~~ νο, νο, νομέας // ναι, αυτό //

E: Κάνατε πολλά χρόνια αυτή τη δουλειά;

A: // Σαράντα //

E: Πολλά

A: Σαράντα//

E: Τέλεια

Ασθενής 8^{ος}: Α.Ψ.

E: Θυμάστε τι σας συνέβη ακριβώς και τι έγινε;

A: Ε [από ένα σημείο και μετά // εεε γιατί // [Π 2''] από την αρχή μέχρι κάποια στιγμή δε ξέρω. // μπορώ να σου πω ότι ήμουν // εεε_νομίζω ένα μήνα // ήμουν εκτός] // [και μετά σιγά σιγά εε συνέρχομαι λιγάκι, // τώρα πού πώς και τα λοιπά εγώ ακόμα] δε ξέρω // [αλλά πιστεύω (γέλιο) // [Π 5''] πιστεύω //ότι είναι // [Π 3''] εε πολύ καλοί φίλοι που // με γνώρισαν] // [Π 2''] τέλος πάντων // τέλος πάντων τι σου λέω τώρα..

E: Όχι πείτε

A: [Δε μπορώ], [δεν έχω ακόμα // πολλά πολλά] // [αλλά έτσι ή αλλιώς ε πάντα είχα] εεεε // πάν ήμουν // εε στον κόσμο μου // [απλώς κάποια στιγμή εεεε // πώς το λένε ρε γαμώτο, // βλέπεις είναι και // θυμάμαι] [μεταά δε θυμάμαι,] [μετά ξαναθυμάμαι] // και γενικώς ναι....

E: Με την ησυχία σας...

A: [Και // γίνονται κάποια πράγματα τέλος πάντων // [Π 2''] που // καλά είναι έτσι κι αλλιώς] εε [απλώς // βαριέμαι να κάθομαι.] // [Ό,τι κατάλαβες εσύ], δε ξέρω

E: Πριν δουλεύατε;

A:// Ναι, πολύ, πάρα πολύ. //

E: Τι δουλειά κάνατε;

A: Εε [είχα εργαστήριο // ακόμα το 'γω δηλαδή] [απλώς δε μπορώ // να πάρω ακόμα πολλά πολλά.] // [Αλλά ευελπιστώ ότι θα 'χω πάλι εε να // κρατήσω τρόπον τινά] εε// [Π 2''] [ευελπιστώ ότι // θα 'μαι καλά σύντομα.]// Τέλος πάντων..

E: Και τι εργαστήριο είναι αυτό που έχετε;

A: // [Τι εννοείται;] //

E: Τι δουλειά κάνατε;

A: Αα [δε στο 'πα. Ωω καλά. // Σόρυ. // Ε καλλιτεχνικό εργαστήριο. // Εεεε // με την ευρύτερη έννοια] // [έτσι κι αλλιώς άλλωστε εμείς έχουμε // τοσο τρόπον τινά τοσο // [Π 2''] καλό] // [δε μπορώ // σε λίγο ίσως εε πάλι.]

E: Εντάξει

A: Εντάξει;

Ασθενής 9^{ος}: Π.Σ.

E: Θυμάστε τι συνέβη; (0:08'')

A: [Όχι πολύ καλά] // ~~καλά όχι.~~

E: Όχι; Το 'χετε ξεχάσει. Δεν πειράζει καλύτερα δε χρειάζεται... (0:07'')

A: [Μου πω] ~~δεν ήκανε.~~ [Καλά μωρέ γιατί το εί-τε 'χα] // ~~πάει~~ [είχα πάει με τα παιδιά μου// και και τα εγγόνια μου και είχαμε πάει// μεγάλη εξοχή] [και// και μαζεύαμε τότε] [και ειείχαμε πε-πε-πε πολλά παιδιά]// [και και ~~επότηκα~~ εγώ// ~~μπα-μα~~ μαζεύτηκα] [και μετά δε ξέρω τι έγινε]. [Δε ξέρω καθόλου]//, καθόλου δε ξέρω.

E: Πόσα παιδιά έχετε;

A: [Είχανε πολλά τα παιδιά πάρα πολλά] // [ήτανε ~~έ-έν~~ ~~δύο~~ τα δύο] [μετά ήτανε πάνε τα άλλα δύο και της αλληνής ~~τη~~ γυναίκας// και άλλο ένα από άλλο παιδί]. [Ήτανε μετά ~~τα~~ και τα δικά μας τα εγγόνια.]

E: Εσείς πόσα παιδιά έχετε;

A: E [εμείς είχαμε ~~δυ-δυ~~ ~~είχαμε~~// τα δύο ~~μεγάδια~~ ~~μεγάντζια~~ τα παιδιά// ~~τα-δυο~~ ~~εγγ-τα~~ ~~δυο~~ παιδιά τα εγγόνια// και ~~τα-δυο~~ ~~παιδιά~~ δηλαδή// [και και άλλο μια ~~μα~~ κοπέλα// τα τρία παιδιά είχαμε// ~~τα-τρία~~ ~~παιδιά~~ αλλά είχαμε και μία// ~~να-είχαμε~~ και μία// όσι αυτή ~~ει-ειει~~ ~~ει~~ αυτό μολέ// ~~ει-ειει~~ ~~αχ~~// είχαμε την ~~την-κα~~ την καλή την κοπέλα]// [και είχε κάνει ~~κουλε~~ κουβέντα]// [την είχε// ~~ε~~ καλή] ~~ε-κουλε~~ ~~κουλέφτα~~ [γιατί ήτανε καλή κοπέλα] [και είχε κι άλλο μωρό στην κοιλιά]//

E: Α ήταν έγκυος;

A: [Ναι είχε κι άλλο μωρό στη κοιλιά]// [Είχε τόσα παιδιά] ~~μωρέ~~// ~~αχ~~

E: Πολύ ωραία

A: [Μετά ήτανε και ο γέρος μαζί]. [Ο γέρος που είχε]// [αλλά ήτανε όλα τα ~~τα~~ πράματα ~~όλα~~ μπερδεμένα] [Π 3''] [και ήρθαμε μπερδεμένοι μέσα στο// ~~στο~~ δωμάτιπο//] [και ήρθαμε ~~μπεδεμένοι~~]. [Μετά πέρασα// κλ-κλ δύσολες δύσκολες μέρες]// [και πέρασα πολύ άσχημα μέσα στα νοσοκομεία [Π 2''] μετά.]

E: Αλλά τώρα σας βλέπω πολύ καλύτερα. Πέρασαν τα δύσκολα

A: E ε [μπορεί και να πέρασε] [αλλά από ~~δύο~~ ~~θε~~ ~~θά~~ ~~ρει~~ και το ψωμάκι συνέχεια θεινάει]. [πολύ καλά [Π 3''] ήτανε κι άλλη εποχή μωρέ]// [είχανε πολλά].

Ασθενής 10⁹⁵: Π.Π.

E: Θυμάστε τι είχε συμβεί παλιότερα και έπρεπε να έρθετε εδώ;

A: // Οο όχι //

E: Γιατί ήρθες εδώ; Τι σου συνέβη;

A: Ναι // [όταν δε το ξέρω το πώς]. // [Δε το ξέρω]. [Από μέσα στο σπίτι μου // τώρα να το πω]. [Πήγα στο αυτοκίνητο], // [ήρθα κάπου], [γύρισα στο αυτοκίνητο], [ξεφόρτωσα όλα εντάξει] // [και μετά // τι έγινε;] // [Εκεί χάθηκα] // [Π 2''] [και πες // βρες ότι η νύφη μου κατά τύχα (= τύχη)] [ότι γύρισε κάτω // [Π 2'']] από ~~από~~ μέσα από το σπίτι // [και από κει και πέρα // [Π 2'']] δε ξέρω, δε ξέρω που ήμουνα,] // [μετά πήγα στο νοσοκομείο // από τη πρώτη αυτή] ~~πήγα στο νοσοκομείο~~ // [δε θυμόμουν // ούτε ποια ήμουνα], [ποιος είναι] ούτε τα παιδιά μου // ούτε τίποτ ~~τίποτα τίποτα~~ // ~~τίποτα τίποτα~~ [πάει στο νοσοκομείο] [δώστου δώστου // εεε μετά // λίγο λίγο] [αλλά δε ξέρω πόσους μήνες ήμουνα // όσο απ' το ~~απ' το~~ Αύγουστο, Σε απ' το Σεπτέμβριο] // [ίσαμε που πήγαμε // απ' το ~~απ' το~~ Ιανουάριο] // [από κει λίγο λίγο ~~λίγο λίγο~~ λίγο λίγο // ε θύμισα ποιος είναι,] [από πού είσαι,] [που ήμουνα,] // [πού είμαι κάτω στο σπίτι έξω] όλα σιγά σιγά ~~σιγά σιγά~~ // [μεταξύ // [Π 2'']] στην ~~στην~~ αρχή ~~αρχή~~ δεμίλαγα,] // [πώς σε λένε,] [ποια είσαι] // [Π 3''] [όχι ότι δεν ήθελα] // [δεν έλεγε το στόμα] [δε ξέρω γιατί] // [Π 2''] [και λίγο λίγο ~~λίγο λίγο~~ λίγο λίγο // έλεγα έτσι] ~~έλεγα ε ναι~~ [βέβαια πήγαινε ο γιατρός να με δει από ~~έλασε από~~ άλλονε] // και μετά με φάρμακα ~~και ο~~ γιατρός // [Π 2''] [και ακόμα τα έχω] // [κι από λίγο λίγο ~~λίγο~~ να τα δω] ~~να τα φέτηξα~~ [ποιος, τι που ~~που~~ πάω, // ~~από~~ ~~που~~ πάω, ίσαμε τα σήμερα] // [ποιος ήμουνα] [τι κάνω] [πού να πάω] // [και την ~~ε~~ ~~και~~ την ~~ε~~ να κάνω] [να πάω εδώ,] [να πάω εκεί,] // [ποιος είμαι,] τα πάντα. // [Ενώ στην αρχή ήμουνα ~~σαν~~ // σα ζώο] άνθρωπο δε δε // [Π 2'']] τίποτα ~~σα ζώο~~ έτσι ~~τίποτα τίποτα τίποτα τίποτα~~ // τώρα σιγά σιγά

E: Μια χαρά είστε!

A: [Τώρα ίσα με τα τώρα ~~κι~~ ~~ίσα~~ με ~~τα~~ ~~τόρα~~ // και πιο καθαρά ~~τόρα~~ λιγάκι μπερδεύεται λιγάκι η γλώσσα μου] // [και καμιά φορά να τι ~~τι~~ σου είπε ~~τόρα~~], [πώς σε λένε] // [όχι πώς ποιανού είσαι] // ~~ε~~ ναι αυτό // [δηλαδή // όλα ~~αμέσως~~ ~~αμέσως~~ αλλά λίγο // αργώ] [και το απαντητικό (= απαντήσω)] // [τα λέω] // [Π 3'']] τώρα δε ξέρω // [θα προχωρήσει καλύτερα] [τι θα κάνει] δε ξέρω // ~~αυτό~~ δε ξέρω.

E: Σιγά σιγά, μια χαρά είστε πάντως.

A: [Θα γίνει;] // Καλύτερο;

E: Άμα προσπαθείτε κι εσείς μια χαρά θα είστε.

A: [Από πού να προθησμίσω (= προσπαθήσω)] από τι; // Από τι;

E: Να ακούτε εδώ την κυρία, τη λογοθεραπεύτρια..

A: Αθό [εδώ από τις κοπέλες θα μου θα με βοηθάνε,] // μμμ [θα με βοηθήσουνε // και ακόμα με βοηθήσουνε δε μπορώ // και κάθε μέρα] με βοηθήσουνε ναι // βέβαια

E: Δουλεύατε πριν;

A: Ε [δούλευα στο στα χτήματα στα γράβα εκεί] [δεν είχα άλλη εργασία αυτή // σα γεωργός στα χώματα]

E: Πολύ ωραία

A: [Εκεί ήμουνα ναι] // εκεί ήμουνα.

E: Ωραία, πολύ όμορφα

Παράρτημα II

Καταγραφή περιγραφικού λόγου

Ομάδα ασθενών

Ασθενής 1^{ος}: Ν.Θ.

Ε: Θέλω να μου πείτε τι βλέπετε στην εικόνα;

Α: [Αυτός έχει την σκάλα εδώ] (δείχνει) [και κάτι της έπεσε], [την τηλεόραση φτιάνει] ~~τι φτιάνει τι κάνει;~~ [και η άλλη του δίνει τα κλειδιά//]. [Αυτή τι κάνει,// πιάτα πλένει;]

Ε: Βλέπετε τίποτα παράξενο εδώ;

Α: **(Π 7'')** [Δεν βλέπω τίποτα παράξενο.] [Αυτή τι έχει τηγάνι] έχει; [Κατσαρόλα έχει;] [Πλένει τα χέρια]; ~~Ξέρω-εγώ;~~ [Τι έχει;]

Ε: Εδώ βλέπετε τίποτα παράξενο;

Α: Τι παράξενο; ~~Ξέρω-εγώ~~ τι είναι;[Μια ντουλάπα είναι εκεί από εδώ μέχρι εδώ] (δείχνει)// [βγαίνει έτσι στο γάμα.]

Ε: Εδώ στο παιδάκι βλέπετε τίποτα παράξενο;

Α: [Αυτό το πράγμα που έχει εδώ πάνω] [αλλά τι κάνει]// **(Π 13'')** [κάτι του δίνει η κοπέλα] [τι βάζει μέσα εκεί;] ~~Τι κάνει;~~ [Δεν φαίνεται.]// [Τίποτα// δεν φαίνεται.]// [Είναι] [εγώ το βλέπω αν έχει λεπτομέρειες αυτό το πράγμα εδώ.]// [Τι έχει στα χέρια// πιάτο;] ~~Τι έχει;~~ [Αυτό το πράγμα εδώ πιάτο έχει] [και χύνεται κάτω.]//

Ασθενής 2^{ος}: Κ.Π.

Ε: Την βλέπετε αυτή την εικόνα; Θέλω να μου πείτε τι βλέπετε.

Α: [Σκουπίζει τα πιάτα]// (Π 5'') [εδώ// αυτό το παιδί [Δείχνει] κάτι ντίχνει για να το βάλει εκείνο]// [τι είναι εκείνο;] **Αε**// (Π 10'')

Ε: Βλέπετε τίποτα παράξενο στη εικόνα;

Α: ~~αααααα~~ γύρισε τοοοο// ~~πως το λε τα τα~~ πίσ τα θα γυρίσει τοοοοοο// ~~τθθθθ~~ [που κάθεται το παιδί]// γυρίζει// αυτό (Π 14'') [τι να βλέπω,] ~~τι να βλέπω, // τι άλλο να βλέπω δεν ξέρω.~~

Ε: Αν δεν βλέπετε κάτι άλλο δεν πειράζει.(0:03'')

Α: [βλέπω αυτά]// [που γυρίζει]// το// ~~αυτό δεν ξέρει~~ [τι έχει]// (Π 5'') [αυτό που είναι η μαμά μπροστά]// [καλά είναι]//

Ε: Δεν βλέπετε κάτι άλλο παράξενο εδώ πέρα; Που να συμβαίνει στην εικόνα; Άμα δεν βλέπετε δεν πειράζει.

Α: [...] [αυτό μόνο// γυρίζει].

Ασθενής 3^{ος}: Λ.Ε.

A: ~~Αααα~~ αυτή την εικόνα; // [Το παιδάκι εκεί// δεξιά// έχει τηλεόραση] [και ανοίγει τη// με το κοντρόλ την τηλεόραση] //και (Π 10'') [είναι η κοπέλα εκεί// που θέλει να// τη δει] (Π 11'') [και δίπλα είναι η μητέρα// που έχει]// [τι έχει στα χέρια;]// Μια μπλούζα (Π 9'') ναι//

E: Βλέπετε τίποτα παράξενό;

A: Πού// στην τηλεόραση; //

E: Γενικά στην εικόνα;

A: Όχι.//[Η κοπελίτσα εκεί που περιμένει, τι περιμένει; // [Να της δώσει οοοοο αδερφός της// κάτι]//, ~~τι περιμένει να της δώσει; Τι περιμένει;~~ // [Περιμένει στην σκάλα] [να του δώσει κάτι//].

- Ωραία εντάξει.

Ασθενής 4^{ος}: Ν.Λ.

E: Τι βλέπετε εδώ στην εικόνα; Τι γίνεται;

A: [Π 12''] [Αυτό τι να το; // [Π 20''] είναι τα] // [Π 6''] ~~τσι~~ ~~ικανότες~~ ~~το~~ ~~τος~~ [Π 5'']

E: Τι βλέπετε εδώ; Είναι δύο;

A: [Αν ~~αν~~ είναι αυτά που είναι // με μεταξύ ~~ψ~~ είναι // [Π 5''] μιας // [Π 4''] ο οδηγός ~~μ~~ ~~μ~~ ~~μίας~~ εκεί] δηλαδή // [Π 4''] πώς ~~το~~ ~~λένε~~ // [Π 7'']

E: Είναι δύο παιδιά..

A: ~~Δύο~~ ~~παιδιά~~ ~~ναι~~ // [αλλά πέφτουνε τώρα ο ~~θ~~ ένας] // [και θα πέσει] // [Π 2''] [θα πέσουνε] ~~θα~~ πέσει αυτή // αλλά ~~παρ~~ // [Π 6''] δε ξέρω

E: Τι προσπαθεί να κάνει το αγόρι;

A: ~~Θε~~ [θέλει να πάρει από ~~τσι~~ (= εκεί)] // [Π 2''] [~~τσι~~ (= και) όμως θα πέσει] // ~~από-σει~~ (= ~~κει~~) // [θα πάρει // ένα τέτοιο ~~θα-το-πα-πε-πα~~ πάρει αυτό // έτσι δηλαδή λέει] ξέρω ~~γώ~~

E: Ωραία! Και αυτή η γυναίκα εδώ τι κάνει;

A: [Αυτή είναι] // [Π 5''] ~~ε~~ // [Π 3'] ~~α~~ // [Π 6''] [αυτό είναι] [Π 8'']

E: Πλ...

A: [Πλένει // ~~πλένει~~ δηλαδή // [Π 4''] ~~τσι~~ (= και) αυτά ~~αυτά~~ τα] // [Π 5'']

E: Η γυναίκα πλένει τα πιάτα;

A: ~~Τα~~ ~~πιάτα~~ // ~~όσι~~ (= ~~όχι~~) // [Π 3''] ~~ναι~~ το πιάτο-~~τσι~~ (= εκεί) // [Π 4''] έτσι λέγει // ~~ότι~~ // [Π 4''] περίπου ~~ξέ~~ ~~τσι~~

E: Τι σχέση έχουν μεταξύ τους;

A: [Π 8''] ~~Ε~~ [τα δυο είναι ικανά ~~δυο~~// ~~ικανά~~ ~~δυο~~ // [Π 2''] με το να] // [Π 4''] ~~το~~ ~~ναντι~~ [Π 9'']

E: Είναι η μαμά τους μήπως;

A: [Ναι // η μαμά ~~τις~~ η ~~μαμά~~ // [Π 8''] ~~α~~ αυτό κι αυτό // είναι // [Π 4''] διπλανές]// [Π 2''] [~~τσι~~ (= και) αυτή // [Π 2'] είναι] ~~που~~ είναι // [Π 3''] [ζητιανεύει δηλαδή] [τηνε // [Π 2''] καλύπτει]

E: Ωραία.

Ασθενής 5^{ος}: Α.Γ.

E: Πάμε να δούμε μία εικόνα; Πείτε μου τι βλέπετε.

A: Κορόν (= κορόνα) // κορόνα [Π 2''] // γάμματα (= γράμματα).

E: Για πείτε τι.

A: Κορόνα // [Π 2''] σωστά // [Π 3''] σι (=είκοσι) χρόνια // [Π 11''] μαζί σου // ε τάθονται (=κάθονται) // κάθονται εκεί // εκεί // και είκοσι χρόνια το συγνώμη το // [Π 2''] σωστάτι

E: Τι βλέπετε;

A: // Εκεί και κάθονται είκοσι χρόνια //

E: Όχι

A: Όχι άστον κεί κάτω ωχ γαμώτο σου, // [Π 2''] πώς το λένε και κάθονται μπουχ // είκοσι χρόνια κάθονται

E: Αφήστε τα τα είκοσι χρόνια, εδώ στην εικόνα. Τι βλέπετε;

A: Εικόνα ει κάθονται // η καφέ το // συγνώμη είκοσι χρόνια // συγνώμη κάθονται γαμώτο ωχ ωχ κάθονται όχι // [Π 6''] μαζί σου μαζί σου και κάθονται μαζί σου και κάθονται και // εκεί // [Π 3''] γιατί γαμώτο; // [Π 2''] Γωχ αγίαστο όχι γαμώτο // γιάς όχι γαμώτο // [Π 2''] μπαχ εκεί γύρω όχι γαμώτο γιατί //γιατί ει είας όχι

E: Σιγά σιγά

A: // Σιγά σιγά το //

E: Βλέπετε δύο παιδιά;

A: [Ναι μια δύο παιδιά // δύο παιδιά είχανε ο χρόνος (=χρόνος)] // είναι και πώς το // είναι ει παιδιά] [και κάθονται ιδώ πέρα]

E: Ωραία

A: Ναι κάθονται ιώ (=εδώ) πέρα // δύο παιδιά εκεί

E: Και τι κάνουν;

A: Μαζί σου το // το χαοστώ το ωω χαιστώ // πώς το λένε το καλιστό το καθιστό πλομάτι όχι // [Π 3''] εκεί το καλιστό // το το μάτι και το // [Π 2''] μαζί σου εκεί χάζονται // [Π 2''] αριστώ // [Π 2''] ντάξει // άστο άστο

E: Αυτή είναι η μαμά τους;

A: Ναι // μαμά τους ο γ το γαφ το // μαγείο // στο γαφείο (= γραφείο) όχι μά τους μανά μά τους μαμά τους // το γαφεί (=γραφείο) το όχι γαφείο (=γραφείο) όχι //το // [Π 6''] κάθονται το // το κας το κασί το κατσί οχ όχι // κατσί (γέλιο) // όχι όχι το όχι γαμ // πω πω //ντάξει

Ασθενής 6^{ος}: Γ.Μ.

E: Για να δούμε μία εικόνα. Πείτε μου τι βλέπετε να συμβαίνει στην εικόνα.

A: **Εεε // [Π 4''] [έχει // [Π 2''] πέσει // [Π 2''] του]// [Π 6''] πέζει (=πέσει) τσο κιά. // [Π 2'']**
[Είναι // [Π 2''] είναι καπό (=σκαμπό) // [Π 2''] [και // [Π 8''] είναι εε // είναι // [Π 2''] θθ //
[Π 2''] εε είναι // [Π 4''] ας είναι εε // καφέ όχι // κουζίνα] // [και // [Π 4''] να // [Π 12''] να //
έχει κοπίδια (= σκουπίδια) // το]..

E: Τι κάνουνε εδώ τα δύο παιδιά;

A: **Ε [είχε ε // [Π 5''] [πάει το // [Π 2''] φα ηη // ένα πέζει (=πέσει) // [και // [Π 2''] φα όχι // [Π**
8''] είναι ένα // [Π 3''] κουτί] // [Π 4''] [και έχει έ // [Π 3''] εε // [Π 2''] κουζίνα] // [Π 6''] τε //
[Π 3''] [τι είναι:]

E: Τι σχέση έχουν όλοι αυτοί μεταξύ τους;

A: **Μαμά και // [Π 2''] τα παιδιά**

E: Η μαμά τι κάνει ακριβώς;

A: **[Κουπίζει (= σκουπίζει) // [Π 14''] ται // [Π 2''] πεε εε κρε βα τ' όχι // κουπίζει (=**
σκουπίζει) // [Π 2''] πε πιάτο] // [Π 3''] [και δωνε // δύο // [Π 2''] κατσαρόλες // [Π 5''] εε // [Π
3''] ηη κατς ηη // κατς όχι // [Π 7''] έχει // [Π 2''] εε δύο // [Π 9''] εε τουλάπια (= ντουλάπια)
// δύο και δύο // και δύο και δύο.

E: Τι πάει να κάνει το αγόρι; Τι κρατάει στο χέρι;

A: **// Δεν.. //**

E: Μήπως είναι κάποιο γλυκό;

A: **Εε πάν // [δεν εί το πέτατου // δεν το βέπω (= βλέπω)]**

E: Πάει να το πάρει το γλυκό.... Αλλά;

A: **[το // είναι εε // [Π 2''] ένα // [Π 2''] εε είναι // τούμπα]**

E: Ωραία.

A: **[Δεν // [Π 2''] δεν απατώ (=απαντώ)] //**

E: Πολύ καλή προσπάθεια!

A: **[Είναι είναι εε // [Π 3''] με το]...**

E: Το ξέρετε αλλά δεν..δε σας βγαίνει

A: **// Εε λίγο //**

E: Προσπαθείτε όμως!

A: **Ε [όχι // ένα // [Π 2''] τρία κρόνια (=χρόνια) // αλλά έχει]...**

Ασθενής 7^{ος}: Α.Α.

E: Θέλω να μου πείτε ό,τι βλέπετε να συμβαίνει στην εικόνα.

A: [Π 9''] [Εδώ έχουμε // [Π 2''] ένα κορίτσι // [Π 5''] και έναν παιδί, // νεαρός // ο οποίος έχει ανέβει επάνω στο σκαμπό] // [Π 7''] [κάτι βάζει επάνω, δε ξέρω τι, // τι βάζει, τι πράγματα] // βάζει επάνω // [Π 8''] [και κάτι έχει στο χε...στο χέρι] [κάτι κρατάει εδώ αλλά δε ξέρω τι είναι // η η // η. φωτορο φωτο φωτο // φρα φωτο [Π 7''] φωτο φω // τρι // φωτο φωτο [Π 3''] αυτό εδώ τι] // τι

E: Μήπως είναι κάποιο γλυκό;

A: [Εδώ; // ~~Ξέρω σα φωτογραφία, ήθελα να πω, σα φωτογραφία μου φαίνεται αυτή στα χέρια~~ //]

E: Μήπως είναι κανένα μπισκότο;

A: [Μπορεί να είναι γλυκό.] // [Π 2''] [Και το το βάζει // στο // στο [Π 5'']] πάνω στη φωτο στη κου.. //στη κου.. // στο ντουλάπι] // πάνω στο ντουλάπι. // [Π 4''] E [τι άλλο // δε βλέπω τίποτα άλλο]

E: Συμβαίνει κάτι άλλο στην εικόνα; Υπάρχει κάποιο άλλο πρόσωπο;

A: [Εδώ; // Και πιο δω; // Εδώ πρέπει // , είναι η η μάνα, // πρέπει να είναι η μητέρα τους,] // [εδώ έχει του // [Π 2''] τη βρύση] // [Π 2''] μέσα // [πρέπει να έπλυνε τα πιάτα // [Π 2''] εδώ // στη κου..κουζίνα.] // [Π 4''] [Εδώ έχει // τα τι // [Π 2''] τη, πως το λέμε, // κατσαρόλα] // κατσαρό..λας // εδώ. // [Π 3''] [Δε βλέπω τίποτα άλλο]

E: Με το νερό συμβαίνει κάτι; Σας φαίνεται κάτι περίεργο;

A: [Π 13''] [Τι έχει που είναι ο // [Π 6''] έχει τις βρ τις βρύσες εδώ πέρα πάνω.] // [Π 5''] [Τι τι περίεργο να υπάρχει δηλαδή;]

E: Το νερό που έχει...

A: [Π 4''] [Δε ξέρω] // [δε δε καταλαβαίνω τι ακριβώς // γιατί δεν είμαι και τόσο καλός επάνω σε αυτές τις φωτογραφίες ~~σ' αυτές απάνω~~ //]

E: Δεν πειράζει. Ό,τι βλέπετε...

A: Δε φτιάχνω // εε τόσο...

E: Θέλω να μου πείτε ό,τι βλέπετε να συμβαίνει σε αυτήν εδώ την εικόνα.

A: [Πολλά. // Εδώ είναι η ε // το κορασάκι (= κοριτσάκι) το κορι // γαμώ το κέρατό μου, // αγοράκι // που έχει έτοιμο να πέσει] // [και βασικά δε ξέρω καν γιατί αυτό // ακόμα // κάνει γιατί θα έπρεπε ήδη να έχει πέσει] // [και επίσης ε // [Π 2''] α εδώ έχουμε πολλά.] // [Είναι βασικά] είναι η // [Π 2''] πώς το λένε, // [το βλέπω ότι όλο είναι τέτοιο] // απλώς ε // [Π 3''] τι να λέω τώρα, // τέλος πάντως ε [θα σου πω κάποια πράγματα] // [εδώ ας πούμε θα 'πρεπε ήδη η // ε το αγοράκι] // θα 'χει έτσι // ε πώς το λένε // [Π 2''] μμ.. // [Π 2''] τέλος πάντων [το αγοράκι είναι πολύ διαφορετικό αυτό] ε // πώς το λένε ρε γαμώτο // άχου, // [Π 2''] άλλο, // [Π 2''] του, // [Π 2''] έχεις ένα μολύβι; // Μπράβο, // [Π 2''] α // να σου κάνω εδώ // [Π 2''] μπράβο, // [Π 2''] [το αγοράκι είναι λάθος], // [Π 3''] το // [το σκαμπό είναι έτσι] // [και είναι ήδη δηλαδή ε πολύ και είναι σχεδόν // [Π 2''] σχεδόν δηλαδή έτσι] [δεν υπάρχει καμία περίπτωση] ε που // [Π 3''] είναι η // [Π 2''] τέλος πάντων, // [θα σου πω σε λίγο] // [και αυτό εδώ // [Π 3''] έχει // [Π 3''] σαν δύο σαν δύο πράγματα να 'ναι εντελώς] ε // [Π 3''] ε πώς το λένε ρε γαμώτο // [Π 2''] ε // [Π 5''] βλέπεις είναι // [Π 2''] κολλάω τώρα γιατί έχω // με αυτό και αυτό // [και δε μπορώ να πω καθόλου] // [Π 5''] τέλος πάντων..

E: Ξαναδείτε την εικόνα και πείτε μου τι προσπαθεί να κάνει..

A: [Αυτό είναι το ένα] // [έχει πάρα πολλά]

E: Φυσικά

A: [Απλώς έχω // ε να ντεϊξω (-δείξω) // [Π 2''] ε σιγά σιγά να δείξω αυτά ιδώ // [Π 2''] που έχει ολόκληρο τέτοιο] // [αλλά // θέλει] ας πούμε από δω είναι πολύ πολύ μεγαλύτερο] // από εδώ [και επιπλέον αυτό εδώ // είναι η] // [Π 5''] είναι η // [Π 2''] είναι. // Ε [φορά είναι μερικά πράγματα που δυστυχώς // [Π 2''] δεν είναι η] // [Π 2''] πολλά πολλά] // [Π 3''] αλλά τέλος πάντων // [Π 2''] τώρα // [Π 2''] πώς να στο πω // μμ..

E: Το αγόρι εδώ τι προσπαθεί να κάνει; Αφήστε το σκαμπό.

A: [Ναι όχι δε δε πιάνει απλώς δηλαδή // ήδη κάνει με ε με το αριστερό] // [και πιάνει και το δεξί] // [και δε κουνιέται καθόλου υποτίθεται // [αλλά // ε // [Π 2''] ενώ είναι τελείως ε // [Π 2''] μμ // είναι δεν είναι συμβατό αυτό με αυτό] πώς το λένε...

E: Κατάλαβα..

A: [Δεν γιατί δηλαδή // αυτό και μόνο του να αφήσεις // πάλι πέφτει έτσι] βντοπ // [απλώς ε έχει // [δεν έχει] ε // [Π 6''] δυστυχώς ε θα κάνεις πολύ ακόμα να..

E: Ας αφήσουμε το αγόρι. Η γυναίκα εδώ τι προσπαθεί να κάνει; Τι κάνει;

A: [Σαν καλήχη τέτοια εε // πώς το λένε εε δεν έχειει πρόβλημα] και δεν έχειει // [Π 2''] [αλλά ξέρουμε ότι // έτσι πώς τα λένε ρε γαμώτο αυτά // πφφφ κκκρ // ως πούμε η μια κοπέλα είναι εδώ σα να μην τρέχει τίποτα] // [αλλάα εδώω πάει πάρα πάρα πολύ // [Π 2''] πουου] [Π 2''] πθ. // [Και μάλισταα αυτό είναιι πιο πολύ // που βγαίνειεεε παρότι] // [Π 5''] παρότι; // Βλέπεις; Είναιι σπαστικό όταν αλλά δυστυχώς ε // [Π 2''] τέλος πάντων // [αυτό που είναι πιο πολύ αατό // είναι πολύ περισσότερο δηλαδή και] ε // [Π 3'] πώς το λένε ρε γαμώτο // τέλος πάντων [θα ποω τελείως απλά]. // [Είναι αυτό] εεε // [Π 2''] [δε μπορώ] // είναιι βλακεία αλλά δυστυχώς..

E: Εντάξει.

A: [Είναι έτσι // και μετά έτσι,] πώς να το ποω ρε γαμώτο, // δ δε ξέρω κιόλας δηλαδή. // ~~Καταλαβαίνωω καταλαβαίνωω πολλά // αλλάα δε μπορώω // να ποω τίποτα.~~

E: Εντάξει

A: // Δυστυχώς //

Ασθενής 9^{ος}: Π.Σ.

E: Θέλω να μου πείτε ό,τι βλέπετε να συμβαίνει στην εικόνα.

A: Ναι [Π 4''] [Εδώ πέρα το νερό χύνεται από δω// από το [Π 2''] χύνεται κάτω]// [δεν το είδε η γυναίκα] και χύνεται κάτω// το νερό. [Μετά εδώ το ένα επαράτησει εδώ καθάτος// και πη// και [Π 6''] λάφκει λάκπει// για να πετήθει(= πέσει) κι εκείνη γατος] [είχε γάτος]

E: Τι σχέση έχουν όλοι αυτοί μεταξύ τους;

A: [Είναι μαμά με με παιδί,]// μαμά παιδί

E: Και κάτι συμβαίνει πίσω από την πλάτη της μαμάς;

A: Για να γυμένη κάτι χημαίνει

E: Τι προσπαθούν εδώ τα παιδιά να κάνουν;

A: Α [Π 4''] είναι [Π 6''] για να φάουν απ' αυτά τα// κο-σκέτα [Π 9''] και και της [δίνει σκέτα] [Π 4''] και να φέει

E: Τι πάει να πάρει το αγόρι;

A: [Έχει πάρει νάτο.] [Π 2''] [Τους έχει πάρει εδώ] [Π 5''] [άρα βλέπεις δε κάθεται]//

E: Τι συμβαίνει τι μπορεί να πάθει;

A: [Να πέσει κάτω] [και να κρατηθεί]//

E: Και το κορίτσι γιατί του λέει να κάνει ησυχία;

A: [Α δεν είναι.] [Του λέει ησυχία]// [αλλά την άλλη μεριά δίνει το το-το// [Π 2''] το χέρι νάτο] [και// της δίνει το χέρι να της δώσει]//

E: Πολύ ωραία.

Ασθενής 10⁹⁵: Π.Π.

A: // A φωτογραφίες ε; //

E: Θέλω να μου πείτε ό,τι βλέπετε να συμβαίνει σε αυτήν την εικόνα. Τι βλέπετε στην εικόνα να συμβαίνει.

A: [Ναι βλέπω που ανέβηκε εδώ το παιδάκι // εδώ ψηλά] [και κάτι έχει αυτό τώρα] // αυτό κάτι [του κρατάει] // [απλώνεται] [και αυτό το δείχνει έτσι // και κάτω] // [Π 2''] αυτό [τι λέει] // [τρώνει] // [Π 12''] κάτι [του μιλάει] κάτι του μιλάει // [εδώ κάτι κάτι του διώχνει] αυτό [το παίρνει] κάτι τέτοια // αυτό αυτό // [και είναι απάνω στο] [και έτοιμο να του φύγει και το σκαμνάκι] // κι αυτό. // [Λοιπόν τώρα το άλλο // Π 2''] τις χάντρες // αα αυτές τις αυτές τις που δε μπορούσα να τα πω // δε μπορούσα να τα πω δε μπορούσα // [Π 5''] [τι είναι αυτό] [πλένει τα πιάτα] // ναι // [αλλά ποτέ ετούτο είναι // Π 3''] ξύλο τούτο δω // [Π 5''] [τι κάνει;] // δε ξέρω [είναι τις ντιλές το παράθυρο] // [Π 4''] [εδώ όμως τι είναι τα πιάτα του;] // [Π 5''] δε το ξέρω

E: Τι κάνει η γυναίκα;

A: // [Τι είναι;] //

E: Τι κάνει;

A: // Αυτή αυτή η κυρία.. //

E: Χμ χμ

A: [Αυτή έχει βάλει τη ποδιά] αλλά τι κάνει τώρα καθαρίζει // [κάτι καθαρίζει τώρα τα πιάτα του,] // [τζάμια τη κάτι καθαρίζει // τα πιάτα του] κάτι τέτοια // [αλλά ετούτο δω το ξύλο τι έκανε εδώ πάνω]

E: Τι σας φαίνεται να είναι;

A: [Τι δουλειά κάνει αυτό;] E; // [Έχει] // [Π 5''] [κάτι βάλαν (=έβαλαν) βάζουνε και βάζουνε εδώ] // αααα [κλένουνε (= πλένουνε) // Π 2''] πλένουνε // εδώ μέσα] [και κάτι πλένουνε καθαρίζουνε] κάτι τέτοια // ε;

E: Πολύ ωραία. Τι σχέση έχουν όλοι αυτοί μεταξύ τους; Τι σχέση μπορεί να έχουν;

A: [Είναι σαν // Π 2''] αα νοικοκυρά] // αα νοικοκυρά [έχουνε τα τα παιδιά] [έχουνε τη μαμά] [κάτι τέτοιο είναι αυτά] // [έτσι μου φαίνεται έτσι αυτά,] // [κάτι καθαρίζουνε απάνω το ντουλάπι] // κάτι τέτοιο είναι αυτά

E: Εδώ το κορίτσι λέει στο αγόρι να κάνει ησυχία να μην καταλάβει η μαμά. Γιατί;

A: [Όχι δεν είναι η μαμά τους,] [Αυτή είναι η μαμά τους,] // [Εδώ τα παιδιά κάτι κάνουνε] // [αλλά τι κάνουνε και οι δυο,] [αυτά τα παιδιά έχουνε ανοίξει το ντουλάπι] // [και κάτι παίρνουνε από κάτι,] [κάτι θα πάρουνε,] // [η μία ο ένας το πήρε // απ' το απ' το ψηλό το

παιδάκι του ϵ του $\epsilon\theta$ πήρε] // [κι αυτή του το δείχνει να το κρατάει] [από δω να κατεβούνε.] //

Ε; [Έτσι μου φαίνεται] δε ξέρω

Παράρτημα ΙΙΙ

Καταγραφή Αυθόρμητου Λόγου

Ομάδα Ελέγχου

1^{ος} Συμμετέχων: Κ.Γ. (control Θ.Ν.)

Ε: Θέλω να μου πείτε πως περνάτε μια μέρα από το πρωί μέχρι το βράδυ.

Σ: **[Μια μέρα για μένα είναι // μια καθημερινότητα.] // [Ξυπνάω πρωί] // [παίρνω το πρωινό μου] // [πλένομαι], [ντύνομαι] // [κατεβαίνω στην πλατεία στο καφενείο] // [πίνω τον καφέ μου] // [βάζω τις σκέψης μου // σε μια σειρά] // [χωρίς να σημαίνει αυτό κάποιο πρόγραμμα] // [γιατί δεν έχω και κάτι ιδιαίτερο να κάνω.] // [Το μεσημέρι // φροντίζω για το φαγητό μου] [γιατί είμαι μόνος μου] // εεε [πηγαίνω σπίτι] // [στρώνω τραπέζι], // [φτιάχνω την σαλάτα μου, // την μπύρα μου // το φαγητό μου], // μετά ειδήσεις // μετά λίγο ξάπλα // ξεκούραση // και το απόγευμα // η ίδια ρουτίνα // καφενείο // και αργότερα σπίτι // ξανά ειδήσεις // καμία ταινία // μέχρι αργά τις 2. // That's all.**

Ε: Έχετε παιδιά;

Σ: **[Εγώ.] // [Εγώ 2 κόρες // 38 και 40] // [και έχω και τρία εγγόνια]. // [Από την μεγάλη την κόρη μου // 12 χρονών είναι η εγγονή μου] // [από την άλλη // η μία είναι 10 χρονών] // [και η μικρή – μικρή είναι // 2,5 χρονών.]**

Ε: Οι κόρες σας είναι εδώ στην Λαμία;

Σ: **[Ζούνε στην Αθήνα.]**

Ε: Και οι δύο;

Σ: **Και οι δύο.**

Ε: Πώς της λένε;

Σ: **Την μία Ανίτα και την άλλη Αντιγόνη.**

Ε: Έχουν σπουδάσει κάτι;

Σ: **[Η μία έχει τελειώσει // λογιστικά – κομπιούτερ] // [η άλλη ενώ ήτανε // πρώτη στην τάξη] [θα έλεγα] // [για ένα μάθημα // δεν της βάλαν βαθμό // στις εξετάσεις] // [δεν ξαναέδωσε] // [και μια αίτηση που έκανε στα Hondo's Center // εδώ και αρκετά χρόνια] // [μέχρι που είναι στέλεχος της Hondo's Center] // [και // αυτή είναι η ζωή τους.] // [η άλλη είναι σε μια μεγάλη εταιρία // εταιρεία με λευκά είδη] // σε πανευρωπαϊκό επίπεδο βέβαια // με ακριβές μάρκες // και λοιπά και λοιπά και λοιπά.**

- Ωραία!

2^{ος} Συμμετέχων: Α.Κ.(control Κ.Π.)

Ε: Θέλω να μου πείτε πως περνάτε μια μέρα σας από το πρωί μέχρι το βράδυ. Να μου περιγράψετε.(0:08)

Σ: [Ξυπνάω κατά τις 8 η ώρα] // [φτιάχνω τον καφέ μου] // [βγαίνω στην βεράντα μου όταν έχει καλό καιρό] // [πίνω τον καφέ μου] [καπνίζω και το τσιγαράκι μου] [πειράζει που το είπα αυτό:]

Ε: Όχι

Σ: [Όχι δεν πειράζει] // εεε [μετά σηκώνομαι] // [βάζω το φαί μου να γίνεται] // εεε [σηκώνω τα σκεπάσματα μου] // [τα τινάζω] [τα διπλώνω] // εεε [ξέγασα να πω πως όταν σηκώνω το πρωί] [πριν φτιάξω το καφέ μου] [πηγαίνω] [και πλένομαι πρώτα] [πηγαίνω στο μπάνιο.]

Ε: Αααα ωραία!

Σ: [Μετά φτιάχνω και τα σκεπάσματα μου] // εεε [βάζω λίγη τηλεόραση] [να δω αν έχει τίποτα] [και βλέπω] // [αλλιώς βγαίνω στην βεράντα] [και μιλάω με καμιά γειτόνισσα] // [Μετά έρχεται το μεσημέρι] // [τρώω] // [ξαπλώνω κανά 2 ώρες] // [μετά σηκώνομαι γιατί αργίζουν τα τούρκικα] // [και πρέπει να δω πρόγραμμα] // εεε [μετά θα δω ειδήσεις] // [θα φάω για βραδινό] // [και μετά θα δω τα άλλα τούρκικα που βάζει // η τηλεόραση] [ξαπλωμένη] // [και μετά θα κοιμηθώ].

Ε: Μάλιστα. Τι σας αρέσει να κάνετε τον ελεύθερο σας χρόνο; Όταν δεν ασχολείστε με το σπίτι σας αρέσει να φτιάχνετε τα λουλούδια; Τι σας αρέσει να κάνετε;

Σ: Εεε [μου αρέσει να πηγαίνω καμιά βόλτα // στα αδέρφια μου // ή στα ανίψια μου] // [και μου αρέσει να // εεε βλέπω τηλεόραση.]

Ε: Τι σας αρέσει στην τηλεόραση;

Σ: [Να βλέπω τούρκικες σειρές.]

Ε: Ποια είναι η αγαπημένη σας;

Σ: [Η αγαπημένη μου είναι η Σιλιά.]

Ε: Αααα για πέστε μου τι γίνεται εκεί;

Σ: [Να πω την υπόθεση του έργου;] // [είναι μια κοπέλα που την δώσανε όταν ήταν μικρή] // [και μετά ξαναβρήκε αυτή τους γονείς της] [αλλά // την βάλανε και παντρεύτηκε με το ζόρι] [και μετά άργισε μια ιστορία τι να στα λέω] // [έτρεξε η κοπέλα να την σκοτώσουν για τα έθιμα εκεί τα τουρκικά] // [έκανε και ένα παιδάκι] // [και τώρα είμαστε εκεί που κινηγάνε να την σκοτώσουν.]

Ε: Βλέπετε άλλο τούρκικο εκτός από αυτό;

Σ: [Βλέπω.]

Ε: Ποιο;

Σ: [Βλέπω και λίγο από την Ασί Άσι.]

Ε: Εκεί τι γίνετε;

Σ: [Εκεί είναι ακόμα πιο μπερδεμένα τα πράγματα] // [ειναιαιαιαι ένα παιδί που βρήκε τον πατέρα του μετά από χρόνια] // [αρραβωνιάστηκε] // [αυτό το έβαλε 12 η ώρα τώρα] // [άλλαξε.]

Ε: Ααα και δεν το βλέπετε;(0:02)

Σ: [Άλλαξε // και εκείνη την ώρα] // [τις πιο πολλές φορές έχω δουλείες] [και δεν προλαβαίνω να το δω.]

Ε: Μάλιστα.

3^{ος} Συμμετέχων: Α.Ν.(control Α.Ε.)

Ε: Τι κάνετε μια μέρα;

Σ: Αρχικά ασχολούμαι με το σωματείο // με τα παιδάκια που έχουν ειδικά προβλήματα // τις υπόλοιπες ώρες περπατάω // και τις υπόλοιπες ώρες που μου μένουν // βοηθάω την σύζυγο // μιλάμε με την σύζυγο για διάφορα προβλήματα // και πίνουμε το καφεδάκι μας // και καθόμαστε και λέμε και θυμούμαστε τα παλιά // και περνάμε ευγάριστα.

Ε: Το πρωί που σηκώνεστε τι κάνετε ας πούμε;

Σ: Το πρωί που σηκώνομαι // το πρώτο πράγμα που θα κάνουμε θα πλυθούμε // θα πάρουμε το πρωινό μας με την σύζυγο // θα ακούσουμε καμία είδηση // και μετά ο καθένας θα πάει στον προορισμό του ας πούμε // άλλος θα καθαρίσει την αυλή // άλλος θα ποτίσει τα λουλούδια // θα ασχοληθεί πάλι με το σπίτι.

Ε: Το μεσημέρι μετά κοιμάστε;

Σ: Το μεσημέρι βέβαια. // Τρώμε το μεσημέρι και μετά από κανένα μισάωρο ξέρω 'γω τι // θα πέσουμε μια ώρα για ύπνο // και το απόγευμα συνήθως κάνουμε έναν περίπατο.

Ε: Ααααα πάτε εδώ γύρω;

Σ: Ναι, // εδώ τριγύρω περπατάμε // περίπου μια ώρα ξέρω εγώ // και το βραδάκι άμα έχουμε έτσι είμαστε εντάξει // πάμε και πίνουμε ένα καφεδάκι μέχρι τη // κάτω στον Άγιο Αθανάσιο.

Ε: Θέλω να μου πείτε τώρα κάτι άλλο πόσα εγγόνια έχετε;

Σ: 8

Ε: Θα μου πείτε πως τα λένε το καθένα;

Σ: Μια αμέ // Νίκος // Γιώργος // Σοφία // Νίκος // Νίκος // Αλέξανδρος // Σοφία // και Παναγιώτα.

Ε: Ποίο είναι το πιο μεγάλο;

Σ: Ο Νίκος.

Ε: Πόσο χρονών;

Σ: Ο Νίκος είναι 24 ετών.

Ε: Σπουδάζει;

Σ: Εγεί τελειώσει τις σπουδές του // και περιμένει διορισμό.

Ε: Τώρα κάνει κάτι άλλο;

Σ: Πάει για κανένα μεροκάματο δεν υπάρχει τίποτα εδώ είναι νέκρα // όπου βρίσκει κανένα μεροκάματο κοιτάει να το αρπάξει εκεί // να πίνει κανένα καφέ.

Ε: Σας αρέσει να κάνετε κάτι συγκεκριμένο ας πούμε να φτιάχνετε τον κήπο ή ...;

Σ: [Ναι, μου αρέσει] [έχω πολύ ζήλο] // [να τρέγω με τα κοινά] // [να βοηθάω τον κόσμο] // [μου αρέσει πάρα πολύ η καθαριότητα] // [να ασχολούμαι με τον κήπο] // [ασχολούμαι πάρα πολύ με τον κήπο //και έναν γύρω εδώ στο σπίτι] // [κάτι να φτιάξω] // [κάτι να δημιουργήσω] // [μου αρέσει πάρα πολύ] [μου αρέσει // να ασχολούμαι.]

Ε: Σας αρέσει κάποιο λουλούδι συγκεκριμένα;

Σ: [Μου αρέσουν όλα τα λουλούδια] // [μου αρέσουν οι τριανταφυλλιές // το γιασεμί] // [αυτά μου αρέσουν πάρα πολύ] // αλλά επί το πλείστον όλα τα λουλούδια // [και όταν τα έχεις συνηθίσει όλα αυτά ας πούμε] // [μπορείς να μιλήσεις κιόλας με τα λουλούδια] // [Τα λουλούδια άμα κατέβεις το πρωί] // [αυτά θέλουν να σε μιλήσουν τα καημένα] // [ανοίγουνε] // [το βράδυ είναι όπως κοιμάται ο άνθρωπος] // [και το πρωί ανοίγουνε] // [χαμογελάνε] // [σου ανοίγουν την όρεξη.]

Ε: Μάλιστα.

4^{ος} Συμμετέχων: Κ.Ο. (control N.Λ.)

Ε: Θέλω να μου πείτε πως περνάτε μια μέρα σας από το πρωί μέχρι το βράδυ. Να μου περιγράψετε.

Σ: [Το πρωί σηκώνομαστε], // [ξυριζόμαστε], // [πίνουμε το γάλα μας τον καφέ μας] [τι θα πιούμε] // [βγαίνουμε στο καφενείο,] // [συναντάμε τους φίλους,] // [κουτσομπολεύουμε,] // [κουτσομπολεύουμε,] // [μετά // έρχεται το μεσημέρι] // [φεύγουμε] [και πηγαίνουμε στο σπίτι μας] // στα σπίτια μας για φαγητό // [ξεκουραζόμαστε] [και ξανά πάλι το απόγευμα // βγαίνουμε έξω στο καφενείο] // [παίρνουμε τα τσιγάρα μας] // [προχωράμε] [παίρνουμε τον καφέ μας] // [και καθόμαστε] [και συζητάμε] // [η αν έχει κάποιο ποδόσφαιρο] [θα // περάσουμε την ώρα με το ποδόσφαιρο.] // [Το βράδυ μετά // όταν νυχτώσει κατά τις 9 η ώρα] // 9 η ώρα— [πηγαίνουμε πάλι στο σπίτι] // [καθόμαστε] [αν είναι να διαβάσουμε καμία εφημερίδα] [θα διαβάσουμε] // [η δε αλλιώς θα ανοίξουμε την τηλεόραση.]

Ε: Θέλω να μου πείτε τώρα, έχετε παιδιά;

Σ: Δύο.

Ε: Αγόρια ή κορίτσια;

Σ: Ένα και ένα.

Ε: Είναι παντρεμένα;

Σ: Παντρεμένα και τα δυο.

Ε: Μένουν εδώ στην Λαμία;

Σ: Το ένα εδώ και το άλλο στο Βόλο.

Ε: Έχετε εγγόνια;

Σ: Τρία.

Ε: Τι ηλικίες είναι;

Σ: [Του γιού μου που είναι δύο ένα και ένα // κοριτσάκι] // [είναι το ένα ειναιαιαιαι] // [πηγαίνει στην τελευταία Λυκείου] // [και το άλλο πηγαίνει στην έκτη δημοτικού] // [το άλλο της κόρης μου ένα κοριτσάκι, είναι μικρό // 3 ετών.]

Ε: Έχει κάποιο το όνομα σας;

Σ: [Έχει.] [Ο εγγονός μου έχει το όνομα Οδυσσέας.] // [Το άλλο το λένε // εεε το κοριτσάκι Ιωάννα] // [και το άλλο το κορίτσι που έχει η κόρη μου] [το λένε Μαρκέλλα.]

Ε: Έρχεται η κόρη σας;

Σ: [Το μήνα δυο – τρεις φορές θα έρθει.]

Ε: Εσείς πάτε;

Σ: [Πηγαίνω και εγώ.]

Ε: Τι σας αρέσει να κάνετε τον ελεύθερο σας χρόνο; Σας αρέσει να ασχολιάστε με τα λουλούδια;

Σ: [Με τα λουλούδια πραγματικά μου αρέσουν πάρα πολύ] [και φτιάχνω] [έχω τη // τη
βεράντα μου] [που έχω λουλούδια] // [και προτιμάω βασιλικό // βέβαια // βασιλικό της
μαργαρίτες και άλλα τέτοια λουλούδια.] // Άλλο τι άλλο ααα [μετά // θα καθίσω] [θα φτιάξω
κάτι][ή να γράψω κάτι] [ή να διαβάσω] [ή να λύσω ένα σταυρόλεξο] [ή και να ζωγραφίσω.]

Ε: Ααα ωραία! Μάλιστα! Ωραία!

5^{ος} Συμμετέχων: Φ.Γ.(control A.Γ.)

E: Θέλω να μου πείτε τι δουλειά κάνατε.

Σ: // [Ημouνα τραπεζικός],[τόρα είμαι συνταξιούγος]. // [Εδώ και τρία γρόνια είμαι στη σύνταξη] // ε [τόρα δεν ασχολούμαι με κάτι ιδιαίτερο][απλώς αρκετές ώρες όταν είμαι στην Αθήνα // στο σπίτι κάθομαι στο computer, // στο ίντερνετ][και όταν βρίσκομαι στο εξοχικό στους Αγίους Αποστόλους στον Κάλαμο ασχολούμαι με τον κήπο και άλλες εργασίες // που χρειάζεται σ' ένα ένα εξοχικό]. // Ε [δεν έχω προς στιγμήν σκεφτεί να κάνω κάποια άλλη δουλειά // εννοώ κάποια άλλη εργασία επιπλέον],[θεωρώ ότι αρκετά προσέφερα τριάντα τέσσερα γρόνια εργασία] // [και τόρα εντάξει ξεκουράζομαι]. //

E: Η αγαπημένη σας ασχολία ποια είναι;

Σ: Εε [βασικά είναι να έρχομαι στο εξοχικό ή νααα // ασχολούμαι με το γκαζόν ή να κάνω μαστορέματα κανένα ποδήλατο, μηχανάκι,] αυτά βασικά. // [Αυτά ασχολούμαι μου αρέσουν πιο πολύ όταν έρχομαι στοον Κάλαμο.] //

E: Είστε παντρεμένος;

Σ: [Ναι, με έχω δυο παιδιά] // [ο γιος είναι εργάζεται στο Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο με σύμβαση, είκοσι επτά χρονών και η κόρη καθηγήτρια // φιλολογίας είκοσι τριών ετών.] // [Επίσης, η σύζυγος είναι κι αυτή εργαζόμενη στο Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο στο κατάστημα στην πλατεία Κοτζιά.]

E: Ωραία!

Ε: Θα ήθελα να μου πείτε πώς περνάτε τη μέρα σας;

Σ: **[Π 2'']** [Σηκώνομαι πρωί], [πηγαίνω στο περιβόλι], [μαζεύω φρούτα και λαχανικά] [και επιστρέφω ξανά στο σπίτι], [πλένομαι], [τρώω] [και κοιμάμαι.] // ~~Συνέχεια πρέπει να συμπληρώσω;~~ // ~~Τρώω και κοιμάμαι,~~ [όταν ξυπνήσω ή κοιτάω τηλεόραση],[όταν δε μου αρέσει η τηλεόραση // αρχίζω και διαβάζω,] [όταν κουράζομαι, ξανά ~~αλλά~~ τηλεόραση], [ξανακοιμάμαι] // [σηκώνομαι το απόγευμα] [ετοιμάζω τον καφέ μου], [πίνω καφέ] [μετά // ξαναδιαβάζω] ~~εε~~ [όταν ζεσταίνομαι πίνω ~~με~~ πορτοκαλάδα ή λεμονάδα και νερό] // ~~ε~~ [αρχίζει να νυχτώνει κοιτάω ειδήσεις], [αλλάζω κανάλια], [κάνω ζάπινγκ] **[Π 2'']** // [μετά σιγά αρχέει και νυχτώνει] [μου 'ρχεται επιθυμία για φαί] // **[Π 2'']** [ετοιμάζομαι],[τρώμε],[πίνουμε κρασί],[βγαίνουμε στο μπαλκόνι να πάρουμε αέρα] **[Π 2'']** // [κατόπιν επιστρέφουμε][~~αν είναι τίποτα στην τηλεόραση καλό και μας αρέσει το βλέπουμε~~] // [αλλιώς κάνουμε την προσευχή μας][και πάμε για ύπνο.] //

Ε: Πολύ ωραία!

Σ: // ~~Ε;~~ **[Τα είπα καλά;]** //

Ε: Η αγαπημένη σας ασχολία ποια είναι;

Σ: // ~~Ασχολία~~ **αγαπημένη, ασχολία ή..;** //

Ε: Τι σας ευχαριστεί να κάνετε περισσότερο;

Σ: // **[Να διαβάζω!]** //

Ε: Πιο συγκεκριμένα; Τι είδους βιβλία;

Σ: **[Π 2'']** Πολιτικοιστορικά **[Π 3'']** // [αυτό δεν είναι] // [βιβλία που έχουνε σχέση με την πολιτική και με την ιστορία.]~~Τέτοια. Ναι. Θε~~ **[Π 3'']** // ~~Πρέπει να συνεχίσω;~~

Ε: Χμ..Θέλετε να μου πείτε ποιο ήταν το τελευταίο βιβλίο που διαβάσατε;

Σ: [Το τελευταίο βιβλίο που διάβασα ήταν «Οι κοτζαμπάσηδες της Πελοποννήσου» .] // ~~Συνεχίζω να μιλάω;~~

Ε: Χμ..(νεύμα)

Σ: [Που εκεί μέσα, ο συγγραφέας καταγράφει // όλες τις ~~μορφές~~ μορφές τοπικής αυτοδιοίκησης επί τουρκοκρατίας // ξεκινώντας από τους Δημογέροντες // ο οποίοι ήταν ο πρώτος βαθμός τοπικής αυτοδιοίκησης] [και τον οποίο εξέλεξαν οι τοπικές κοινωνίες στο χωριό.] // [Δεύτερος βαθμός τοπικής αυτοδιοίκησης // ήτανε οι λεγόμενοι Προεστοί, οι κοτζαμπάσηδες κατά την τουρκική ορολογία.] // [Τρίτος βαθμός // τοπικής αυτοδιοίκησης και τους οποίους εκλέγανε, // εκλέγονταν από την περιφέρεια από τους Κοτζαμπάσηδες // ήταν οι μωρογιάννηδες οι οποίοι μαζί με τους αγιάννηδες τούρκους αξιωματούχους ~~ε~~νε

συνέστησαν // την Πελοποννησιακή γερουσία που υπάγονταν εις την // κεντρική διοίκηση της
κάθε χώρας, Πελοπόννησος φέρει 'πειν // μόραβας διοικητής της Πελοποννήσου.] // Ε [από
κει και πέρα υπήρχε και μια άλλη μία μορφή αντιπροσωπίας // οι λεγόμενοι Βακίληδες // οι
οποίοι αντιπροσώπευαν ή μάλλον έθεταν επί τάπητος τα προβλήματα κατευθείαν στην
Κωνσταντινούπολη στον πασά // από τις κάθε περιοχές]// [Εκεί κατέγραφαν τα προβλήματα
της περιοχής ή παράπονα ατομικά τους] [και τα μετέφεραν κατευθείαν] // [και εκεί είτε
δεχότανε λεφτά από τον πασά ε απ'τοο ε σουλτάνο είτε από το.. ε αυτά.]

Ε: Πολύ ωραία!

Σ: // Με λίγα λόγια //

Ε: Πολύ ενδιαφέρον! Ευχαριστώ πολύ!

7^{ος}: Συμμετέχων: Γ.Κ. (control A.A)

E: Καλημέρα!

Σ: // Καλημέρα! //

E: Πώς είστε σήμερα;

Σ: // Πολύ καλά! //

E: Θέλετε να μου πείτε τι δουλειά κάνετε;

Σ: [Π 2''] // [Η κύρια εργασία μου // κατά τη διάρκεια της εε // μέχρι σήμερα εε ζωής μου // ήταν στη υπάλληλος σε τράπεζα.] // [Έχω εργαστεί σε αρκετά υποκαταστήματα της τράπεζας // αναλόγως εε // που με έστειλε η διοίκηση.] // Εεε-// [Π 3''] [Έχω δουλέψει στον Πειραιά πρώτη πρώτη την πρώτη φορά // και την τελευταία στο κεντρικό κατάστημα // στην Πεσμαζόγλου, // στην Αθήνα φυσικά.] // [Πάντα εργαζόμουν στην εε περιοχή της Αττικής] // [Π 2''] [και μόνο μία φορά είχα μετατεθεί για δεκαπέντε μέρες στην Ρόδο.] [Π 2''] // [Ασχολιόμουν κι ως επί το πλείστον και το περισσότερο μέρος της εε // υπηρεσίας μου // στο ταμείο.] // [Το τελευταίο διάστημα // εργάστηκα ως εε τμηματάρχης στο τμήμα καταθέσεων // της της τράπεζας.] // [Π 2''] [Μου άρεσε πολύ η δουλειά μου // διότι εκτός των άλλων // ε εξοικονομούσα αρκετά χρήματα για την οικογένεια // γενικά.] // [Πριν από αυτήν την εργασία είχα δουλέψει και σε μία άλλη ακόμα] // [ήμουν ασυρματιστής σε ποντοπόρα καράβια.] // [Μου άρεσε πάρα πολύ αυτή η εργασία του ασυρματιστού βέβαια // αλλά όχι του ναυτικού.] // [Δε μου άρεσαν μετά απθ απθ από ένα ορισμένο διάστημα // τα ταξίδια διότι είχα πάρα πολύ ταλαιπωρηθεί // διότι η θάλασσα είναι πάρα πολύ κουραστική // εε διθ επειδή είναι η θάλασσα δεν είναι πάντα ήρεμη όπως τη βλέπουμε σε ένα λιμάνι.] // [Έχω περάσει πάρα πολλές ταλαιπωρίες] [και νομίζω ότι έκανα πολύ καλύτερα // που εγκατέλειψα αυτήν την εργασία] // [και ήρθα απθ απθ στη δεύτερη εργασία που ανέφερα προηγουμένως.] //

E: Πολύ ωραία! Θέλετε να μου πείτε πώς περνάτε τη μέρα σας;

Σ: [Π 2''] [Είμαι συνταξιούχος τώρα.] // [Ξυπνάω το πρωί // καμιά φορά νωρίς τις περισσότερες φορές] // εε [ετοιμάζομαι], [πλένομαι], [ξυρίζομαι] // [και κάθομαι με τη σύζυγό] [και πίνουμε καφέ, γάλα] // [και τρώμε και κανένα // ε μπισκότο ή ο,τιδήποτε άλλο.] // [Στη συνέχεια, καθόμαστε] [και μιλάμε] // [και λέμε τι εργασίες έχουμε να κάνουμε αυτήν την ημέρα] [μάλλον // τι πρέπει να διεκπεραιώσουμε // ε απθ απθ που έχουνε έρθει και πρέπει να τις τελειώσουμε παραδείγματος χάριν να πληρώσουμε λογαριασμούς // να κατέβουμε στην Αθήνα, // να πάμε για ψώνια, να πάμε στη λαϊκή αναλόγως // τι μέρα είναι, να πάμε να κάνουμε κάποια δουλειά // που μας έχουνε πει // τα παιδιά να τους εε κάνουμε επιπλέον // γιατί εντάξει εργαζονται] // [και δεν είναι πάντα εύκολο // να διεκπεραιώσουν τις δικές τους

δουλειές μέσα στις ημερομηνίες // που πρέπει] [και ε έτσι είμαστε αναγκασμένοι // με μεγάλη προθυμία βέβαια // να εξυπηρετήσουμε και τα παιδιά μας.] // Εε [το μεσημέρι III 2''] το μεσημέρι ξεκουραζόμαστε βέβαια λίγο // με λίγο ύπνο] // [σηκωνόμαστε] εε [πίνουμε πάλι κάποιο καφεδάκι], [βλέπουμε λίγη τηλεόραση] // [συνήθως εγώ διαβάζω και κάποιο βιβλίο // επίσης και η σύζυγος] // [και μπορεί να ασχοληθώ και λίγο με κάποια χειρονακτική εργασία // όπως παραδείγματος χάριν να συμμαζέψω το υπόγειο, να καθαρίσω τον κήπο, να μαζέψω τα φύλλα] // [Έχουμε έναν μικρό κήπο από πίσω // με λίγα δεντράκια, λεμονιές και μία πορτοκαλιά] // [Επίσης εε βγαίνω] [και η ή πηγαίνουμε μαζί κάποια βόλτα // εε μισή ωρίτσα στη στους περίξ δρόμους] // [εδώ ακόμα έχουμε λίγη εξοχή] [έχει απομείνει] // [και γενικά μ' αυτόν τον τρόπο // μέχρι να έρθει το βράδυ να πάμε για ύπνο ή ό,τι τύχει // τελειώνει η μέρα μας η μέρα μου.] //

- Ωραία! Ευχαριστώ πάρα πολύ!

8^{ος}: Συμμετέχων: Μ.Χ. (control Α.Ψ.)

Ε: Καλησπέρα σας!

Σ: // Καλησπέρα! //

Ε: Πώς είστε σήμερα;

Σ: // Όμορφα! Εσείς; //

Ε: Κι εγώ μια χαρά!

Σ: // Πολύ ωραία! //

Ε: Θέλετε να μου πείτε τι δουλειά κάνετε;

Σ: // Βεβαίως. // [Είμαι business analyst σε μία τράπεζα.] //

Ε: Και πιο συγκεκριμένα;

Σ: // Πιο συγκεκριμένα. Λοιπόν. // [Αντικείμενό μου είναι να σχηματίζω διαδικασίες // ή νέα προϊόντα πουου έχει μία τράπεζα] // [και παράλληλα μεριμνώ για την εφαρμογή τους.] // [Σαν αντικείμενο δεν είναι αυστηρά τραπεζικό] [ξεφεύγει ίσως λίγο από τα καθιερωμένα που μπορεί να φαντάζεται οποιοσδήποτε // όντας πελάτης μιας τράπεζας.] [Δεν εργάζομαι σε κατάστημα] // [εργάζομαι στη διοίκηση μιας τράπεζας] [και αν θέλετε μπορώ να πω κάποια πράγματα παραπάνω σε σχέση με την εργασία μου.]

Ε: Πολύ ευχαρίστως!

Σ: // Ήε [σ' ό,τι αφορά το ωράριό της έχει ένα τυπικό ωράριο κατά βάση] // εεε [απλά η διαφορά σε ό,τι έχει να κάνει μεε αντίστοιχες δουλειές είναι ότι αφιερώνω πάρα πολύ χρόνο κυρίως στο να διαβάζω πράματα, να παρακολουθώ νομοθεσίες // να βλέπω κανονιστικά τι εφαρμόζονται γενικότερα // στον τραπεζικό κλάδο] // [και αντίστοιχα ψάχνω να βρω εφαρμογή στα δικά μας προϊόντα, ε στις δικές μας διαδικασίες.] // Ήεε [αυτό που κατά βάση κάνω είναι μου ορίζεται ένα έργο] [και προσπαθώ να ανταπεξέλθω σε αυτό.] [Με άλλα λόγια // δεν έχειει κάποια καθημερινότητα η δουλειά μου] [δεν επαναλαμβάνεται η εργασία που κάνω] [ή μία μέρα δε μοιάζει με την άλλη] // [οφείλω να συλλέξω όλα τα στοιχεία που απαιτούνται] // [και αντίστοιχα νααα προχωρήσω // καταγράφοντας όλα όσα μου ζητώνται.] // [Από κει και πέρα τι παραπάνω θα μπορούσα να σας πω,] // [η μέρα μου είναι μια τυπική μέρα φαντάζομαι των περισσότερων ανθρώπων που εργάζονται] // [με άλλα λόγια ξυπνάω σχετικά νωρίς,] [γύρω στις επτά εφτάμιση έχω σηκωθεί,] [θα σηκωθώ,] [θα κάνω ένα μπάνιο,] [θα φάω] // [και θα ετοιμαστώ για τη δουλειά] // [δεν έχω κάποιο dress code ευτυχώς // οπότε δε σπαταλώ ιδιαίτερο χρόνο σε σχέση μ' αυτό,] [πηγαίνω στην εργασία μου] [περίπου σας περιέγραψα την ημέρα πουου // έχω] ε [και από τη στιγμή που θα τελειώσω με την εργασία μου // εντάξει ξεκινάει η υπόλοιπή μου μέρα // όπου κοιτάζω να τη γεμίζω συναντώντας

φίλους, κάνοντας πράγματα που μου αρέσουνε // κάποιο χόμπι, το να παρακολουθήσω μία ταινία // οτιδήποτε τέλος πάντων που θα με διασκεδάσει περισσότερο και λιγότερο θα με προβληματίσει.]]//

Ε: Τι σας αρέσει να κάνετε περισσότερο τον ελεύθερο σας χρόνο;

Σ: Εε [όπως προείπα εε δίνω μεγάλη σημασία στη συναναστροφή,] [δηλαδή προσπαθώ να εκμεταλλευτώ τον ελεύθερο μου χρόνο ώστε να συναντώ ανθρώπους // που με ενδιαφέρουνε // φίλους δηλαδή κατά βάση] [και από κει και πέρα ε κοιτάζω μ' αυτούς να μοιραστώ και τα ενδιαφέροντά μου // δηλαδή που μπορεί να' ναι πάω για παράδειγμα να αθληθώ, να πάω να παίξω ποδόσφαιρο που μου αρέσει σα χόμπι // ή να δω κάποια ταινία] ε [και από κει και πέρα πράγματα που κάνει και ο υπόλοιπος κόσμος να βγω για φαγητό, να πιω ένα ποτό] // όλα αυτά τέλος πάντων.

Ε: Ωραία! Ευχαριστώ πάρα πολύ!

Σ: Παρακαλώ! Γεια σας!

9^{ος} Συμμετέχων: Α.Σ.(control Π.Σ.)

Ε: Θέλω να μου πείτε τι κάνετε μια μέρα;

Σ: [Το Πρωί όταν θα σηκωθώ Κωνσταντίνα μου] // [θα πλυθώ] // [θα ετοιμάσω πρωινό] // [θα φάμε μαζί με τον σύζυγο] // [να πιούμε τα χαπάκια μας γιατί σαν γεροντάκια που είμαστε πίνουμε τα χαπάκια μας] // [και μετά // ο σύζυγος θα κατέβει κάτω στο περιβόλι] // [θα φτιάξει τα λουλουδάκια] // [εγώ θα σκουπίσω,] [θα σφουγγαρίσω,] [θα ετοιμάσω φαγητό] // [όταν θα τελειώσω το φαγητό θα πάω και εγώ κάτω με τον σύζυγο] // [να τον βοηθήσω // αν δεν έχει τελειώσει] // [θα ποτίσουμε τα λουλουδάκια μας // τις τριανταφυλλίες μας] // [θα βάλουμε κανένα μαρουλάκι, κανένα κρεμμυδάκι] [να έχουμε ας πούμε] // [να μαζέψουμε να φτιάχνουμε καμία πίτα] // (γέλια) [μετά θα έρθουμε πάνω] // [θα πλυθούμε] // [θα ετοιμάσουμε το μεσημεριανό μας] // [θα φάμε] // [μετά από κανένα μισάωρο θα ξαπλώσουμε καμία ωρίτσα // μιάμιση] // [το απόγευμα θα σηκωθούμε] [θα πιούμε το καφεδάκι μας] // [και θα πάμε βόλτα // μέχρι // το Lidly] // [ξέρω εγώ] // [θα επιστρέψουμε] [θα βρούμε καμία γνωστή μας κανένα γνωστό μας] // [θα καθίσουμε ας πούμε] [πάμε και μέχρι την πλατεία στον Άγιο Αθανάσιο] // [θα καθίσουμε εκεί] [θα περάσει ευχάριστα ας πούμε η μέρα] // [καμία φορά και με κανένα εγγονάκι // θα το πάρουμε] [να το πάμε σε καμία κούνια] // [και θα επιστρέψουμε το βράδυ] // [θα πιούμε το γαλατάκι μας] [θα φάμε το γιαουρτάκι μας] // πάλι τα χαπάκια μας // (γέλια) και για ύπνο Κωνσταντίνα μου.

Ε: Έχετε Παιδιά;

Σ: [Έχω 4 παιδιά // 4 αγόρια] // [έχω 8 εγγόνια // 4 νυφούλες // η μία καλύτερη από την άλλη // και οι 4 καλές] // εεεε [και έχω και 8 εγγόνια.]

Ε: Πόσα εγγόνια έχουν το όνομα σας;

Σ: Εεεε [έχουν 2.] // [Δύο κορίτσια έχουν το δικό μου όνομα. //]

Ε: Μένουν εδώ κοντά σας;

Σ: Εδώ, εδώ, εδώ. //

Ε: Τα παιδιά σας πώς τα λένε;

Σ: Δημήτρη, // Στέλιο, // Παναγιώτη, // και Κώστα. //

Ε: Ποιος είναι ο μεγαλύτερός;

Σ: [Ο μεγαλύτερος είναι ο Δημήτρης. //]

Ε: Τι δουλεία κάνει;

Σ: [Είναι δάσκαλος. //]

Ε: Στο δημοτικό ή στο γυμνάσιο;

Σ: Όχι στο δημοτικό. //

Ε: Έχει παιδιά;

Σ: [Έχει δυο αγόρια // τον Νικόλα // και τον Γιώργο. //]

Ε: Σπουδάζουν;

Σ: [Ο μεγάλος σπούδασε] // [τελείωσε και την θητεία του // την στρατιωτική θητεία του] // [αλλά τώρα // δυστυχώς είναι άνεργος] // [ο Γιωργάκος μου σπουδάζει.]

Ε: Ωραία.

10^{ος} Συμμετέχων: Φ.Ε.(control Π.Π)

Ε: Θέλω να μου πείτε πως περνάτε μια μέρα σας από το πρωί μέχρι το βράδυ τι κάνετε.

Σ: [Άμα σου πω τι περνάω την μέρα μου...] // [θα σου πω] // [σηκώνομαι το πρωί] // [θα φτιάξω τον καφέ μου] // [θα πω το γάλα μου] // (γέλια) [μετά αρχινάω] [να μαγειρέψω] // [να σκουπίσω] // [να πλύνω τα πιάτα μου] // [να στρώσω τα κρεβάτια] // [να σφουγγαρίσω] // [θα έρθουν τα παιδιά] // [να στρώσω τραπέζι] // [θα στρώσω τραπέζι] // [να φάμε] // [να μαζέψω το τραπέζι] [ξανά // να πλύνω τα πιάτα μου] // [να βγω έξω] [να ποτίσω τα λουλούδια μου] // [να καθαρίσω της αυλές μου] // [να πάω στα σκυλάκια πίσω] [να τους πάω φαγητό] // (γέλια) [να τους ρίγνω νεράκι.] // [Εγω σιδέρωμα πιο πολύ.]

Ε: Έχετε παιδιά;

Σ: [Τελειώσέ;]

Ε: Όχι.

Σ: [Εγω παιδιά.]

Ε: Πόσα έχετε;

Σ: **2** // [άμα ξέγναγα και αυτά;]

Ε: Πως τα λένε;

Σ: **Βασιλικούλα** // **το ένα** // **και Μαρούλα το άλλο.**

Ε: Έχετε εγγόνια;

Σ: Εεε [αυτά δεν τα ξεγνώω με τίποτα] // [έγω και δισέγγονα, όγι εγγόνια.] // [Θα ξέγναγα τώρα,] [τι θα ξεγναγα.] // [Εγω 3.] // [Εγω τον Γιάννη] // [έγω την Μαριαλένα] // [έγω και την Άννα- Μαρία.]

Ε: Πόσο χρονών είναι το καθένα;

Σ: **[21 είναι ο ένας]** // **16 η Μαριαλένα** // **και 5 η Άννα – Μαρία.**

Ε: Τι σας αρέσει να κάνετε όταν δεν ασχολείστε με το σπίτι; Σας αρέσουν τα λουλούδια;

Σ: [Να κοιτάω τηλεόραση.]

Ε: Αααα βλέπετε τούρκικες σειρές;

Σ: [Βέβαια δεν γάνω καμία.]

Ε: Ποια είναι η αγαπημένη σας;

Σ: **Η Σιλιά.**

Ε: Μάλιστα. Είστε από Λαμία;

Σ: **Όχι αγάπη μου.**

Ε: Αααα από πού είστε;

Σ: **Από την Ήπειρο.**

Ε: Αααα είστε από την Ήπειρο; Εκεί σπούδαζα. Από ποιο μέρος;

Σ: Από την Πάργα από νομό Πρεβέζης // από Ανθούσα.

Ε: Πόση ώρα είναι από την Πάργα;

Σ: Ούτε 5 λεπτά.

Ε: Ωραία!

Παράρτημα IV

Καταγραφή Περιγραφικού λόγου

Ομάδα ελέγχου

1^{ος} Συμμετέχων: Κ.Γ. (control Θ.Ν.)

Ε: Τι βλέπετε να συμβαίνει σε αυτή την εικόνα;

Σ: [Αυτή την στιγμή η μητέρα η οποία ασχολείται με την κουζίνα] // [πλένει τα πιάτα] // [ο δε γιος προσπαθεί να κατεβάσει // ένα αντικείμενο από το ράφι] // [και από κάτω είναι η αδερφή του προφανώς] // [αλλά ως φαίνεται από την εικόνα] // [δεν στηρίζεται καλά το σκαμπό] [και είναι έτοιμος να πέσει.]

Ε: Βλέπετε εδώ να συμβαίνει κάτι παράξενο στην μαμά;

Σ: Στην μαμά; // [Βλέπω ότι...] // ααα [είναι ο νεροχύτης] // [έχει πλημμυρίσει] // [και τα νερά πέφτουν κάτω] // [και η μητέρα κάπου – κάπου έχει προφανώς το μυαλό της.]

Ε: Τι σχέση μπορεί να έχουν όλοι οι άνθρωποι αυτοί μεταξύ τους;

Σ: [Είναι μάνα και παιδιά.]

Ε: Ωραία!

2^{ος} Συμμετέχων: Α.Κ.(control Κ.Π.)

Ε: Θέλω να μου περιγράψετε ότι βλέπετε σε αυτή την εικόνα.

Σ: [Βλέπω μια μαμά] // εεε [που πλένει τα πιάτα αλλά] [έχει αφήσει την βρύση ανοιχτή] [και γύνεται το νερό.] // [Βλέπω ότι έχει πλύνει 2 φλιτζάνια και ένα πιατάκι.] // [Βλέπω ότι τα παιδιά πάνε να κάνουνε // σκανταλιά] // [έχει ανέβει το ένα πάνω σε ένα σκαμπό] [και έχει ανοίξει το ντουλάπι] // [και κάτι λέει με το αδερφάκι του] [και το σκαμπό είναι έτοιμο να πέσουν] [και να σκοτωθούν.]

Ε: Τι σχέση μπορεί να έχουν όλοι αυτοί μεταξύ τους;

Σ: Η μαμά με τα παιδάκια της

Ε: Εδώ γιατί η κοπέλα λέει στον αδερφό της να κάνει ησυχία;

Σ: [Για να μην του καταλάβει η μαμά γιατί κάτι πάνε να κλέψουν από το ντουλάπι] // . [Δεν το βλέπεις;]

Ε: Και τι πάνε λέτε να κλέψουν;

Σ: Γλυκό; // γλυκό εεε; // [έτσι κάναμε και εμείς όταν ήμασταν μικρά.]

Ε: (γέλια) Ωραία!

3^{ος} Συμμετέχων: A.N.(control Λ.Ε.)

E: Θέλω να μου πείτε ότι βλέπετε να συμβαίνει σε αυτή την εικόνα.

Σ: [Καταργήν ο νεαρός // ετοιμάζει τα ντουλάπια] [και η κοπέλα του δίνει // τα πιάτα τα ποτήρια] [και τα βάζει πάνω εκεί] // [κάτι φτιάχνει] // . [Η Κυρία είναι στον νεροχύτη, στην κουζίνα] // [σκουπίζει τα πιάτα] // [έχει πλύνει τα πιάτα] [και τα σκουπίζει // με την ποδιά της] // με την στολή της] // [και η κοπελίτσα βοηθάει τον νεαρό // στα ντουλάπια] // [κάτι συσκευάζουν μέσα] [κάτι βάζουν και λοιπά ας πούμε.]

E: Βλέπετε

Σ: [Σκαμπό βλέπουμε] // [το σκαμπό πάει να πέσει] // [το οποίο αντί η κοπέλα να κοιτάζει το σκαμπό] [κοιτάξε το κινητό νομίζω έχει στο αυτί] // [τι έχει εδώ;]

E: Είναι το χέρι της στο στόμα.

Σ: [Είναι το χέρι στο στόμα] [και // που έπρεπε εδώ να προσέχει] // [η απροσεξία μπορεί να πέσει] [και // να έχουμε ατύχημα // και σοβαρό ατύχημα.]

E: Εδώ βλέπετε τίποτα παράξενο;

Σ: [Βλέπουμε ότι η κυρία εδώ] [άφηκε το νερό] // [και πήγε] [και ασχολήθηκε εκεί] [και άφηκε το νερό // με το αφρό] [και γύθηκε έξω // το νερό] [και έκανε τεράστια ζημία εδώ στα ντουλάπια και στα πόδια της.]

E: Τι σχέση μπορεί να έχουν αυτοί μεταξύ τους;

Σ: [Αυτοί μεταξύ τους // είναι μάνα, // γιός και κόρη.]

E: Ωραία δεν βλέπετε κάτι άλλο αυτά;

Σ: Το παράθυρο αυτό, την κουρτίνα // ο νεροχύτης [την κυρία αυτή που κάπου αφαιρέθηκε // με το επεισόδιο αυτό εδώ] // [και έφυγε αυτό όλο έξω εδώ] // [και έκανε αυτή την ζημία] // [και τα πιάτα να σκουπίσει] // [και ξέγασε φαίνετε τον νεροχύτη.]

E: Ωραία.

4^{ος} Συμμετέχων: Κ.Ο. (control N.Λ.)

Ε: Θέλω να μου περιγράψετε ότι βλέπετε να συμβαίνει σε αυτή την εικόνα.

Σ: [Είναι μια κουζίνα // η οποία η μητέρα και δύο παιδάκια // ένα αγόρι εεε ένα αγοράκι και ένα κοριτσάκι] // [η μητέρα πλένει τα πιάτα] // [το αγοράκι έχει ανέβει πάνω στο σκαμπό] [και είναι έτοιμο να πέσει] // [και πάει να πάρει αυτό που είναι για το γάλα] // [τι λέει εκεί πέρα;]

Ε: Αυτό είναι μπισκότα.

Σ: [Τα μπισκότα // για να βάλουν,] // [πήγαν να πάρουν τα μπισκότα κρυφά από την μαμά τους] // [βλέπω] [έχει έτοιμο το σκαμπό που έχει ανέβει πάνω να πέσει] // [έπειτα η μητέρα έχει ξεγαστεί και τρέγει το νερό.]

Ε: Πολύ ωραία. Δεν βλέπετε τίποτα άλλο μόνο αυτά;

Σ: [Δεν υπάρχει τίποτα άλλο.] // [Υπάρχει] [έχει δύο φλιτζανάκια με καφέ δίπλα // και ένα πιάτο.]

Ε: Ωραία!

5^{ος} Συμμετέχων: Φ.Γ.(control Α.Γ.)

E: Πείτε μου ό,τι βλέπετε να συμβαίνει στην εικόνα.

Σ: **[Βρισκόμαστε στην κουζίνα ενός σπιτιού] // [η μητέρα πλένει τα πιάτα] // [φαίνεται ότι έχει ξεχειλίσει και ο νεροχύτης με νερό] // ε [τα παιδιά έχουνε ανε σκα ε ανέβει πάνω σε ένα σκαμπό] // [το παιδί προσπαθεί να πάρει μπισκοτάκια][και φαίνεται ότι το σκαμπό γλιστράει] // [και το κοριτσάκι που είναι μαζί το παρακολουθεί] [και της ζητάει να του δώσει μπισκότο.] // Εε [Π 2''] [αυτά βλέπω σε πρώτηη] // [Π 2''] [Δεν έχω κάτι][καιαι εε απ' το παράθυρο απ' έξω είναι ο κήπος του σπιτιού] // Αυτά.**

E: Τι σχέση έχουν τα άτομα στην εικόνα μεταξύ τους;

Σ: **[Είναι η μητέρα, υποθέτω με τα παιδιά της, // τα δύο παιδιά της, ένα αγοράκι και ένα κοριτσάκι]. //**

E: Το κορίτσι τι φαίνεται να κάνει. Ποια είναι η συμπεριφορά του;

Σ: **Ε [ενώ το παιδί έχει σκαρφαλώσει για μπισκότα να πιάσει, // τεντώνει το χέρι του να της δώσει ένα μπισκότο, // να πάρει ένα μπισκότο που το κρατάει το παιδάκι στο ένα του χέρι το αγόρι] //**

E: Ωραία!

Σ: **Εντάξει [το σκουπίζει το πιάτο βασικά],[δεν το πλένει],[το σκουπίζει][φαίνεται εδώ σα να το σκουπίζει][αλλά πλύσιμο πιάτων θεωρείται], // έτσι δεν είναι; [Εγώ το θεωρώ ότι // έχει το πιάτο από το νεροχύτη][και το σκουπίζει μάλλον] [Π 4''] // [Αυτά βλέπω]. Κάτι άλλο εδώ;**

E: Θέλετε να προσθέσετε κάτι άλλο;

Σ: **// [Δε βλέπω κάτι άλλο].[Το νερό που 'χει στο νιπτήρα ξεχειλίζει // ενώ σκουπίζει τα πιάτα, // έχει πέσει στο πάτωμα δηλαδή το νερό] // [Π 2''] [δεν παρατηρώ κάτι άλλο].**

E: Ωραία!

Ε: Πείτε μου ό,τι βλέπετε να συμβαίνει στην εικόνα.

Σ: // [Π 3''] [Μαμά και παιδιά είναι.] // [Μπορώ να πω η μαμά ή η γυναίκα // ό,τι αντιλαμβάνομαι ναι] // [Π 2''] [η μαμά πε πλένει] [και σκουπίζει τα πιάτα στην κουζίνα, στο νεροχύτη] // [και τα παιδιά // κατεβάζουν από το τα ντουλάπια μια κονσέρβα σε σ' ένα απάνω σ' ένα τρίποδο], [είναι αυτό;] // [Εγώ έτσι το αντιλαμβάνομαι.] [Τα πιάτα δε πλένει εδώ;] // [Νερό κάτω χύθηκε],[της έσπασε το πιάτο], ξέρω γω τι διάολο έγινε // [γιόμισε] α [βούλωσε το κε το σιφόνι στην κουζίνα] // [Π 2''] και [Π 2''] να βούλωσε το σιφόνι. // [Έτσι πάει η βρύση εδώ] [και χύνεται κάτω] // [κι αυτή κάθεται και]φω.. [τα παιδιά τώρα τι πάνε να κάνουνε] // κκει [αυτό είναι κάτι ζωοτροφές],[κάτι τροφή είναι],[κάτι κονσέρβα είναι // που τη κατεβάζουνε τα παιδιά κάτω] // [και του φωνάζει το παιδί πάει να πέσει] [και φοβήθηκε το μικρό] [και φωνάζει] // [έτσι είναι,] ε [αυτό καταλαβαίνω] // ε;

Ε: Το κορίτσι δηλαδή τι κάνει εδώ;

Σ: [Φοβάται],[φωνάζει],[του λέει θα πέσεις,] // [είδε το αυτό που γέρνει] // [και το τη φοβήθηκε] [και το φωνάζει] // [και ότι θα πέσει] [και θέλει ησυχία,] // [του δείχνει ότι τι πας να κάνεις εκεί θα πέσεις, ε δηλαδή του λέει]

Ε: Μήπως είναι μπισκότα αυτά, γλυκά; Και δε θέλουν να τους καταλάβει η μαμά;

Σ: [Π 7''] [Δε ξέρω γιατί γιατί να μην τους καταλάβει αφού είναι στο ίδιο δωμάτιο,] // [πως δε θα τους έπαιρνε χαμπάρι η μαμά αφού μα δε ξέρει η μαμά ότι εκεί πέρα κάτι γιατί πάει να πάρει] // [δεν τους είδε;] // [Ίσως πήγε βιαστικά,] // [Παίζει κι αυτό να πήγε βιαστικά] [και // δε θα το έβαλε καλά το αυτό] [και ανέβηκε επάνω και έτσι.] // [Έτσι βλέπω 'γω,]

Ε: Πολύ ωραία!

Σ: Ε; // [Ίσως πήγε βιαστικά] //

7^{ος}: Συμμετέχων: Γ.Κ. (control A.A)

E: Θέλω να μου πείτε μου ό,τι βλέπετε να συμβαίνει σ' αυτήν την εικόνα.

Σ: **[Π 3'']** [Είναι η εικόνα μίας κουζίνας **[Π 2'']** // στην οποία είναι τρία πρόσωπα, // δύο παιδιά και η μητέρα τους.] // [Τα δύο παιδιά μάλλον πίσω από την πλάτη της μητέρας // προσπαθούν να πάρουν τα μπισκότα από το ντουλάπι.] // [Κατά που φαίνεται όμως δυστυχώς δεν πρόσεξαν] // [και το παιδί θα πέσει.] // [Το κορίτσι από απέναντι // εε δείχνει την εε αγανάκτησή της] [και την αυτή που δε θα φάνε τα μπισκότα αφενός // και ότι θα χτυπήσει ο αδερφός της.] // [Η μητέρα στην άλλη μεριά σκουπίζει το πιάτο // και γενικά τα κουζινικά τα οποία θα βάλει βέβαια μετά στη στο ντουλάπι.] // [Κάτι την απασχολεί] [και δεν είναι προσεχτική.] // [Τα νερά ξεγείλισαν στη λε εε στο νεροχύτη] // [και τρέχουν κάτω στη κουζίνα.] // [Εξω από την κουζίνα // υπάρχει κάποιος κήπος] **[Π 2'']** // [και φαίνεται ότι είναι πάρα πολύ ωραίο σπίτι.] // [Επάνω ~~στη~~ ~~σε~~ στο αυτό της κουζίνας υπάρχουν πιάτα // και τηγάνια εε τοποθετημένα] [και // **[Π 3'']** η κουρτίνα φυσικά είναι ανεβασμένη] // [και φαίνεται ο κήπος απ' έξω.] //

E: Γιατί το κορίτσι λέει στο αγόρι να μην κάνει θόρυβο;

Σ: **[Για να μην τους πάρει είδηση η μητέρα διότι μάλλον, // [όπως είπα και προηγουμένως,] // προσπαθούν να το πάρουν τα μπισκότα με χωρίς να το καταλάβει η μητέρα.] //**

E: Πολύ ωραία ! Βλέπετε κάτι άλλο παράξενο στην εικόνα;

Σ: **Παράξενο στην εικόνα; // [Δε νομίζω.] [Όλα τα υπόλοιπα είναι // στην θέση τους] [και σωστά βαλμένα πιστεύω.] [Δεν υπάρχει τίποτα.] //**

E: Ευχαριστώ πολύ!

8^{ος}: Συμμετέχων: Μ.Χ. (control Α.Ψ.)

Ε: Θέλω να μου πείτε μου ό,τι βλέπετε να συμβαίνει στην εικόνα.

Σ: [Μπορώ να ξεκινήσω;]

Ε: Χμμ

Σ: [Δοιπόν στην εικόνα που έγω στα χέρια μου // κατ' αρχήν εε βλέπουμε τρεις ανθρώπους.] // [Πρόκειται για τη μητέρα προφανώς με τα δύο της παιδάκια, ένα αγοράκι και ένα κοριτσάκι.] // [Βρίσκονται στην κουζίνα του σπιτιού] // [και πιο συγκεκριμένα έχουμε τη μητέρα που πε πλένει τα πιάτα] // [και τα δύο παιδάκια που πίσω από την πλάτη της προσπαθούνε έχοντας ανοίξει ένα ντουλάπι να πάρουνε κάποια μπισκότα.] // [Σε ότι αφορά τώρα το γώρο, βλέπουμε μία κουζίνα // κλασική με τα ντουλάπια πάνω κάτω] // [έχει ένα παράθυρο πάνω από το νεροχύτη όπου βλέπεις τον εξωτερικό χώρο] // [βλέπεις ένα σπίτι έτσι αντίστοιχης λογικά διάταξης // με τον κήπο έξω, δέντρα] // [μια μέρα μάλλον [Π 2''] ε ηλιόλουστη διότι δε φαίνεται να [Π 3''] να υπάρχει κάτι // που προδίδει το αντίθετο] // [όμως απ' ότι βλέπουμε συμβαίνουν τα εξής] [η μητέρα κατ' αρχήν ενώ πλένει ένα πιάτο την ίδια στιγμή // ο νεροχύτης έχει ξεχειλίσει,] [τα νερά στάζουν στο πάτωμα] [κι ήδη κυλάνε στα πόδια // δίγως η ίδια να δείχνει να το έχει αντιληφθεί] // [παράλληλα στον ίδιο πάγκο βλέπουμε εε κούπες, βλέπουμε ακόμα ένα πιάτο] // [καιιαι την ίδια στιγμή πίσω βρίσκονται τα δύο παιδιά // το οποίο το ένα είναι το αγοράκι το οποίο φοράει ένα πουκάμισο και ένα κοντό παντελόνι με τα αθλητικά] // [κι είναι πάνω σε ένα σκαμπό] // [και ένα κοριτσάκι που το παρακολουθεί πιθανότατα η αδερφή του που φοράει το φορεματάκι της, τα παπουτσάκια της] // [και δείχνουν να διασκεδάζουν με αυτό που κάνουνε προφανώς] // [είναι το παιδάκι πάνω στο σκαμπό,] [προσπαθεί να βρει την ισορροπία του] [και να πάρει τα μπισκότα] [αλλά τθ την ίδια σι στιγμή παρατηρούμε ότι τοοο σκαμπό έχει γύρει επικίνδυνα // με αποτέλεσμα να κινδυνεύει το παιδάκι να πέσει,] // [αυτό δε δείχνει τα παιδιά να το πτοεί,] [ήδη το παιδάκι έχει πάρει με το ένα χέρι ένα μπισκότο] // [και ετοιμάζεται να πάρει απ' το κουτί που υπάρχουν τα υπόλοιπα άλλο ένα // προφανώς για να το δώσει.] // [Το κοριτσάκι την ίδια στιγμή γελάει,] [έχει απλώσει το χέρι του] // [και περιμένει να πάρει τα μπισκότα.] // Εεε [το ζήτημα είναιι τι πρόκειται να επακολουθήσει.] [Την ίδια στιγμή πουου συμβαίνει αυτό όπως είπαμε είναι η μητέρα // που δε δείχνει να ασχολείται ιδιαίτερα με το τι συμβαίνει γύρω της ούτε καν με αυτό που κάνει η ίδια] // [μάλλον κοιτάζει προς τα έξω // ενδεχομένως κάτι να παρακολουθεί,] [το παράθυρο μάλιστα είναι ανοιχτό // πράγμα που την ε δι δι διευκολύνει στο να έχει καλύτερη οπτική επαφή με τον έξω χώρο] // [και μάλλον έχει εστιάσει εκεί όλη της την

προσοχή. Εεεεμ [Π 3"] [λοιπόν επιπλέον ε το ζήτημα είναι μπορούμε να πούμε και τι θα επακολουθήσει ενδεχομένως..]

Ε: Όχι, νομίζω ότι είναι αρκετά.

Σ: // ή να παραμείνουμε στην εικόνα; //

Ε: Νομίζω ότι είναι αρκετά. Ευχαριστώ πολύ!

Σ: // Παρακαλώ! //

9^{ος} Συμμετέχων: Α.Σ.(control Π.Σ.)

E: Θέλω να μου πείτε ότι βλέπεται να συμβαίνει σε αυτή την εικόνα.

Σ: [Βλέπω μια Κυρία] // [σκουπίζει τα πιάτα] // [έναν νεαρό είναι ανεβασμένος σε ένα σκαμπουδάκι] // , [και μια κοπελίτσα κάτι του ζητάει], [κάτι του δίνει στο νεαρό // κάτι τέτοιο] // . Ο νεαρός τώρα πάνω εκεί [αυτό δεν το ξέρω τι είναι.]

E: Είναι μπισκότο αυτό.

Σ: [Τι είναι;]

E: Μπισκότο.

Σ: Ναι; // ~~μμμμμμ~~ // [Η κυρία είναι μπροστά στον νεροχύτη] // [και σκουπίζει τα πιάτα] // [έχει πλύνει εδώ το ποτηράκι] [τι είναι αυτό] // [μάλλον ποτηράκι θα είναι] // [αυτό εδώ δεν ξέρω τι είναι] // ~~αααα~~ φλιτζανάκια // [φλιτζανάκια γιατί δεν το βλέπω και πολύ καλά] // [φλιτζανάκια που ήπιαν καφεδάκι] // [εδώ είναι το παράθυρο της κουζίνας] // [έχει τις κουζινούλες της μαζεμένες] // [εδώ στα ντουλάπια ο νεαρός // βάζει αυτό το πραγματάκι που βάζει.]

E: Βλέπετε να συμβαίνει τίποτα παράξενο;

Σ: [Παράξενο βλέπω] [σαν να γυρνάει το σκαμπό λίγο.]

E: Ναι

Σ: [Και να μην πέσει ο νεαρός] // άλλο παράξενο Κωνσταντίνα μου.

E: Εδώ;

Σ: [Εδώ βλέπω ότι στον νεροχύτη μάλλον] // [έχει αφήσει την βρύση ανοιχτή τώρα] // [και χύνεται το νερό] // κάτι τέτοιο // [μάλλον το νερό είναι] // [που χύνεται ας πούμε] // [έχει ξεχειλίσει από τον νεροχύτη] // [και χύνετε εδώ προς τα κάτω] // [και εκεί ο νεαρούλης που έχει γυρίσει το σκαμπουδάκι] // [άλλο παράξενο δεν βλέπω Κωνσταντίνα μου.]

E: Εδώ ξέρετε τι σχέση μπορεί να έχουν;

Σ: [Αυτού μπορεί να είναι η μαμά // με τον γιο και την κόρη.]

E: Πολύ ωραία.

10^{ος} Συμμετέχων: Φ.Ε.(control Π.Π)

Ε: Θέλω να μου πείτε τι βλέπετε να συμβαίνει σε αυτή την εικόνα. Τα πάντα.

Σ: **[Η μαμά είναι στον νεροχύτη] [έπλυνε τα πιάτα] [και τα σκουπίζει.] // [Το αγοράκι ανέβηκε πάνω στο σκαμπουδάκι] // [τηλεόραση είναι αυτή;] // [τηλεόραση πρέπει να είναι] // [για να πειράξει] //....**

Ε: Είναι μπισκότα αυτά.

Σ: **[Α μπισκότα, δεν τα κατάλαβα.] // [Να πάρει τα μπισκότα] [και το σκαμνάκι // πάει να αναποδογυρίζει // γιατί δεν προσέχει] // [η αδερφούλα του λέει δώσε μου και εμένα] // [και τι άλλο να δω;]**

Ε: Βλέπετε τίποτα παράξενο να συμβαίνει εδώ στην κυρία;

Σ: **[Η κυρία μου φαίνεται λίγο μελαγχολική.]**

Ε: Εδώ, εδώ συγκεκριμένα.

Σ: **Ααα [βέβαια από τον νεροχύτη // γίνονται τα νερά] // [η βρύση πρέπει αν είναι ανοιχτή] // [και γύνεται το νερό κάτω] [και η κυρία δεν το βλέπει] // [ή κάτι άλλο είναι], ααα [εδώ το νερό σαπουνάδα είναι τι είναι αυτή;] // [το νερό είναι.]**

Ε: Θέλω να μου πείτε τι σχέση μπορεί να έχουν αυτοί μεταξύ τους;

Σ: **Η μαμά με τα παιδιά.**

Ε: Ωραία.

Παράρτημα V

Δοκιμασία Κατονομασίας βάσει εικόνας

Πίνακας λέξεων-στόχων στην κατονομασία βάσει εικόνων

Practice Trials: Ουσιαστικά	
Item 1	Άγγελος
Item 2	Άγκυρα
Item 3	Γέφυρα
Item 4	Καλάθι
Item 5	Λεωφορείο
Item 6	Τσέπη
Item 7	Βιβλίο
Item 8	Χέρι
Item 9	Ζώνη
Practice Trials: Ρήματα	
Item 10	Ιππεύει
Item 11	Κλωτσάει
Item 12	Κουβαλάει
Item 13	Ξυρίζεται
Item 14	Παίζει
Item 15	Στάζει
Item 16	Τρώει
Item 17	Χασμουριέται
Item 18	Ζωγραφίζει
1st block: Ουσιαστικά	
Item 19	Μπαλόνι
Item 20	Ελέφαντας

Item 21	Πάπια
Item 22	Γουρούνι
Item 23	Υποβρύχιο
Item 24	Πρόβατο
Item 25	Πίπα
Item 26	Ψάρι
Item 27	Πουκάμισο
Item 28	Ομπρέλα
Item 29	Νοσοκομείο
Item 30	Βάτραχος
Item 31	Κιθάρα
Item 32	Μανιτάρι
Item 33	Τσαγιερό

2nd block: Ρήματα

Item 34	Γαυγίζει
Item 35	Ζητιανεύει
Item 36	Σκύβει
Item 37	Δαγκώνει
Item 38	Φυσάει
Item 39	Χτίζει
Item 40	Μαγειρεύει
Item 41	Κλαίει
Item 42	Χορεύει
Item 43	Πίνει

Item 44	Οδηγεί
Item 45	Ψαρεύει
Item 46	Πετάει
Item 47	Διπλώνει
Item 48	Σιδερώνει

3rd block: Ουσιαστικά

Item 49	Καμήλα
Item 50	Κόκκαλο
Item 51	Χάρτης
Item 52	Φρούτα
Item 53	Τσουλήθρα
Item 54	Πυραμίδα
Item 55	Σφυρίχτρα
Item 56	Μάτι
Item 57	Αχλάδι
Item 58	Φράουλα
Item 59	Σκαμπό
Item 60	Γλώσσα
Item 61	Μπανάνα
Item 62	Κερί
Item 63	Πιάνο

4th block: Ρήματα

Item 64	Φιλάει
Item 65	Πλέκει

Item 66	Χτυπάει
Item 67	Γελάει
Item 68	Γλύφει
Item 69	Ανάβει
Item 70	Λιώνει
Item 71	Ανοίγει
Item 72	Βάφει
Item 73	Τσιμπάει
Item 74	Φυτεύει
Item 75	Δείχνει
Item 76	Προσεύχεται
Item 77	Βρέχει
Item 78	Διαβάζει

5th block: Ουσιαστικά

Item 79	Μαλλιά
Item 80	Μολύβι
Item 81	Κουζίνα
Item 82	Τρίγωνο
Item 83	Καμπάνα
Item 84	Πεταλούδα
Item 85	Κουρτίνα
Item 86	Μπανιέρα
Item 87	Σταυρός
Item 88	Σκύλος

Item 89	Λουκάνικο
Item 90	Τσεκούρι
Item 91	Μέλισσα
Item 92	Μάγισσα
Item 93	Μπάλα
6th block: Ρήματα	
Item 94	Τρέχει
Item 95	Τραγουδάει
Item 96	Κάθετε
Item 97	Κοιμάται
Item 98	Καπνίζει
Item 99	Χιονίζει
Item 100	Χαϊδεύει
Item 101	Κολυμπάει
Item 102	Δένει
Item 103	Περπατάει
Item 104	Πλένεται
Item 105	Ποτίζει
Item 106	Χαιρετάει
Item 107	Ζυγίζεται
Item 108	Γράφει